

Anàlisi territorial de l'Horta Nord

Informe executiu

PACTEM NORD

CONSORCIO PARA LA
CREACIÓN DE EMPLEO

Anàlisi territorial de l'Horta Nord

Informe executiu

Aquest informe és una síntesi de l'*Anàlisi territorial de l'Horta Nord* elaborat l'any 2017 pel Consorci Pactem Nord.

El text complet, la bibliografia, les taules i els mapes inclosos en aquest estudi, es poden consultar en l'adreça següent:

<http://www.consorci.info/publicaciones-especializadas.html>

Edita: Consorci Pactem Nord

Col·lecció: Territori i polítiques socials

Sèrie: Estudis i investigacions (publicació núm. 23)

Director: José Antonio Navarro, Consorci Pactem Nord

Autors i autores:

José Antonio Navarro, Consorci Pactem Nord

Isabel Pina, Consorci Pactem Nord

Jaume Portet, Consorci Pactem Nord

Cristina Millán, Consorci Pactem Nord

Daniel Sebastià, Ajuntament de Puçol (apartat 2.6.2.)

Luis Roberto, Ajuntament de Montcada (apartat 2.6.3.)

Olga Serrano, Consorci Pactem Nord (col·laboració en els apartats 3.4.2 i 3.6.)

Tània Fons, Ajuntament de Godella (col·laboració en l'apartat 3.5.)

Portada:

Vicent Castells. Consorci Pactem Nord

Traducció al valencià:

Enric Gayán (Ajuntament del Puig de Santa Maria) i Yolanda Calzado (Ajuntament de Museros)

Imprimix:

Grafo Impresores, S.L.

© dels textos, taules, figures, etc., les autores i els autors

© de l'edició, el Consorci Pactem Nord

Es permet la reproducció d'aquest estudi citant la font i l'autoria.

La numeració dels apartats en què han col·laborat els/les autors/es corresponen a l'índex de *l'Anàlisi Territorial de l'Horta Nord*, no a aquest informe executiu.

ÍNDEX

	Pàgina
Presentació	7
I. El territori: espais, infraestructures, recursos i paisatge	9
Clima, temperatura, precipitacions i sistema hídric. Usos del sòl. Platges i litoral. Espais protegits. L'horta. El paisatge. Transports i mobilitat. Patrimoni cultural. Equipaments.	
II. Demografia i capital humà	29
Demografia. Formació i qualificació professional al territori.	
III. Ocupació i sistema productiu	41
Mercat de treball: ocupació, desocupació i gènere. Anàlisi de la població empleada de l'Horta Nord. Mobilitat laboral. Evolució de la població desocupada de l'Horta Nord. Impacte digital en la població desocupada. Sistema productiu, sectors emergents i innovació. Intermediació laboral i relacions laborals.	
IV. Territori relacional	77
Actrius i actors, xarxes en el territori. Les àrees funcionals.	
V. Diagnòstic integrat i escenaris per al desenvolupament	89
Diagnòstic. Escenaris per al desenvolupament i propostes.	
Col·laboracions tècniques i institucionals	99

PRESENTACIÓ

L'Anàlisi territorial de l'Horta Nord s'inscriu en la col·lecció de l'entitat denominada “Territori i polítiques socials” i s'ha realitzat amb el finançament del Consorci Pactem Nord i del SERVEF, en el marc de la convocatòria d'ajudes del SERVEF dissenyada per a l'impuls dels pactes i dels acords territorials d'ocupació a la Comunitat Valenciana.¹

En aquesta investigació, amb la qual reprenem un camí de treball que contribueix a la identificació i priorització d'accions segons les necessitats i els reptes detectats, hem utilitzat diferents recursos i instruments (humans, econòmics i tècnics) que ofereixen una visió de l'Horta Nord quant al territori físic, la demografia i les capacitats, el territori relacional i el mercat de treball, amb la participació de la Universitat de València i de múltiples professionals del territori.

L'Horta Nord és l'espai territorial objecte de l'anàlisi d'aquest treball, un espai en el qual conflueixen diferents entitats que col·laborem en l'estratègia comarcal d'ocupació que, des de l'any 2001, lidera el Consorci del Pacte Territorial per a la Creació d'Ocupació Pactem Nord, amb l'objectiu d'abordar la problemàtica de la desocupació que es manifesta als nostres municipis, una tasca que requereix del coneixement suficient i d'una planificació conjunta basada en aquest tipus d'estudis.

Volem manifestar expressament i sincerament el nostre agraïment a totes les persones que han col·laborat amb la contribució de les seues idees, dels seues coneixements, de les seues experiències i opinions.

A totes i a tots vosaltres, moltes gràcies.

Rafa García

President del Consorci Pactem Nord

¹ Ordre 12/2016, de 29 de juliol, de la Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball, per la qual s'establixen les bases reguladores del programa de foment dels acords territorials en matèria d'ocupació i desenvolupament local a la Comunitat Valenciana.

I. El territori: espais, infraestructures, recursos i paisatge

I. EL TERRITORI: ESPAIS, INFRAESTRUCTURES, RECURSOS I PAISATGE

L'Horta Nord és una comarca (o subcomarca de l'Horta de València), d'un total de 16 en les quals es divideix la província de València. Compta amb una extensió de 192 km² (inclosos els 15 km² de poblats del Nord de València), cosa que suposa un 1,8 % del total de la província. Se situa a l'àrea metropolitana de la ciutat de València, la qual modula significativament les dinàmiques i tendències de l'Horta.

Limita al nord amb el Camp de Morvedre, al sud amb l'Horta Oest i amb el terme municipal de València, a l'est amb el mar Mediterrani i, a l'oest, amb el Camp de Túria. La grandària dels seus termes municipals oscil·la entre els 0,03 km² d'Emperador i els més de 35 km² de Paterna, i sumen un total de 191,6 km², i l'altitud mitjana de les seues poblacions és de 20 m sobre el nivell del mar, amb una variació entre els 7 m i els 53 m.

Des de la perspectiva física, s'ha aplicat sobre l'Horta Nord una important intervenció humana de parcel·lació, d'anivellament de terres i de derivació d'aigua. L'Horta Nord és una plana litoral, banyada pel mar Mediterrani, constituïda pel sediment dels al·luvions de successives riuades del riu Túria i dels barrancs del Carraixet i de la Calderona.

L'Horta Nord està integrada pels municipis següents: Albalat dels Sorells, Alboraià, Albuxec, Alfara del Patriarca, Almàssera, Bonrepòs i Mirambell, Burjassot, Emperador, Foios, Godella, Massalfassar, Massamagrell, Meliana, Moncada, Museros, Paterna, La Pobla de Farnals, Puçol, el Puig de Santa Maria, Rafelbunyol, Rocafort, Tavernes Blanques i Vinalesa, amb una superfície total de 176,36 Km².

Clima, temperatura, precipitacions i sistema hídric

El clima de l'Horta Nord és de tipus mediterrani, és a dir, d'hiverns suaus i d'estius calorosos, amb precipitacions escasses i desiguals i una alta evapotranspiració, sobretot a l'estiu.

El clima és un factor que incideix directament sobre l'activitat humana i el territori, de manera que pot contribuir al seu desenvolupament de manera eficient o, per contra, suposar un element que l'obstaculitze. A l'Horta Nord és, sens dubte, un factor que potencia el desenvolupament del territori.

El clima valencià i mediterrani es caracteritza per ser poc plujós, però quan plou pot fer-ho de manera torrencial. A l'Horta Nord, les precipitacions són molt variables d'uns anys a uns altres, amb una mitjana anual inferior als 400 l/m² (excepte Puçol i el Puig de Santa Maria), principalment a la tardor i per l'abril, i amb un llarg període sec

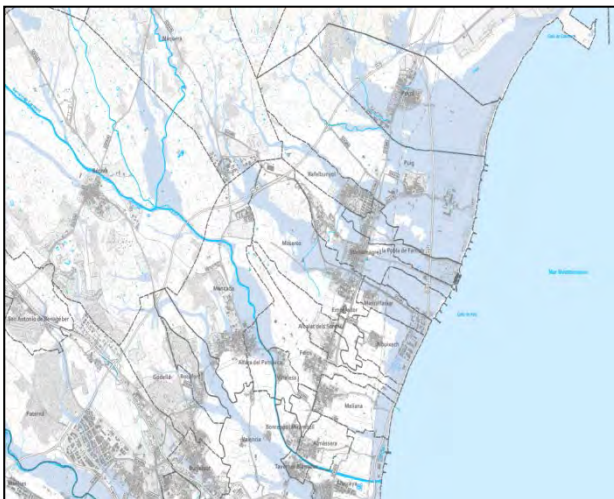
en els mesos estivals. En ocasions es pot arribar a valors extrems propers a 1.000 l/m² en un dia, amb el risc d'inundacions devastadores dels rius i de les rambles. Per contra, també es donen períodes d'intenses sequeres.

Convertir aquest entorn hostil en un verger agrícola va ser possible gràcies a una cultura experta en el maneig dels sistemes hortícoles com l'àrab, amb la construcció de tot un sistema de regadiu d'aportació externa a la comarca i de drenatge de les zones de marjal.

L'Horta Nord se situa a la conca del Túria (gestionada per la Confederació Hidrogràfica del Xúquer -CHJ-) i com a principals llits té el barranc del Carraixet (també anomenat riu sec d'Olocau, on naix i, després de recórrer 40,1 km, arriba a la mar), el barranc de la Calderona, i també uns canals artificials: les séquies de Moncada, Tormos, Mestalla i Rascanya.

El riu Túria aporta uns 83,7 hm³/any d'aigua superficial, i unes 473,5 hm³/any de descàrregues subterrànies. Les preses de Benagéber (221,3 hm³ de capacitat) i Loriguilla (73,2 hm³) ajuden a regular els cabals, a més de contribuir a la producció hidroelèctrica.

L'aqüífer (aigües subterrànies) de l'Horta Nord té una extensió de 243 km² i alimenta fonts, marjals i llacunes. Dins de la conca, l'aigua subterrània suposa el 80 % de l'aportació hídrica total. Tot i que el volum i la salinització de l'aqüífer (a causa de la intrusió marina per sobreexplotació) no sembla greu de moment, perquè el canvi climàtic empitjorarà la situació, la seua qualitat química no és acceptable a causa de nitrats i plaguicides.

Mapa de perillositat per inundació. Pla d'acció territorial sobre prevenció del risc d'inundació a la Comunitat Valenciana.

Font: Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori

Com a resultat de la forma de la conca farcida de sediments i del règim de pluja irregular, una part important de l'Horta Nord està en zones amb risc d'inundació.

Com veiem, l'aigua és un bé escàs que la comarca té gràcies a aportacions externes i que ha sigut històricament font de conflictes en l'agricultura. Per a enfrontar-se a

aquests, es va constituir fa més de mil anys un sistema de control per part d'un tribunal de sequiers (per a les séquies de la Vega de València i també per a la de Moncada), que ha sigut una de les senyes d'identitat de l'Horta de València i de la seua importància agrícola. D'altra banda, la proximitat del mar també pot ser un recurs per a sistemes de dessalatge.

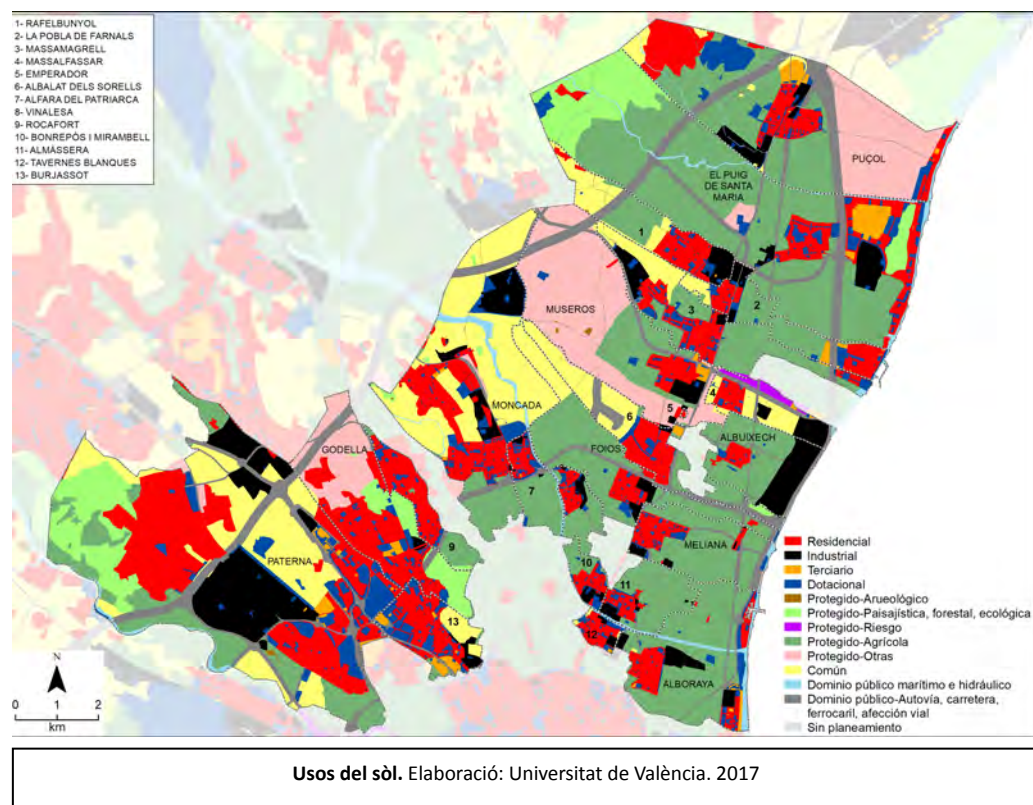
Usos del sòl

Actualment, la zona baixa de l'Horta Nord està ocupada principalment per terres de cultius i per zones urbanitzades (tant per a ús residencial, com per a usos industrials i comercials i per a vies de comunicació). No obstant això, originàriament aquesta zona plana era principalment una zona de secà, pròpia del clima mediterrani, amb algunes zones de marjal i llacunes.

L'Horta està perdent una quantitat important de sòl agrícola (per l'urbanisme i l'abandonament) i pateix també una disminució de la seua qualitat, a causa de l'abús d'adobs i pesticides que acaben, en gran part, amb la biologia del sòl, de manera que la seua productivitat ha de mantenir-se artificialment¹.

La superfície forestal a l'Horta Nord, que és la comarca amb menor extensió forestal de la província de València, és aproximadament de 1.032 ha, repartides en 14 dels 23 municipis: Paterna és el que té més extensió (692 ha, és a dir, un 19 % del total comarcal), seguit de Godella i Puçol, amb més del 5 %. A la província de València, la superfície forestal és de 581.938 ha (un 61 % d'arbrat i un 29 % amb greus problemes d'erosió). El seu aprofitament està més orientat a l'oci i a la conservació de la biodiversitat que a l'aprofitament de fusta. Parlar de zona forestal al mediterrani suposa parlar d'incendis. Entre 2001 i 2010, es van cremar a l'Horta Nord 14,6 ha (4,5 ha d'arbrat) en un total de 21 incendis: 15 a Paterna, 3 a Godella i 3 al Puig de Santa Maria, a més d'altres 5 conats.

¹ El Consorci Pactem Nord va impulsar en 2012 una iniciativa per a la creació d'un banc de terres, en funcionament a hores d'ara, amb l'objectiu d'afavorir l'ampliació de la superfície agrícola per a la seua explotació i generació d'ocupació. <http://www.bancodetierras.consorci.info/>

Platges i litoral

La costa és un recurs no solament per a l'oci, sinó també per a la residència turística temporal o estable. A més, si es conserva, és una zona important de biodiversitat, que pot tenir funcions d'aportació energètica (la brisa marina o l'onatge) i d'altres activitats econòmiques: navegació, natació, busseig i, fins i tot, rutes i exposicions submarines, dessalatge per a obtenir sal i aigua per a reg i altres usos industrials.

A l'Horta Nord, hi ha 6 municipis que disposen d'11 platges de bany (no aptes en 2 casos, 2 aptes i 7 òptimes, entre 2008-2010). La província té 46 platges formades per 57 zones de bany, 26 amb bandera blava el 2014 segons la directiva de platges de bany, al llarg de 110 km de costa, en 5 comarques naturals.

PLATGES A L'HORTA NORD							
Municipi (de nord a sud)	Nom de la platja	Longitud (m.)	Amplitud mitjana (m.)	Tipus de platja	Tipus de sediment	Color de l'arena	Bandera blava
Puçol	Platja del Mar	2.050	60	Oberta amb camp d'espigons	Grava / arena	Daurada	Sí
Puig de Santa Maria, el	Puig / Platja Nord del Puig / dels Plans*	2.100	80	Oberta amb camp d'espigons	Pedres / grava / arena fina	Daurada	No
	Puig Val-Play Puig**	1.600	50	Oberta amb camp d'espigons	Arena		No
Pobla de Farnals, la	Platja de la Pobla de Farnals Sud	400	80	Oberta amb camp d'espigons	Grava / arena	Daurada	Sí
Massalfassar	Platja de Massalfassar	450	50	Escullera	Grava / arena	Daurada	No
Massamagrell	Platja de Massamagrell***	300	200	Dunes	Arena fina	Daurada	No
Meliana	Platja de Meliana	1.200	50	Reforçada	Arenes mitjanes	Daurada	No
Alboraia	Port Saplaya,	1.400	50	Oberta	Grava / arena	Daurada	No
	Els Peixets,	800	20	Penya-segat	Arena	Daurada	No
	Patacona	1.100	100	Oberta	Arena fina	Daurada	No

*Els espigons a la part nord fan cales xicotetes protegides, com la de Santa Elvira - La Torreta.

**La part nord és coneguda pel Barri Pescadors, mentre que la part sud és coneguda pel nom de Medicalia.

***Sistema dunar protegit.

Platges a l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: MAPAMA

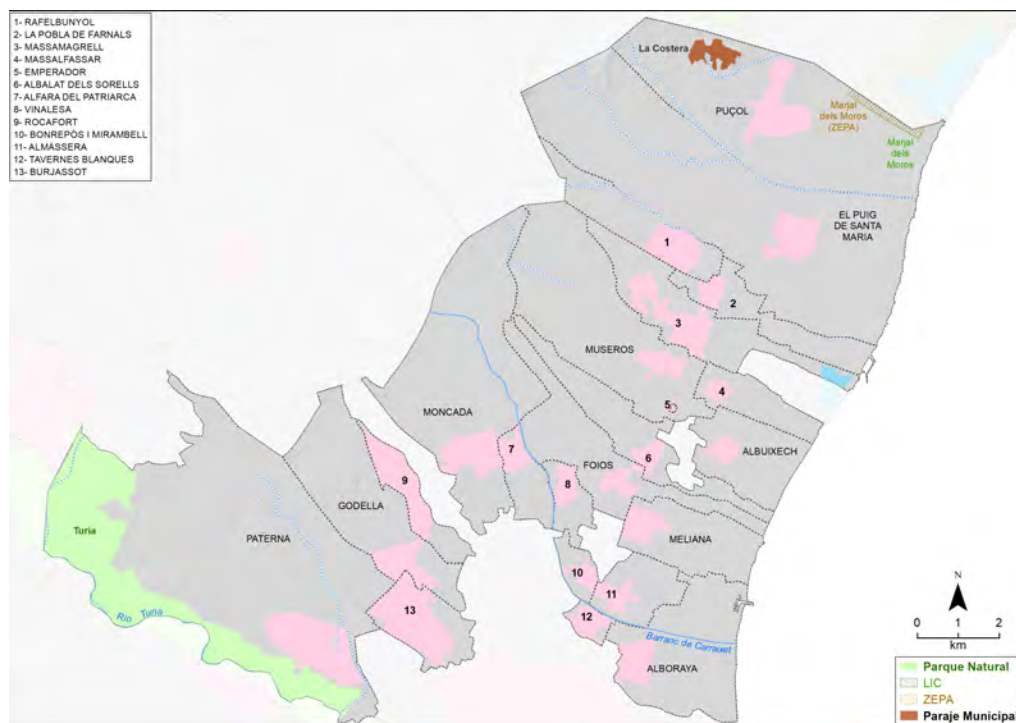
Espais protegits

L'Horta Nord pràcticament no té espais protegits, es redueixen a 84 ha a Puçol i a Paterna un 27,5 % de la superfície municipal (Parc Natural i Fluvial del Túria de 986 ha i l'embassament de la Vallesa de 5,16 ha), i la xicoteta porció de la marjal de Rafalell i Vistabella. El Parc Natural de la Serra Calderona no arriba a tenir zona protegida a la comarca.

Sense comptar Paterna, que té un 27 % del terme protegit, la mitjana comarcal no arriba al 0,66 % de la superfície, quan la mitjana provincial és del 43 %. Si bé la franja litoral també es troba protegida per la Llei de costes, l'Horta Nord té una zona nord i una zona pròxima a València molt urbanitzades, i una zona centre amb un entorn degradat, junt a l'autovia a Catalunya. Destaquen a la nostra comarca:

- Zones humides: la Marjal dels Moros (Sagunt i Puçol, 2002), 596,16 ha i 24,01 ha respectivament; la marjal Rafalell i Vistabella, 103,37 ha, repartides entre València, Massamagrell, la Pobla de Farnals i Massalfassar; l'embassament de la Vallesa (Paterna, 2002), 5,15 ha.
- La cova del Gall de Godella.
- Parc Natural del Túria (en la zona sud de Paterna, 2007: 985,94 ha).

El total de superfície protegida és de 1.061,5 ha, el 0,66 % de la superfície comarcal.

Zones protegides. Elaboració: Universitat de València. 2017

L'horta

L'horta del Túria és un agrosistema, font d'aliments i d'activitat econòmica i de treball, amb un sòl de molt alta qualitat agrològica, un paisatge dels més rellevants i singulars del món mediterrani, un important llegat històric i cultural i una senya d'identitat valenciana. L'horta és decisiva en l'estratègia alimentària valenciana, i compta amb grans avantatges competitius i un extraordinari potencial de desenvolupament. En l'informe Dobris dels paisatges de la UE (1995), elaborat per l'Agència Europea de Medi Ambient, apareix l'horta de València i l'horta de la Vega del Segura, com unes de les úniques sis zones d'horta de l'Europa mediterrània.

La importància de l'horta del Túria no rau en el que s'hi cultiva, ja que això ha canviat amb el temps i seguirà fent-ho, sinó en l'estructura (parcel·lària, xarxa de séquies i de camins) i en la qualitat orgànica del seu sòl.

Es tracta d'un agrosistema complex, eficient i intel·ligent, i d'un paisatge de singular bellesa apreciable en:

- L'estructura física (xarxa de séquies, camins, parcel·les, infraestructures de suport, etc.).
- Les institucions regulatòries (comunitats de regants i tribunals de sequiers, etc.).
- El patrimoni cultural (saber fer, tècniques de l'ús agrari del sòl, de l'aigua i de les plantes i l'arquitectura vinculada).
- Un sistema territorial, socioeconòmic i natural capaç d'adaptar-se als canvis.

- **La zona cultivada: les seues dimensions i els seus titulars**

L'Horta Nord té una extensió d'unes 17.636 ha, de les quals prop de 12.300 ha són rústiques. La superfície agrícola és de 8.000 ha a 10.000 ha -segons les fonts-, quasi el 60 % de la superfície total comarcal.

Entre 1999 i 2009, la superfície agrícola ha descendit en quasi 1.500 ha (de 8.628 ha a 7.150 ha), sobretot en la treballada en propietat, ja que la resta (arrendament, parceria o altres) han augmentat. Aquesta disminució de terres de cultiu, ha suposat un fort descens de les explotacions (de 5.855 ha a 3.194 ha en SAU), totes aquestes entre les de menys de 5 ha, ja que les més grans han augmentat. Aquest fet ens mostra dues dinàmiques: d'una banda, la forta desaparició de sòl agrícola, i d'altra, un canvi de tendència comparat amb dècades anteriors -encara que requeriria d'una anàlisi més detallada-, en les quals augmentava el minifundi, contra el que ocorria a la resta d'Espanya i d'Europa. En aquesta ocasió, quasi la meitat de les possessions de menys de 5 ha o han desaparegut, o s'han sumat formant possessions majors.

El règim de tinença de la superfície agrícola utilitzada (SAU), era de 5.925 ha en propietat, 879 ha en arrendament i 347 ha en parceria o en un altre tipus, i era treballada amb una dedicació familiar equivalent a 1.478 unitats de treball a l'any. Queda clar que la majoria de parcel·les actives de l'horta són propietat de famílies agricultores (un 83 % de la SAU).

La majoria, un 70 % de les possessions agrícoles (que poden estar formades per parcel·les en diferents llocs), tenen unes dimensions inferiors a 2 ha, que difícilment poden ser suficients per al suport digne d'una família. Només al voltant del 10 % superen les 5 ha.

- **Els cultius**

El sòl fèrtil de l'horta pot donar lloc a una varietat gran de cultius. Els herbacis són estacionals i es poden canviar amb gran facilitat, però són intensius en treball; d'una banda, els fruiters, en ser arboris, suposen una estratègia a diversos anys vista, però permeten el seu maneig a temps parcial i compaginar l'activitat agrícola amb d'altres.

El 2016, a l'Horta Nord, es comptabilitzaven aproximadament unes 7.636 ha conreades: 143 en secà, la majoria de garrofer, ametler i olivar (2 %), i la resta en regadiu. En el regadiu, quasi un 60 % de cítrics (principalment taronger i mandariner), un 25 % d'hortalisses (les que superen un 3 % de superfície d'horta són: cebes, carxofa, meló d'Alger, carabassa i col), un 10 % de tubèrculs (creïlles i xufa) i un 5 % de fruiteres (caqui), la resta són altres cultius llenyosos, flors i plantes ornamentals i algun viver, i també, un llarg etcètera fins a 40 varietats de cultius més.

SUPERFÍCIE A L'HORTA NORD SEGONS GRUPS DE CULTIU (2007-2016)			
Grup de cultiu	2007	2011	2016
Cítrics	5.601	5.490	4.416
Hortalisses	1.391	787	1.808
Fruiters no cítrics	548	550	505
Tubèrculs de consum humà	476	302	729
Flors i plantes ornamentals	78	86	86
Vivers	12	-	45
Cultius industrials	2	2	-
Lleguminoses per a gra	-	1	-
Cereals per a gra	-	-	-
Cultius de ferratge	16	11	-
Olivera	37	31	34
Vinya	5	6	2
Total	8.166	7.266	7.625

Superfície segons grups de cultius.

Font: PEGV. Banc de dades territorial. Estimacions de superfícies de cultiu

• Característiques de l'agricultura a l'Horta Nord

Encara que l'horta de València és una de les hortes escasses metropolitanes europees, comparteix els problemes de l'agricultura periurbana (ja indicades per l'OCDE el 1979): pressions/competència sobre la terra, l'aigua i el treball, proximitat als mercats, externalitats, regulació institucional de l'activitat agrària, marginació progressiva de l'agricultura en el sistema econòmic i sociopolític, envelliment de les titulars i dels titulars agraris, importància del treball a temps parcial, minifundisme, baixa rendibilitat agrària i elevada propietat com a manera de tinença (amb un 92 % davant el 79 % a la Comunitat Valenciana, el 1982).

Tot seguit, resumim les característiques més significatives d'aquesta agricultura:

- Alt minifundisme, contràriament a la tendència creixent de la resta d'Espanya i d'Europa, en l'última dècada han disminuït les xicotetes parcel·les i han augmentat les grans. L'alta fragmentació parcel·lària fa que les explotacions siguin poc aptes per a la mecanització. Existeix un alt nombre de titulars amb propietats cada vegada menors (minifundis atomitzats), que les fan poc competitives.
- Baix grau de cooperativisme i de pertinença a organitzacions agràries.

- Pèrdua de coneixements sobre el maneig tradicional i incorporació de noves tecnologies com ara els sistemes de reg i fertilització, els sistemes de producció integrada o ecològica, la informàtica aplicada a la gestió...
- El 2009, de 4.734 caps d'explotació (3.996 homes i 738 dones), el 72 % de les caps i el 82 % dels caps tenien una capacitació basada exclusivament en l'experiència agrària, i no arribava al 5 % els que tenien estudis professionals o universitaris. A això, hem d'afegir una escassa disponibilitat de treballadores i de treballadors del camp especialitzats, i la falta de mà d'obra pròpia que suposa l'externalització d'algunes tasques (plantació, recol·lecció...).
- Dicotomia entre cultius: d'horta, d'intensius en treball, a la zona litoral pròxima a València, de cítrics, molt estesos principalment en secans reconvertits en regadius, zona d'interior i zona nord (menys intensius en treball).
- Proximitat a mercats amb un gran nombre de consumidores i consumidores; no obstant això, el mercat agrícola cada vegada és més global i està dominat per unes poques multinacionals, de manera que la posició de la llauradora i del llaurador és cada vegada més feble davant l'intermediari comercial i la gran distribució. El mercat agrícola mundial funciona amb un baix nivell de transparència, malgrat les normes que obliguen a la traçabilitat dels aliments (el registre del seguiment des del camp fins a la consumidora o al consumidor), sense que se sàpiga o sense prestar l'interés suficient a la destinació o a l'origen de les collites i dels productes agrícoles que s'exporten o es consumeixen.
- Entorn de gran qualitat paisatgística, condicionat permanentment per la competència o pel conflicte dels usos del sòl i de l'aigua, i per la pressió urbanitzadora amb altres finalitats: industrials, residencials, d'infraestructures, etc., que produeix inseguretat en la gestió de les empreses agrícoles o expectatives de vendes que desincentiven la inversió en renovació.
- Pèrdua de la biodiversitat autòctona per la generalització de varietats estranyes a l'entorn.
- Descens continuat dels preus pagats al llaurador o a la llauradora i augment de les despeses. Menor rendiment que altres ocupacions industrials, la qual cosa entorpeix el relleu generacional. La falta de rendibilitat de l'activitat agrària posa en perill l'existència de l'horta, i té com a efecte la retroalimentació de l'envelliment excessiu de la població agrícola activa (el 80 % té més de 55 anys i no hi ha expectatives de relleu generacional), la no atracció de les joves i dels joves, i la tendència cap a la desaparició dels actius agraris de plena dedicació.

- **Les tendències o escenaris per a l'horta**

Segons les persones que han col·laborat en aquest treball, les tendències per a l'horta a mitjà i llarg termini, excepte canvis substancials en els comportaments i marcs legislatius, són:

- L'abandonament gradual de l'activitat agrícola i la seua substitució per usos urbans i industrials. Les parcel·les marginals que hi resten poden convertir-se en parcs temàtics.
- Agricultura sense llauradores o llauradors. La seua gestió passa a grans empreses.
- Noves agricultores i nous agricultors orientats a les noves demandes socials: l'agricultura de qualitat, saludable, de proximitat, etc., en la qual les consumidores i els consumidors es converteixen en aliats (aprofitament de xarxes alimentàries locals).
- Els usos alternatius, complementaris o no: horts d'oci, educació ambiental, jardins, guardians de la biodiversitat i del paisatge, protecció del patrimoni cultural, agroturisme cultural. Aprofitar la revaloració social dels béns ambientals i socioculturals per a remunerar les bones pràctiques ambientals.

Existeixen diverses estratègies i diversos models conceptuals per a la conservació i per a la promoció de l'activitat agrícola a l'horta: la patrimonialista, que intenta conservar el valor del paisatge cultural; l'ambientalista, dirigida a la sostenibilitat; i de sobirania alimentària, que promou que per a mantenir viva l'activitat agrícola com a eix d'un model alimentari basat en la sobirania dels pobles, cal elegir la seua alimentació i la manera de cultivar-la.

Tots ells requereixen detenir l'avançament urbanitzador residencial i industrial, i afavorir la depuració d'aigües, el control d'abocaments, la reducció o la supressió de productes fitosanitaris químics, i també, estratègies integrals i coordinades de suport a l'agricultura saludable, la seua comercialització, els llauradors i les llauradores, i garantir la viabilitat i la rendibilitat econòmica tot mantenint el seu maneig cultural.

En definitiva, podem afirmar que “L'horta de València és un dels paisatges culturals més importants del Mediterrani. Constitueix un element d'identitat que reuneix segles d'història i de cultura i que testimonia el pas de diferents pobles que han deixat la seua empremta. És alhora història de la cultura, de la tecnologia, de l'organització social, de les estructures de poder, de l'agricultura, del paisatge. Ofereix condicions productives, ambientals i paisatgístiques d'excel·lència en el context europeu” (Romero, 2012).

El sòl urbà

Dels 176,36 km² de l'Horta Nord, 122,77 km² són de rústic, 41,6 km² d'urbà i la resta d'infraestructures, barrancs, etc. (dades de 2012). L'augment del sòl urbanitzat ha sigut molt important des de 1950, i ha arribat a uns nivells que qüestionen la sostenibilitat territorial i una pèrdua de valor econòmic i paisatgístic important.

Des del punt de vista de l'estructura urbanística i territorial, podem diferenciar diverses zones a l'Horta Nord, al llarg de l'eix nord-sud i des de la costa cap a l'interior. Així, els nuclis de població dels municipis costaners de l'Horta Nord tendeixen a alinear-se a l'antiga carretera de Barcelona, i els seus termes solen allargar-se fins al front litoral. Aquests solen ser d'escassa longitud i més o menys urbanitzats, però en general degradats. Al mig, queden zones amples d'horta tradicional sotmeses a una pressió urbanística creixent, i en molts casos en situació d'abandonament dels cultius, especialment els de cítrics.

El Puig de Santa Maria, la Pobla de Farnals i, en menor mesura, Puçol, presenten una ocupació intensiva de la primera línia de costa amb torres i blocs d'apartaments, d'accentuat caràcter estacional, amb equipaments bàsics i oferta hotelera mínima i terciària. Massamagrell, afectada per la marjal de Rafalell i de Vistabella, ha quedat més preservada. En la primera línia de costa de Massalfassar i d'Albuixec, s'implantà el polígon industrial Mediterrani, amb eixida a la V-21, junt a la costa, una infraestructura que ha impedit el desenvolupament d'actuacions per Foios, Albalat dels Sorells i Meliana. El litoral d'Alboraia, per la seua proximitat a València i la presència d'un centre comercial, ha desenvolupat un model residencial permanent a les platges de la Patacona i de Port Saplaya.

Els municipis d'interior (arc de la séquia de Moncada), són de caràcter tradicionalment agrari, encara que actualment es presenten com a ciutats limítrofes a la ciutat de València, amb poca influència funcional sobre aquesta. Paterna també presenta una important funció residencial, i disposa d'una àmplia presència empresarial.

De la zona classificada com a urbana, encara quedava, el 2010, un 30 % de m² en solars sense edificar. No obstant això, hi ha una gran diferència entre els municipis. Alguns tenen una zona urbana, construïda o no, reduïda (menys del 10 %) pel que fa al seu terme, com ara Museros, el Puig de Santa Maria, Foios i Albalat dels Sorells. Altres, en canvi, tenen més de la meitat del seu terme com a zona urbana, com ara Emperador o Tavernes Blanques (lògic per la seua reduïda grandària: 0,26 i 0,74 km²) i també Rocafort i Burjassot. Els que tenen més solars urbanitzables pendents d'edificar són Bonrepòs i Mirambell i Massamagrell.

L'increment d'habitatges entre 2001 i 2011 ha sigut d'uns 35.500 (un 30 %), però en alguns municipis l'augment ha sigut molt superior, com a Emperador (de 71 a 300

habitatges, un 323 %), Massalfassar (87 %), Bonrepòs i Mirambell (80 %), Rafelbunyol (71 %) i Vinalesa (65 %). Per contra, en altres poblacions l'increment d'habitatges en aquest mateix període ha sigut reduït, com a Tavernes Blanques (10 %), Burjassot (13 %), el Puig de Santa Maria (19 %) o Almàspera (20 %).

El 2011, dels 112.075 habitatges principals, el 84 % eren en propietat, un 9 % en lloguer i un 7 % en altres tipus de tinença. Hi havia 24.390 habitatges buits a la comarca.

Els augments del sòl urbanitzat a l'àrea metropolitana de València han estat per sota de l'extraordinari creixement del conjunt de la Comunitat Valenciana (80 % entre 1987-2007, any que posa fi al cicle expansiu de la construcció), tot situant-se uns 20 punts per sota. Però així i tot, aquest increment ha sigut d'un 60,4 %, tres vegades superior al creixement de la població a l'àrea metropolitana de València. Aquest desequilibri entre població i consum de sòl és a causa, en gran part, a tres factors: l'increment de la xarxa d'infraestructures de transport, el desenvolupament urbanístic de baixa densitat de la segona corona metropolitana i l'augment dels usos industrials del sòl.

El paisatge

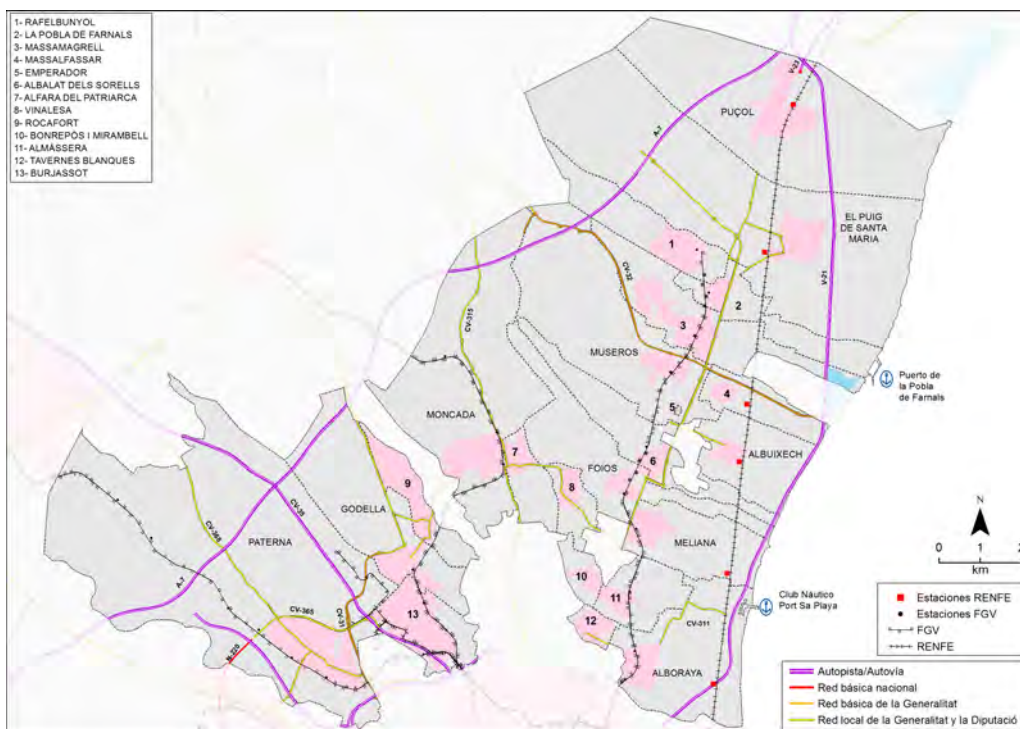
El paisatge és un dels principals actius en un territori determinat. A l'Horta Nord, igual que en la majoria de zones situades a les àrees metropolitanes de les grans ciutats, l'impacte sobre el paisatge, derivat fonamentalment de l'activitat humana, ha sigut significatiu, ja que el desenvolupament urbà, entre altres factors, incideix de manera directa sobre l'espai geogràfic que ocupa. No obstant això, com hem vist, l'Horta Nord es caracteritza per l'existència de recursos de gran valor: el litoral, amb les seues platges; l'horta, com a agrosistema complex que contempla una massa natural; les infraestructures, generalment vinculades al tractament de les aigües d'origen àrab; els elements patrimonials distintius; la proximitat de masses forestals i d'aiguamolls, com per exemple la serra Calderona i la marjal dels Moros; l'existència d'un conjunt arquitectònic i patrimonial significatiu, de caràcter civil i religiós, i els usos i costums dels habitants, que donen, encara que cada vegada amb menys intensitat, identitat al territori.

L'explotació del paisatge, amb criteris de sostenibilitat social, econòmica i ambiental, és una de les estratègies de desenvolupament local dels recursos endògens de major transcendència. Així, la promoció i la preservació del paisatge, en les seues diferents manifestacions, és un dels deures immediats que les administracions i la ciutadania han d'afrontar.

Transports i mobilitat

Les comunicacions de transport són un condicionant fort de la competitivitat i de la qualitat de vida d'un territori, i també, de la seua capacitat creativa i adaptativa, vinculada a l'acció col·lectiva de proximitat.

A l'Horta Nord, els sistemes de transport col·lectiu i la xarxa de carreteres permeten una comunicació ràpida amb la ciutat de València -i amb altres comarques i regions-, però no amb l'interior en termes de distància i de temps, la qual cosa dificulta l'articulació intracomarcal, ja que la ubicació física a l'àrea metropolitana de València no es tradueix en interaccions que contribuïsquen a la dinàmica territorial pròpia.

Xarxes de transport principals de l'Horta Nord. Elaboració: Universitat de València. 2017

En efecte, l'Horta Nord està creuada, principalment de manera radial, amb l'eix de la ciutat de València, per carreteres de diversa categoria (autopistes, autovies, carreteres nacionals i comarcals), per línies de metro (direcció a Rafelbunyol, a Llíria i a Bétera), per una línia de tramvia (al barri de la Coma, a Paterna) i per la línia de RENFE en direcció a Sagunt-Castelló. També té una incipient xarxa de vies ciclistes.

Per l'Horta Nord, passen 3 de les grans artèries vials de la Comunitat Valenciana: l'autopista V-21, València-Puçol, paral·lela a la mar; l'autovia A-7 (circumval·lació o *bypass*), que connecta la V-21 a Puçol i recorre l'Horta Nord pel seu interior, i la CV-300 (abans N-340), que connecta els pobles del litoral fent de carrer major.

Una sèrie de carreteres secundàries connecten, direcció oest-est, aquells eixos longitudinals nord-sud. La relació entre distància i temps per carretera entre molts municipis de la comarca és superior a la que existeix, en la majoria dels casos, quant a València.

El nivell de motorització privada és molt alt en una zona tan poblada, amb la capital i els serveis relativament pròxims, on la majoria dels desplaçaments podien fer-se de manera activa (caminant, en bicicleta o similar) o en transport públic, si aquest tinguera un abast major. Un dels indicadors que ens aporta més informació, és la taxa de motorització personal. L'Horta Nord té 450 turismes per cada 1.000 habitants. Quant a l'ús del transport públic i privat, cal indicar que la meitat de les persones es considera usuària de transport públic, pel que fa a l'altra meitat que es considera usuària de transport privat.

La gran influència que la ciutat de València exerceix sobre els diferents municipis que integren l'àrea metropolitana de València, suposa un gran repte pel que fa a l'articulació territorial de la mobilitat de les persones en escenaris de sostenibilitat.

Patrimoni cultural

Els municipis de l'Horta Nord disposen d'un conjunt de valors, de béns culturals i artístics i d'una gastronomia de rellevància singular, que es presenten com un capital que contribueix a facilitar l'autenticitat i la vertebració comarcal. També el territori disposa d'un gran patrimoni cultural musical, amb societats musicals, bandes de música, grups musicals de recent creació i escoles de música amb un fort arrelament en nombrosos municipis de l'Horta Nord; literari; pictòric; escultòric, i artístic, que ofereix elements d'identitat que han de posar-se en valor.

En aquest punt, destaquem alguns dels elements principals del patrimoni cultural de l'Horta Nord.²

² Pot revisar-se la "Guia de Recursos de l'Horta Nord" en la web <http://www.turismohortanord.com/>

- **Distintius culturals**

El Reglament (CE) 1151/2012 del Parlament Europeu i del Consell, de 21 de novembre de 2012, sobre els règims de qualitat dels productes agrícoles i alimentaris, estableix les definicions de denominació d'origen protegida (DOP) i d'indicació geogràfica protegida (IGP). Aquestes són les dues figures de protecció que s'apliquen als productes agrícoles i d'alimentació diferents del vi i de les begudes espirituoses. Els municipis de l'Horta Nord, participen d'una DOP, Xufa de València, i d'una IGP, Cítrics valencians.

La zona de producció de la xufa de la DOP Xufa de València, està situada a l'horta de València, amb una extensió de 400 ha, als termes municipals d'Albalat dels Sorells, Alboraya, Albuixec, Alfara del Patriarca, Almàssera, Bonrepòs i Mirambell, Burjassot, Emperador, Foios, Godella, Massalfassar, Meliana, Moncada, Museros, Paterna, Rocafort, Tavernes Blanques, València i Vinalesa.

La zona de producció dels cítrics de la IGP Cítrics valencians, està constituïda pels terrenys aptes per a aquest cultiu, situats dins dels límits que determinen els termes municipals de localitats a Castelló, a València i a Alacant. Concretament, dins de l'Horta Nord, es troben tots els municipis, a excepció d'Emperador.

- **La gastronomia de l'Horta**

La tradició cultural es reflecteix en la gastronomia popular i representa un element complementari de màxim nivell turístic. La tradició culinària de l'Horta Nord participa de la gastronomia rica i variada de la Comunitat Valenciana i del Mediterrani. Destaquen les especialitats de la cuina valenciana, amb l'arròs com a ingredient principal: la paella, l'arròs al forn, l'arròs a banda, l'arròs amb fesols i naps i l'olla amb carn de Sant Pere, aquesta última pròpia de les festes de Sant Pere del Puig de Santa Maria. Altres plats de tradició a l'Horta Nord són el conill amb tomaca, el formatge de cassoleta o de Puçol, l'allipebre, l'olla de Nadal o la sopa bruta.

Entre les postres, les més conegudes són els *cachaps*, un dolç típic de Paterna fet de pasta fullada fina que embolica una crema, la fórmula de la qual es guarda en el més absolut secret. Posseeix la peculiaritat d'estar patentats i, per això, només es poden adquirir al forn Nuestra Señora del Rosario; el pastís blanc de Puçol, una variant del braç de gitano, format per capes de bescuit i ametles adornades amb merenga; els pastissos de moniato; les coques Cristina, fetes amb ametla; els dolços de llard; el rotllo de Sant Blai de Massalfassar; les escudellades de carabassa i d'ametla; i, a Moncada, el dolç anomenat *Barbaretes* de Moncada, creat en un forn artesanal de Moncada a força d'ametla, carabassa i taronja, entre altres ingredients.

És destacable que, a l'Horta Nord, es troba el bressol del cultiu de la xufa, amb la qual s'elabora l'orxata de xufa, i a la qual ens hem referit ja anteriorment, que s'acompanya amb els fartons típics d'Alboraia.

- **Museus i col·leccions museogràfiques**

Destaquem, entre d'altres, els museus i les col·leccions museogràfiques següents: l'Observatori Astronòmic de la Universitat de València, a Burjassot-Paterna; el Museu Municipal de Ceràmica a Paterna; l'Espai Cultural les Coves del Batà a Paterna; el Museu de l'Horta, a Almàssera; la Casa Museu Ignacio Pinazo, a Godella; el Museu Arqueològic Municipal de Moncada, i el Museu de la Impremta i de les Arts Gràfiques al Puig de Santa Maria.

- **Equipaments turístics**

L'Horta Nord disposa de diferents oficines de turisme: Alboraia, Paterna, la Pobla de Farnals, Puçol, el Puig de Santa Maria i Almàssera. Disposava, entre 1999 i 2016, amb uns 560 restaurants (41.500 places), 390 apartaments (2.154 places), 22 hotels (2.500 places), 4 hostals (110 places) i 3 pensions (68 places), repartits entre Paterna, el Puig de Santa Maria, Burjassot, Puçol, Museros, la Pobla de Farnals, Alboraia i Tavernes Blanques, i 2 càmpings (a Puçol, amb 1.800 places). En total, 6.631 places d'allotjament.

- **Patrimoni i equipament cultural**

PRINCIPALS ACTIUS TURÍSTICS DE L'HORTA NORD	
Municipis	Actius
Albalat dels Sorells	Palau dels Sorells
Alfara del Patriarca	Casa de la Serena o de la Sirena. Casa de la Torre. Casa dels Ferragut
Bétera, Moncada	Castell de la Senyoria. Castell palau dels Cruilles
Burjassot	Poblat ibèric emmurallat del Tos Pelat.
Godella	Col·legi Major Sant Joan de Ribera. Castell palau
Paterna	Les Sitges
	Torre de la casa palau dels Boil o Cerdanyola
	Palau dels comtes de Villapaterna
	Torre àrab i coves que l'envolten
Paterna (i Quart de Poblet, Manises, València)	Assut de les séquies de Favara (Quart de Poblet, Paterna); Mislata (Manises, Paterna); Quart-Benaixeve-Faitanar (Manises, Paterna); Tormos (Manises, Paterna) i Real Séquia de Moncada (Manises, Paterna). Conjunt històric
Puig de Santa Maria, el	Cartoixa Ara Christi
	Castell de <i>Cebolla</i> o de Jaume I, castell d'Enesa
	Reial monestir de Santa Maria
	Refugis i trinxeres de la Guerra Civil
	Torre de guaita La Torreta

Principals actius turístics de l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: Argos 2017

Pel que fa als immobles declarats béns d'interés cultural, a l'Horta Nord en localitzem els següents:

INVENTARI DEL PATRIMONI CULTURAL DE L'HORTA NORD					
Municipi	Béns d'interés cultural (BIC)	Béns de rellevància local (BRL)	Jaciments arqueològics	Béns etnogràfics immobles	Festes d'interés turístic
Albalat dels Sorells	1	5	3	9	
Alboraia	-	9	2	23	
Albuixec	-	1	-	-	
Alfara del Patriarca	2	14	7	8	
Almàssera	-	1	-	1	
Bonrepòs i Mirambell	-	3	1	3	
Burjassot	2	4	3	27	Festa de la <i>pujà</i> i la <i>rodà</i> de sant Roc (interés local)
Emperador	-	1	-	7	
Foios	-	3	1	2	
Godella	1	13	11	7	
Massalfassar	-	1		8	
Massamagrell	-	10		8	
Meliana	-	3		10	
Moncada	1	4	8	22	Misteri de la passió (interés nacional)
Museros	-	2	8	25	
Paterna	3	26	53	47	La cordà (interés autonòmic)
Pobla de Farnals, La	-	4	3	7	
Puçol	1	13	4	21	
Puig de Santa Maria, el	4	3	14	88	
Rafelbunyol	-	1	4	10	
Rocafort	-	3	2	14	
Tavernes Blanques	-	2	-	21	
Vinalesa	-	3	3	3	
Total	15	129	127	371	

Inventari del patrimoni cultural de l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Fonts: Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport i Agència Valenciana del Turisme

Equipaments

De manera sintètica, recollim alguns dels equipaments més rellevants.

Instal·lacions esportives. Tots els municipis tenen instal·lacions esportives en diferent mesura, fins a sumar aproximadament mil, tant de públiques com de privades. Destaquen els poliesportius (161), les piscines (138), les sales (118), els frontons (65), les pistes de tennis i de pàdel (65 i 15), els camps de futbol (40) i les bitlles petanca (13), però també existeix 1 pista d'hípica, 2 àrees d'activitat aquàtica i 4 rocòdroms.

Serveis sanitaris. L'Horta Nord disposa de 15 centres de salut i 21 d'auxiliars, 11 centres de salut mental, 4 centres de salut sexual i reproductiva, 1 unitat de

prevenció del càncer de mama, 4 unitats de conductes addictives i 5 unitats d'odontologia preventiva. Tots els municipis compten amb, almenys, una farmàcia.

Pel que fa a l'atenció hospitalària pública, els hospitals de referència són l'Hospital de Sagunt,³ que dona cobertura assistencial a Puçol i al Puig de Santa Maria; l'Hospital Arnau de Vilanova-Llíria, que dona cobertura a 6 municipis⁴ de la zona interior de l'Horta Nord, i l'Hospital Clínic Universitari i l'Hospital Malva-rosa, que donen cobertura a 15 municipis⁵ de l'Horta Nord. A més, hi ha un centre d'atenció psiquiàtrica, a Godella, i un hospital privat, a Burjassot.

Serveis socials. Quant als equipaments de serveis socials a l'Horta Nord, la comarca disposa de diversos centres de menors (inclosos centres de recepció, centres de dia, centres d'inserció social i de suport i de convivència); també de diversos centres ocupacionals, centres d'estimulació precoç i residències; un centre de rehabilitació i d'integració social per a persones amb malaltia mental crònica (CRIS), i també diversos habitatges tutelats i un centre de dia, per a aquest mateix col·lectiu. Per a persones majors, l'Horta Nord disposa de diverses llars i clubs de majors, i també, diverses residències per a persones majors dependents i centres de tercera edat.

Equipaments i infraestructures de caràcter industrial i econòmic. El territori allotja diverses zones i àrees comercials (polígons industrials i de serveis) per al desenvolupament de l'activitat econòmica. Aquestes zones es concentren, fonamentalment, a la zona sud de la comarca, per la interacció d'aquesta amb la ciutat de València i la conformació socioeconòmica dels municipis més pròxims. L'Horta Nord té un total de 34 polígons industrials que ocupen una superfície de 12.000 km² aproximadament, entre els quals destaquen el polígon Font del Pitxer, el Parc Tecnològic de Paterna i el polígon Mediterrani.

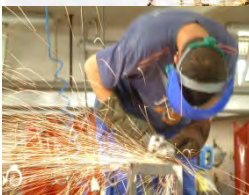
³ Este hospital no disposa d'accés en transport públic directe.

⁴ Moncada, Alfara del Patriarca, Rocafort, Godella, Burjassot i Paterna.

⁵ Rafelbunyol, La Pobla de Farnals, Massamagrell, Massalfassar, Albuixech, Museros, Emperador, Albalat dels Sorells, Foios, Meliana, Vinalesa, Bonrepòs i Mirambell, Almàssera, Tavernes Blanques i Alboràia.

II. Demografia i capital humà

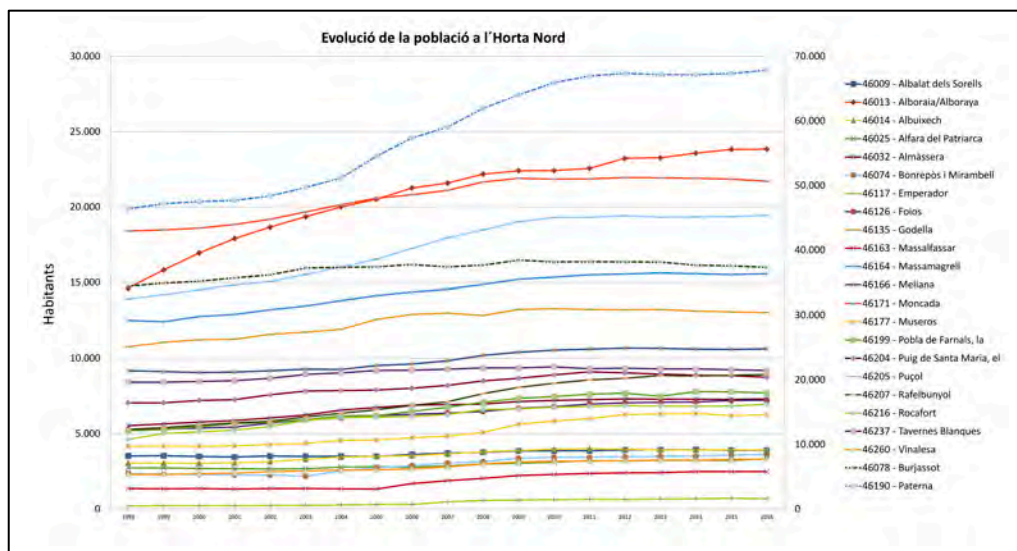
II. DEMOGRAFIA I CAPITAL HUMÀ

Demografia

L'Horta Nord ha experimentat un intens creixement poblacional des de la dècada dels anys 90, superior al conjunt de la Comunitat Valenciana, en configurar-se com un dels territoris més poblats i de major creixement demogràfic de la província de València, amb una presència femenina (148.794) lleugerament superior a la masculina (144.002).

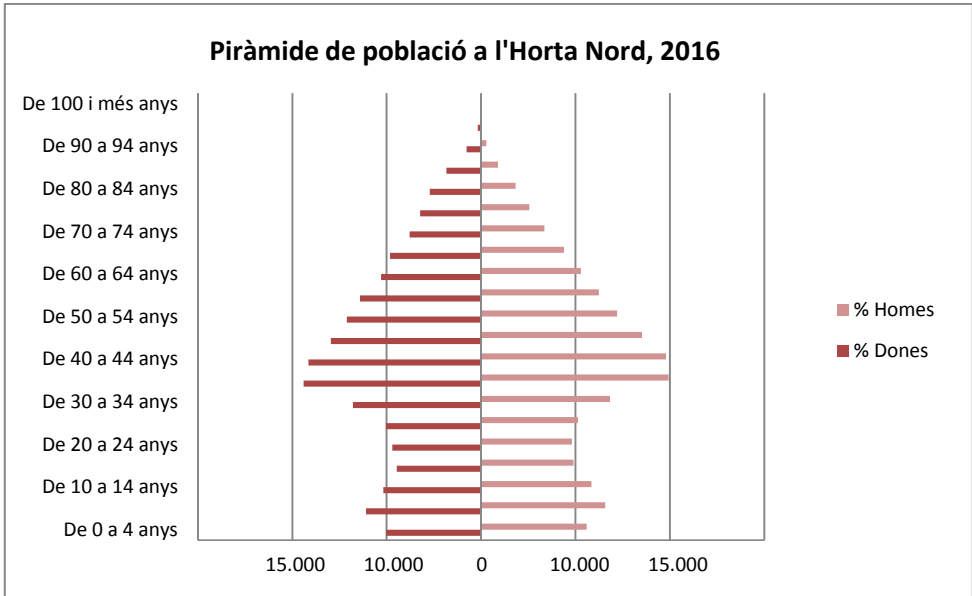
El 2015, la població de l'Horta Nord era de 292.381 habitants amb municipis com Paterna, amb 67.340 habitants; Burjassot, amb 37.546; Alboraya, amb 23.819; Moncada, amb 21.842, i Puçol, amb 19.357, que alberguen el 58,11 % de la població total de l'Horta Nord. Massamagrell, amb 15.523 habitants; Godella, amb 13.071 habitants i Meliana, amb 10.588, són els únics municipis que, juntament amb els anteriors, superen els 10.000 habitants. Els 15 municipis restants no arriben a aquesta població.

En el lustre 2010-2015, la població va créixer un 2 % (fins i tot entre 2013 i 2014 es va perdre una part de població masculina), la qual cosa contrasta amb els increments superiors al 10 % dels lustres anteriors, que ha suposat un augment acumulat del 27 % entre 2001 i 2015, o del 42 %, des del 1991 fins al 2015.

Evolució de la població a l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: INE

Podem analitzar l'estructura de la població mitjançant la piràmide de població següent:

Piràmide de població a l'Horta Nord. 2016. Elaboració pròpia. Font: INE (1 de gener de 2016)

Els principals indicadors demogràfics ens permeten conèixer millor algunes característiques de la població a l'Horta Nord:

INDICADORS DEMOGRÀFICS. COMPARATIVA TERRITORIAL 2016			
Indicador demogràfic	Comunitat Valenciana	Província de València	Horta Nord
Taxa de dependència ¹	53	52,3	50,8
Taxa de dependència de la població menor de 16 anys	24,7	24,7	26,9
Taxa de dependència de la població major de 64 anys	28,3	27,6	23,9
Índex de longevitat ²	48,1	49,2	46,9
Índex de maternitat ³	20,1	20,2	22,4
Índex de tendència ⁴	84,4	84,9	87,3
Índex de renovació de la població activa ⁵	85,9	85,3	84,8

Indicadors demogràfics. Comparativa territorial 2016. Elaboració pròpia. Font: PEGV

¹ Estableix la relació entre el grup de població potencialment activa i els grups d'individus econòmicament depenents.

² Permet mesurar la composició i el grau de supervivència de la població major de 64 anys.

³ Pot considerar-se una aproximació a la taxa global de fecunditat.

⁴ Indicador de la dinàmica demogràfica. En la mesura en què presente valors inferiors a cent reflecteix descens de la natalitat, menor creixement demogràfic i envelliment.

⁵ Relaciona la grandària dels grups en edat d'incorporar-se a l'activitat, amb aquells en els quals es produeix l'eixida. Pretén mesurar la capacitat d'una població per a substituir els individus que es jubilen.

La població no resident, vinculada per treball o per estudis, adquireix gran rellevància en alguns municipis, com Paterna, Godella o Burjassot, i la població resident en d'altres, com Rocafort, manté escassos vincles amb el municipi de residència.

Pel que fa a l'origen dels seus residents, el 2012, menys del 30 % han nascut al mateix municipi de residència. Les persones nascudes a l'estranger són el 9,8 % (21.538 habitants, el 2015) després de l'important augment en lustres passats. No obstant això, des de 2012 ha descendit aquest percentatge i representa, quant al total de la població de l'Horta Nord, un 7,3 %, el 2005; un 10,6 %, el 2010, i 9,8 %, el 2015. Les persones procedents d'altres províncies d'Espanya han disminuït un poc i s'ha passat d'un 22 %, el 2005, a un 18 %, el 2015.

La població, majoritàriament (60 %), s'estructura amb parelles amb filles i fills, encara que hi existeixen més de 13.000 persones majors de 64 anys d'edat que viuen soles. També és significatiu que unes altres 7.000 persones tenen fills al seu càrrec (6.000 de les quals són dones). La població estrangera s'ha reduït en els últims anys i eren, el 2015, el 9,8 % de la població total. La població procedent d'altres províncies aconsegueix el 18 % del total de la població a l'Horta Nord.

L'Horta Nord presenta una densitat de població de 1.660 habitants/km², molt superior a la de la província de València (235 habitants/km²) i a la de la Comunitat Valenciana (213 habitants/km²).

TAXA D'ENVELLIMENT

Horta Nord	84,79 %
València	111,61 %
C.V.	115,84 %

HORTA NORD

Dones	100,44 %
Homes	70,13 %

La població està distribuïda en 23 municipis i en 47 nuclis urbans (56 amb Els Poblets del Nord de València); a més, 2.400 persones viuen fora de nuclis de població (en disseminat).

II. Demografia i capital humà

DENSITAT DE POBLACIÓ A L'HORTA NORD							
Municipis	Superfície (km ²)	Dones	Densitat de dones	Homes	Densitat d'homes	Població total	Densitat total
Albalat dels Sorells	4,62	2.004	433,77	1.885	408	3.889	841,77
Alboraia	8,34	12.159	1.457,91	11.678	1.400	23.837	2.858,15
Albuixec	4,42	1.964	444,34	1.955	442	3.919	886,65
Alfara del Patriarca	1,98	1.696	856,57	1.627	822	3.323	1.678,28
Almàssera	2,74	3.744	1.366,42	3.553	1.297	7.297	2.663,14
Bonrepòs i Mirambell	1,05	1.846	1.758,10	1.768	1.684	3.614	3.441,90
Burjassot	3,44	19.298	5.609,88	18.026	5.240	37.324	10.850,00
Emperador	0,03	319	10.633,33	357	11.900	676	22.533,33
Foios	6,48	3.662	565,12	3.546	547	7.208	1.112,35
Godella	8,40	6.704	798,10	6.325	753	13.029	1.551,07
Massalfassar	2,53	1.241	490,51	1.231	487	2.472	977,08
Massamagrell	6,16	7.861	1.276,14	7.713	1.252	15.574	2.528,25
Meliana	4,73	5.380	1.137,42	5.239	1.108	10.619	2.245,03
Moncada	15,83	11.035	697,09	10.665	674	21.700	1.370,81
Museros	12,45	3.115	250,20	3.137	252	6.252	502,17
Paterna	35,85	34.227	954,73	33.627	938	67.854	1.892,72
Pobla de Farnals, La	3,61	3.826	1.059,83	3.872	1.073	7.698	2.132,41
Puig de Santa Maria, el	26,83	4.504	167,87	4.231	158	8.735	325,57
Puçol	18,06	9.831	544,35	9.607	532	19.438	1.076,30
Rafelbunyol	4,20	4.489	1.068,81	4.418	1.052	8.907	2.120,71
Rocafort	2,34	3.515	1.502,14	3.425	1.464	6.940	2.965,81
Tavernes Blanques	0,74	4.683	6.328,38	4.498	6.078	9.181	12.406,76
Vinlesa	1,53	1.691	1.105,23	1.619	1.058	3.310	2.163,40
Total	176,36	148.794	843,69	144.002	817	292.796	1.660,22

Densitat de població a l'Horta Nord per municipis. Elaboració pròpia. Fonts: INE (1 de gener de 2016) i ARGOS

Quant a la densitat de la població, destaquen els municipis d'Emperador (22.533 hab./Km²), Tavernes Blanques (12.407 hab./Km²) i Burjassot (10.850 hab./Km²), perquè són els que tenen major densitat poblacional. Dels 16 municipis d'Espanya amb superfície inferior al quilòmetre quadrat, huit es troben en la província de València, 4 pertanyen a l'àrea metropolitana de València, entre ells Emperador i Tavernes Blanques en l'Horta Nord i Benetússer i Lloc Nou de la Corona en l'Horta Sud.

Formació i qualificació professional al territori

El nivell educatiu de les persones que resideixen en un territori és un aspecte de transcendència que incideix en el desenvolupament d'aquest, des de molts punts de vista: econòmic i empresarial, social i laboral, polític, cultural, etc.

La formació és un actiu de primer ordre que, en línies generals, determina les capacitats de la societat que configuren socialment, culturalment, econòmicament o políticament el territori. Cal destacar que, a l'Horta Nord, més de 50.000 persones han aconseguit únicament el nivell educatiu primari, de les quals més de 22.000 són analfabetes o sense estudis, amb 13.455 dones i 8.960 homes, per la qual cosa existeixen diferències significatives entre municipis i gènere. També hem vist que les dones tenen una major presència entre les persones amb estudis universitaris finalitzats, a excepció dels de doctorat, en els quals els homes presenten un percentatge superior, com també en titulacions universitàries de caràcter tècnic.

A continuació, es presenta la informació relacionada amb la població de 16 anys o més a l'Horta Nord, segons el nivell d'estudis.

NIVELL D'ESTUDIS DE LA POBLACIÓ RESIDENT A L'HORTA NORD PER SEXE					
Nivell d'estudis	Total	Dones	%	Homes	%
Persones analfabetes	3.830	2.735	71,41%	1.100	28,72%
Persones sense estudis	18.580	10.720	57,70%	7.860	42,30%
Persones amb 5 anys d'escolarització*	31.805	16.475	51,80%	15.330	48,20%
ESO, EGB o Batxiller Elemental **	69.510	32.815	47,21%	36.695	52,79%
Batxiller, COU, PREU	30.630	14.880	48,58%	15.750	51,42%
FP grau mig, FP I, certificat d'EOI	17.445	8.870	50,85%	8.575	49,15%
FP grau superior, FP II, Mestries	17.530	8.445	48,17%	9.085	51,83%
Diplomatura universitària	17.055	10.010	58,69%	7.045	41,31%
Grau universitari o similar	3.820	1.960	51,31%	1.860	48,69%
Llicenciatura universitària	22.420	11.760	52,45%	10.660	47,55%
Màster oficial universitari***	3.130	1.495	47,76%	1.635	52,24%
Doctorat	1.945	780	40,10%	1.160	59,64%
Total	237.700	120.945	50,88%	116.755	49,12%

Notes:

*Persones que anaren a escola 5 anys o més, però no arribaren a l'últim curs d'ESO, d'EGB o de Batxiller Elemental.

**Persones que arribaren a l'últim curs d'ESO, d'EGB o de Batxiller Elemental o tenen el Certificat d'Escolaritat o d'estudis primaris.

***Màster oficial universitari (a partir de 2006), especialitat mèdiques o anàlogues.

Detall del nivell d'estudi de la població resident a l'Horta Nord per sexe.

Elaboració pròpia. Font: INE. Cens de població i d'habitatge 2011

També és significatiu el mapa d'estudis completats per part de les persones que han estudiat i resideixen a l'Horta Nord. Pel que fa a les especialitats elegides, s'observa una clara segmentació per gènere, amb estudis feminitzats associats a l'educació, a la salut i als serveis socials, la qual cosa, òbviament, condicionarà la feminització laboral d'aquests llocs de treball, davant d'altres en les quals el percentatge d'homes és molt superior, com ciències i informàtica amb un 67,58 % davant un 32,42 % de dones, i arquitectura, construcció i formacions tècniques i industrials, amb un 87,02 %, és a dir, 10.625 homes, davant 1.590 dones que van finalitzar aquests estudis.

És evident la relació existent entre el mercat de treball i el sistema educatiu. “Les dades de l'evolució de l'ocupació en aquests últims anys de crisi econòmica, han posat novament en relleu la correlació entre fracàs escolar o baixos nivells formatius i risc de pèrdua d'ocupació. I també s'han posat en relleu les debilitats d'un sistema productiu amb fragilitat de l'ocupació i baixos nivells de productivitat, cosa que ens mostra el paper clau de la millora del sistema educatiu en els canvis del model productiu”.⁶

En l'informe Polítiques públiques per a combatre la pobresa a Espanya 2017, emés pel Consell Econòmic i Social d'Espanya, es posa de manifest que “el nivell educatiu, a més de ser un element imprescindible en la igualtat d'oportunitats, constitueix una de les claus tant de l'ocupació de la persona com del seu nivell d'ingressos laborals. L'educació és un recurs clau en l'estructura social i en les oportunitats vitals de les persones, de manera que els processos d'exclusió social no són aliens a les mancances educatives. Per tant, l'educació és una variable que pot reproduir la pobresa o revertir-la. Per aquest motiu, la necessitat de garantir l'accés i la permanència en l'educació als menors més vulnerables ja que, en cas contrari, es perpetuarà la seua exclusió social”.

Tot seguit, recollim informació sobre l'activitat i el nivell d'estudis de les persones ocupades (activitats desagregades a un dígit del CNAE 09):

⁶ PEÑA PINTO, Marco, president del Consell Econòmic i Social d'Espanya, per a la revista *Participación Educativa*, núm. 15.

POBLACIÓ OCUPADA SEGONS L'ACTIVITAT I EL NIVELL D'ESTUDIS A L'HORTA NORD						
Activitat	Persones analfabetes	Sense estudis	Primer grau	Segon grau	Tercer grau	Total
A. Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	-	110	470	2.110	230	2.920
B. Indústries extractives	-	10*	20*	80*	15*	125
C. Indústria manufacturera	5*	160	1.335	11.315	2.745	15.560
D. Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	-	-	10*	325	205	540
E. Subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació	-	40*	95	375	190	705
F. Construcció	45*	275	990	5.645	1.290	8.250
G. Comerç a l'engròs i al detall; reparació de vehicles de motor i motocicletes	30*	260	1.360	13.770	2.530	17.950
H. Transport i emmagatzematge	-	210	535	4.770	750	6.265
I. Hostaleria	70*	175	755	4.505	950	6.455
J. Informació i comunicacions	10*	-	85*	1.190	1.685	2.965
K. Activitats financeres i d'assegurances	-	25*	45*	1.230	1.680	2.985
L. Activitats immobiliàries	-	-	25*	320	255	600
M. Activitats professionals, científiques i tècniques	-	-	115	1.510	3.835	5.460
N. Activitats administratives i serveis auxiliars	-	75	495	3.000	860	4.430
O. Administració pública i defensa; Seguretat Social obligatòria	-	15*	180	4.170	3.515	7.880
P. Educació	-	30*	245	2.460	7.690	10.420
Q. Activitats sanitàries i de serveis socials	15*	55*	355	4.095	4.785	9.305
R. Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	-	5*	75	1.190	515	1.785
S. Altres serveis	25*	50*	340	3.125	600	4.135
T. Activitats de llar com ara treballadores i treballadors de personal domèstic; activitats de la llar, com ara productores i productors de béns i serveis per a ús propi	25*	115	455	1.730	255	2.580
U. Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials	-	-	20*	65*	30*	115
Total	215	1.610	8.010	66.980	34.605	111.425

*Amb una desviació de +/- 5 persones. S'observen lleus diferències en relació a la desagregació municipal, en no contemplar aqueixa informació municipal per a municipis de menys de 2.000 habitants. Addicionalment, no es facilita la informació per a aqueixes cel·les obtingudes amb menys de 10 registres sense elevar.

Població ocupada segons activitat (a 1 dígit de la CNAE09) i estudis a l'Horta Nord

Elaboració pròpia. Font: INE. Cens de població i habitatge 2011

En relació al Codi Nacional d'Ocupacions (CNO11), cal destacar que 69.230 persones treballadores es reparteixen entre les ocupacions relacionades amb els dígits 2, 3, 4 i 5, i són el 62,13 % del total de persones treballadores de l'Horta Nord.

II. Demografia i capital humà

POBLACIÓ OCUPADA SEGONS EL TIPUS D'OCUPACIÓ I EL NIVELL D'ESTUDIS A L'HORTA NORD						
Ocupació amb 1 dígit CNO11	Persones analfabetes	Sense estudis	Primer grau	Segon grau	Tercer grau	Total
0. Ocupacions militars	-	-	30*	570	305	905
1. Directores o directors i gerents	-	40*	260	2.555	2.990	5.840
2. Tècniques o tècnics i professionals científiques o científics i intel·lectuals	10*	10*	10*	905	17.840	18.775
3. Tècniques o tècnics, professionals de suport	-	65	640	9.430	4.135	14.265
4. Treballadores o treballadors comptables, administratives o administratius i altres d'oficina	-	55*	470	9.055	4.695	14.275
5. Treballadores o treballadors dels serveis de restauració, personals, de protecció i venedors	80*	350	1.905	16.840	2.740	21.915
6. Treballadores o treballadors qualificats al sector agrícola, ramader, forestal i pesquer	-	30*	315	1.355	200	1.895
7. Artesanes o artesans i persones treballadores qualificades de les indústries manufactureres i de la construcció (excepte operadores o operadors d'instal·lacions i de maquinària)	50*	345	1.605	10.710	610	13.325
8. Operadores o operadors d'instal·lacions i maquinària i muntadores o muntadors	-	110	980	6.720	345	8.160
9. Ocupacions elementals ⁷	75	610	1.795	8.840	745	12.070
Total	215	1.610	8.010	66.980	34.605	111.425

*Amb una desviació de +/- 5 persones. S'observen lleus diferències en relació a la desagregació municipal, en no contemplar aqueixa informació municipal per a municipis de menys de 2.000 habitants. Addicionalment, no es facilita informació per a aqueixes cel·les obtingudes amb menys de 10 registres sense elevar.

Població ocupada resident segons ocupació a 1 dígit CNO11 i nivell d'estudis a l'Horta Nord.

Elaboració pròpia. Font: INE. Cens de població i habitatge 2011

De les 111.425 persones ocupades el 2011, segons aquesta font, 100.935 persones disposaven d'un segon -66.630- o tercer -34.305- grau d'estudis. En aquell exercici, 110.285 persones ocupades tenien entre 16 i 64 anys.

⁷ Aquest grup comprén les ocupacions amb tasques que requereixen dels coneixements i de l'experiència necessàries per a realitzar tasques generalment senzilles i rutinàries, realitzades amb l'ajuda d'eines manuals i per a les quals es necessari de vegades un esforç físic considerable i, excepte rares excepcions, d'escassa iniciativa. Les seues tasques consisteixen a executar tasques simples relacionades amb la mineria, l'agricultura o la pesca, la indústria manufacturera i la construcció, i també a realitzar labors de neteja i d'assistència domèstica, o el repartiment de publicitat o premsa al carrer. S'han diferenciat dos grups principals: un per a persones treballadores no qualificades en serveis (excepte transports) i un altre per a dones i homes peons de l'agricultura, la pesca, la construcció, les indústries manufactureres i els transports.

POBLACIÓ A L'HORTA NORD SEGONS LA SEUA RELACIÓ AMB L'ACTIVITAT ECONÒMICA I ELS ESTUDIS						
Relació amb l'activitat	Total	Persones analfabetes	Sense estudis	Primer grau	Segon grau	Tercer grau
Persona ocupada a temps complet	93.420	155	1.125	6.260	55.885	29.990
Persona ocupada a temps parcial	18.010	65*	485	1.750	11.095	4.615
Persona aturada que ha treballat anteriorment	42.875	235	1.230	6.240	28.575	6.590
Persona aturada buscant la primera ocupació	6.365	25*	135	1.005	3.840	1.360
Persona amb invalidesa permanent	3.785	240	495	740	2.030	280
Persona jubilada, prejubilada, pensionista o rendista	46.910	2.610	13.405	11.955	15.955	2.990
Estudiants	12.035	20*	95*	815	9.665	1.440
Altra situació	14.295	485	1.605	3.035	8.065	1.105
Total	237.700	3.830	18.580	31.805	135.110	48.370

Població a l'Horta Nord segons la seua relació amb l'activitat econòmica i els estudis

Elaboració pròpia. Font: INE. Cens de població i habitatge 2011

Pel que fa als perfils demandats per les empreses, s'exposen les manifestacions d'algunes persones expertes entrevistades per a aquest estudi, que han indicat que caldria que hi haguera més relació entre les empreses i la formació professional, i també entre les empreses i la universitat. Opinen que les empreses no ofereixen als seus treballadors i a les seues treballadores eines que permeten el seu desenvolupament professional, i que no hi ha un bon ajust entre els llocs oferits i el personal qualificat que ocupa llocs que requereixen menor formació.

Crida l'atenció la referència específica que realitzen les persones expertes al territori sobre el sector industrial. Així, es manifesta que en aquest sector el perfil professional més requerit és el d'una persona qualificada amb formació professional (perfils professionals de les branques tècniques o industrials). S'indica que un 60 % de l'ocupació del sector té aquest perfil.

En l'estudi Formació professional i mercat de treball a l'Horta Nord, ja es va indicar que "la manca de persones treballadores amb nivells de qualificació tècnica segons el grau de desenvolupament industrial, serà un fenomen típicament espanyol que acompanyarà al retard de la industrialització espanyola en comparació a països del nostre entorn".

Així mateix, les persones expertes que han participat en aquest estudi, indiquen que la formació que s'imparteix a la comarca no és adient a les necessitats de les empreses ni a les de les persones treballadores. No hi ha coordinació entre els centres de formació per a l'ocupació, els instituts de formació professional i les oficines d'ocupació que realitzen intermediació laboral. Les persones ixen preparades a nivell acadèmic, però no ixen preparades per a cobrir les necessitats de les

empreses. A més a més, el model d'orientació que existeix necessita ser “un eix transversal real a la formació professional”.

- **Els centres docents**

L'Horta Nord té un total de 272 centres docents, el 13 % dels existents en la província de València, que s'agrupen, segons el seu règim, en 117 públics, 39 privats concertats i 116 privats. En atenció a la seua titularitat, 75 són de titularitat pública de la Generalitat Valenciana, 42 estan gestionats pels ajuntaments i 155 són de titularitat privada. Consultada la guia de centres docents de la Comunitat Valenciana, publicada en la web de la Conselleria d'Educació, Ocupació, Cultura i Esport, podem agrupar-los per tipus d'ensenyament, i trobem que l'Horta Nord ofereix una variada oferta formativa, com es comprova en la taula següent, encara que hi ha pocs centres públics de formació professional. Dels 33 centres que imparteixen formació professional a l'Horta Nord, 18 són privats (d'entre els quals, 11 imparteixen únicament formació professional) i 15 són públics (que es recullen com a instituts d'educació secundària).

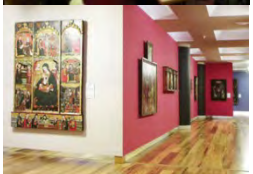
CENTRES DOCENTS A L'HORTA NORD		
Música	Centre autoritzat d'ensenyaments artístics professionals de música	1
	Centre autoritzat elemental de música	1
	Conservatori professional de música	3
	Escola privada de música	23
	Escola pública de música	1
Dansa	Pública de dansa	1
Ensenyaments esportius	Centre autoritzat d'ensenyaments esportius	2
Idiomes	Centre docent privat estranger	9
Formació de persones adultes	Centre docent públic de formació bàsica de persones adultes	19
	Centre públic de formació de persones adultes	2
Educació especial	Centre privat d'educació especial	4
Educació infantil	Centre privat d'educació infantil	9
	Centre privat d'educació infantil de primer cicle	58
	Escola infantil	2
	Escola infantil de primer cicle	20
Educació infantil i primària	Centre privat d'educació infantil i primària	2
	Col·legi públic d'educació infantil i primària	47
Educació infantil, primària i secundària	Centre privat d'educació infantil, primària i secundària	34
Educació primària	Col·legi d'educació primària	3
Educació secundària	Centre privat d'educació secundària	1
	Institut d'educació secundària	16
	Secció d'educació secundària	3
Formació professional	Centre privat de formació professional específica	11
Total		272

Centres docents a l'Horta Nord

Elaboració pròpia. Font: Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

III. Ocupació i sistema productiu

III. OCUPACIÓ I SISTEMA PRODUCTIU

L'ocupació i el sistema productiu que analitzarem en aquest punt, adquireixen una rellevància significativa en el context de l'Horta Nord. En les pròximes pàgines abordem el mercat de treball, el sistema productiu, la innovació, els sectors emergents, la intermediació laboral i les relacions laborals. A més, hem considerat necessari l'estudi de qüestions com la perspectiva de gènere en l'ocupació o l'impacte digital sobre la població aturada.

Mercat de treball: ocupació, desocupació i gènere

● Anàlisi de la població ocupada de l'Horta Nord

A l'Horta Nord, la taxa d'activitat de la població resident l'any 2011 va ser del 67,6 %, amb un 63,6 % de dones i un 71,7 % d'homes, la qual cosa reflecteix una diferència de 8,1 punts el 2011, davant dels 26 punts de diferència a favor dels homes el 2001. Però no hem de perdre de vista que, el nivell d'ocupació femenina, seguia sent inferior al masculí.

Si analitzem la incidència de les diferents formes d'ocupació, la primera conclusió que podem traure és que la distribució de la població ocupada entre les modalitats d'activitat remunerada de l'Horta Nord (82,14 %) és molt similar a la de la Comunitat Valenciana (81,56 %). En resum, el predomini majoritari està en les persones assalariades, li seguirien les persones treballadores autònomes (9,50 % a l'Horta Nord i 9,59 % a la Comunitat Valenciana), l'empresariat que contracta personal (7,37 % comarcal i 7,72 % autonòmic) i, amb una presència marginal, les ajudes familiars¹ (0,61 % comarcal i 0,63 % autonòmic) i membres de cooperatives (0,37 % comarcal i 0,50 % autonòmic).

POBLACIÓ OCUPADA RESIDENT SEGONS LA SITUACIÓ PROFESSIONAL 2011						
Situació professional	Horta Nord			Comunitat Valenciana		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Empresariat que contracta personal	30,69 %	69,24 %	7,37 %	30,43 %	69,57 %	7,72 %
Empresariat que no contracta personal	33,81 %	66,15 %	9,50 %	35,30 %	64,70 %	9,59 %
Persona treballadora fixa o indefinida	46,29 %	53,71 %	82,14 %	45,96 %	54,04 %	81,56 %
Persona treballadora eventual o temporal	56,27 %	43,76 %		52,58 %	47,42 %	
Ajuda familiar	51,82 %	48,91 %	0,61 %	60,55 %	39,49 %	0,63 %
Membre de cooperatives	43,37 %	57,83 %	0,37 %	41,02 %	58,98 %	0,50 %
Total	45,66 %	54,34 %	111.425	45,14 %	54,86 %	1.771.025

Població ocupada resident segons situació professional i sexe. Horta Nord i Comunitat Valenciana.

Elaboració pròpia. Font: INE. Cens de Població i Habitatges 2011

¹ Es considera ajuda familiar a aquella persona que treballa sense remuneració reglamentària, a l'empresa o al negoci d'un familiar amb qui conviu. Encara que no percep una remuneració monetària reglamentada, la perceben en espècie, ja que viuen d'aquest negoci.

És important també analitzar la taxa de temporalitat laboral² de l'Horta Nord, encara que aquesta és solament una part del problema de la precarietat laboral, ja que també són precàries les ocupacions que no permeten accedir a un nivell d'ingressos que possibilita el desenvolupament de projectes de vida autònoms, els que no tenen una protecció social suficient en matèria de prestacions de desocupació o pensions de jubilació o els falsos autònoms, que treballen formalment per compte propi per a una empresa que contracta els seus serveis, de manera que la relació és laboral, dependent i assalariada, encara que sota la falsa aparença d'un contracte mercantil.³

TAXA DE TEMPORALITAT DE L'HORTA NORD			
Període	Total	Dones	Homes
1991 (cens)	39,5 %	43,6 %	37,6 %
2001 (cens)	30,6 %	34,5 %	28,1 %
2011 (cens)	20,6 %	23,9 %	17,4 %
2012 (3r trim.)	21,38 %	20,84 %	21,85 %
2013 (3r trim.)	20,85 %	19,63 %	21,88 %
2014 (3r trim.)	22,53 %	20,86 %	23,95 %
2015 (3r trim.)	23,65 %	21,83 %	25,20 %
2016 (3r trim.)	24,41 %	22,66 %	25,85 %
2017 (1r trim.)	25,50 %	24,64 %	26,21 %

Taxa de temporalitat per sexe de l'Horta Nord. Elaboració pròpia.

Fonts: Cens de Població de 1991, 2001 i 2011. Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball

Segons el Cens de Població de 2011, la feminització de la taxa de temporalitat de l'Horta Nord continuava sent una constant aqueix any (23,9 %), però no tant com la de 2001 (34,5 %) ni la de 1991 (43,6 %), la qual cosa reflecteix que, encara que disminuïa durant aquell període, se segueix posant de manifest la precarietat laboral que persisteix entre les dones, encara que és cert que la taxa de temporalitat de la comarca està per sota de l'autonòmica tant entre les dones (27,2 %) com entre els homes (22,3 %).

La reducció de la taxa de temporalitat l'any 2011 es produeix en un context en el qual els nivells d'ocupació augmenten, juntament amb la signatura de diferents acords amb els agents socials, que tendeixen a reduir aquesta temporalitat (Acord per a l'Ocupació i la Negociació Col·lectiva 2010, 2011 i 2012). Després d'aquest acord es van signar, el 2012 el II Acord per a l'Ocupació i la Negociació Col·lectiva 2012, 2013 i 2014, i el 2015 el III Acord per a l'Ocupació i la Negociació Col·lectiva 2015, 2016 i 2017.

² La taxa de temporalitat es defineix com el percentatge de persones assalariades amb contracte temporal respecte del total de persones assalariades.

³ BANYULS, J. et al. (2004): *Mercat de treball de la comarca de l'Horta Nord. Consorci del Pacte Territorial per a la Creació d'Ocupació Pactem Nord*.

La taxa de temporalitat calculada a partir de les dades de la Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball, ha continuat disminuint durant l'any 2012 (20,84 % entre les dones i 21,85 % entre els homes), fins al tercer trimestre de 2013, en el cas de les dones (19,63 %), moment a partir del qual comença a créixer. En canvi, pel que fa als homes, la taxa de temporalitat va començar a augmentar el 2013 (21,88 % entre els homes).

A partir de 2013 i continuadament, fins al primer trimestre de 2017, la taxa de temporalitat continua creixent, encara que es manté per sota de la provincial i de l'autonòmica.

De l'anàlisi de la distribució de la contractació efectuada, segons el tipus de contracte i sexe des de l'any 2012, se'n desprén, en primer lloc, que malgrat que existeix un grau molt elevat de contractació indefinida en tots dos sexes (73,24 %), és major el dels homes (53,85 %) que el de les dones (46,15 %); i en segon lloc, que es produeix una pèrdua de contractes indefinits, molt més acusada entre les dones que entre els homes. Això té un efecte directe sobre els contractes temporals, ja que experimenten un increment en termes comarcals fins al 25,5 % (43,97 % les dones i 56,03 % els homes).

El percentatge de dones amb contracte indefinit a l'Horta Nord és inferior al de la província de València i al de la Comunitat Valenciana; en canvi, la contractació indefinida masculina a l'Horta Nord és superior a la provincial i a l'autonòmica.

D'altra banda, és imprescindible analitzar les principals modalitats de contractació per a determinar les condicions de treball a l'Horta Nord. A partir de les dades facilitades per la Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball, quant a les afiliacions a la Seguretat Social segons el tipus de jornada i el sexe, i prenent com a referència el tercer trimestre de cada any, observem com des de l'any 2012 ha perdut pes el percentatge de dones contractades a temps complet, que ha passat d'un 39 % a un 37 %, mentre que el dels homes ha passat d'un 61 %, el 2012, a un 63 %, en el primer trimestre de 2017. Cal assenyalar que d'acord amb les dades del cens de població de 2011, el percentatge de dones ocupades a temps complet ascendia al 40,32 %, per la qual cosa, tot assumint les diferències metodològiques entre les fonts, les dones han perdut 3,3 punts.

Quant a la contractació a temps parcial, són les dones les que arriben, en el primer trimestre de 2017, al 66 % davant del 34 % dels homes, una diferència de quasi el doble.

El contracte fix discontinu, encara que no és molt rellevant, té una incidència major sobre les dones (78,29 %) que sobre els homes (21,71 %), tot i que és cert que, en el

cas de les dones, perd rellevància (en el tercer trimestre del 2012 ascendia al 80,55 %), mentre que n'està guanyant entre els homes (en el tercer trimestre de 2012 era de 19,45 %).

Si relacionem les dones afiliades a la Seguretat Social de l'Horta Nord amb les de la província de València i amb les de la Comunitat Valenciana, hem d'indicar que les dones del nostre territori treballen en menor mesura a temps complet, mentre que la proporció de dones ocupades, amb una jornada a temps parcial i amb contractes fixos discontinus, és superior a l'Horta Nord que a la resta de la província i de la comunitat autònoma.

En pocs anys, ha revertit dramàticament la situació de la contractació laboral fixa o indefinida en el mercat de treball (recordem que la reforma laboral es produeix en l'exercici 2012).

Una altra reflexió que hem de fer és que, en els últims 6 anys, la població ocupada masculina s'ha mantingut per damunt de la femenina, però ha perdut estabilitat laboral. Existeix, per tant, una tendència creixent de la temporalitat en les relacions laborals, no solament a l'Horta Nord, sinó també a Espanya,⁴ la qual cosa incideix de manera negativa en la productivitat de les persones treballadores, com expliquem amb major detall en l'estudi.

Quant a les persones afiliades al Règim General de la Seguretat Social, cal indicar que, en la majoria d'activitats econòmiques, s'ha produït un increment de les afiliacions, fins i tot en agricultura, encara que el seu creixement és molt moderat (0,55 %).

Per contra, s'ha registrat un descens de les afiliacions en els sectors de subministrament d'energia elèctrica (-55 %), subministrament d'aigua (-31,08 %), activitats administratives i serveis auxiliars (-3,96 %) i del sector de la informació i de les comunicacions (-3,71 %), entre els anys 2013 i 2016. És cridaner el descens de les afiliacions en un dels sectors, el de la informació i la comunicació, en el qual, a priori, s'han referit potencialitats de creixement (si comparem el 2016 amb el 2012, el descens arriba al 20,13 %).

Les activitats econòmiques que destaquen, per un major increment en les afiliacions des del tercer trimestre de 2013, són hostaleria (53,23 %), activitats immobiliàries (34,82 %), construcció (24,60 %), activitats financeres i d'assegurances (23,87 %), activitats professionals, científiques i tècniques (23,41 %) i educació (17,54 %).

⁴ Banc d'Espanya: Informe anual 2016

Les activitats que recullen un major nombre de persones afiliades en el Règim General de la Seguretat Social, en el primer trimestre de 2017, són: comerç a l'engròs i al detall, reparació de vehicles de motor (amb un 27,36 % del total de persones treballadores, és a dir, amb 31.808 persones treballadores), indústria manufacturera (15,87 %), activitats administratives i serveis auxiliars (8,30 %), i hostaleria (8,19 %).

Si comparem la distribució a l'Horta Nord, segons la secció d'activitat amb la província de València i amb la Comunitat Valenciana, aquestes mateixes activitats, excepte hostaleria, que és inferior a les dades autonòmiques, superen percentualment les dades provincials i les autonòmiques, igual que informació i comunicacions, activitats professionals, científiques i tècniques, i educació. En canvi, altres sectors estan molt per sota, com per exemple agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca, activitats sanitàries i de serveis socials, entre d'altres.

COMPARATIVA DE LA DISTRIBUCIÓ DE PERSONES AFILIADES AL RÈGIM GENERAL SEGONS LA SECCIÓ D'ACTIVITAT			
CNAE09	1r trimestre 2017		
	Horta Nord	Província de València	Comunitat Valenciana
A. Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	1,71 %	4,00 %	4,17 %
B. Indústries extractives	0,03 %	0,05 %	0,09 %
C. Indústria manufacturera	15,87 %	13,81 %	14,21 %
D. Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	0,02 %	0,21 %	0,17 %
E. Subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació	0,33 %	0,87 %	0,92 %
F. Construcció	6,14 %	5,60 %	6,14 %
G. Comerç a l'engròs i al detall, reparació de vehicles de motor i motocicletes	27,36 %	20,45 %	20,59 %
H. Transport i emmagatzematge	4,06 %	5,62 %	4,96 %
I. Hostaleria	8,19 %	7,67 %	9,11 %
J. Informació i comunicacions	2,13 %	1,97 %	1,66 %
K. Activitats financeres i d'assegurances	0,92 %	1,91 %	1,85 %
L. Activitats immobiliàries	0,54 %	0,72 %	0,87 %
M. Activitats professionals, científiques i tècniques	6,13 %	5,14 %	4,57 %
N. Activitats administratives i serveis auxiliars	8,30 %	6,72 %	6,18 %
O. Administració Pública i defensa; Seguretat Social obligatòria	2,70 %	5,41 %	5,69 %
P. Educació	6,92 %	5,44 %	4,66 %
Q. Activitats sanitàries i de serveis socials	3,28 %	7,57 %	7,41 %
R. Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	1,32 %	1,79 %	1,74 %
S. Altres serveis	2,10 %	2,77 %	2,88 %
T. Activitats de les llars, com a ocupadors de personal domèstic; activitats de les llars, com a productors de béns i serveis per a ús propi	1,97 %	2,25 %	2,12 %
U. Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials	-	0,01 %	0,01 %

Comparativa de la distribució de les persones afiliades al Règim General segons la secció d'activitat a 1 lletra CNAE09. Elaboració pròpia. Font: Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball

Segons la distribució de les persones treballadores segons el sector d'activitat, observem que en els últims anys s'han produït canvis importants respecte el 1981:

DISTRIBUCIÓ DE LES PERSONES TREBALLADORES A L'HORTA NORD						
Sectors productius	1981	2012	2013	2014	2015	2016
Sector primari	12,40 %	1,54 %	1,93 %	1,81 %	1,83 %	1,78 %
Sector indústria	36,55 %	18,06 %	17,39 %	16,95 %	17,33 %	16,79 %
Sector construcció	12,20 %	6,13 %	5,36 %	5,28 %	5,39 %	6,04 %
Sector serveis	37,85 %	74,27 %	75,32 %	75,96 %	75,45 %	75,39 %

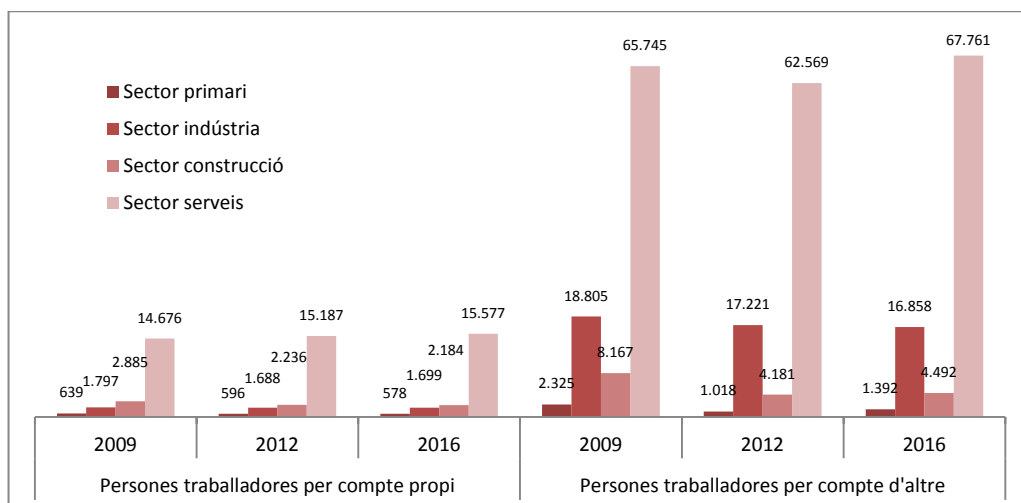
Distribució de les persones treballadores a l'Horta Nord per sectors.

Elaboració pròpia. Font: TGSS, setembre 2016

D'acord amb les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS), pel setembre de 2016, treballaven a l'Horta Nord un total de 110.541 persones (20.038 per compte propi i 90.503 per compte d'altre), la qual cosa suposa, respecte al setembre de 2015, un augment de 4.101, i pel que fa al setembre de 2014, un augment de 6.959. Tanmateix, si ho comparem amb l'exercici de 2009, podem observar que encara el volum d'ocupació és inferior, ja que aqueix any treballaven a l'Horta Nord 4.498 persones més.

L'any 1981, el percentatge de persones treballadores ascendia a 37,85 %, en el sector de serveis; a 12,40 %, en el sector primari; a 36,55 %, en el sector industrial; i en la construcció, a 12,20 %, mentre que el 2016, el 75,39 % de persones treballadores es localitzen en el sector de serveis.

Quant a l'atenció als sectors productius i al règim de cotització de les persones treballadores de l'Horta Nord, tot seguit es recullen aquestes variables i es comparen amb els exercicis 2009, 2012 i 2016, també es mostra l'evolució dels últims 7 anys pel que fa al repartiment de les persones treballadores de l'Horta Nord, atenent el sector i règim de cotització.

Distribució sectorial de las persones treballadores segons el règim de cotització a la TGSS

Elaboració pròpia. Font: TGSS, setembre 2016

Per sectors, el 2016 observem que en el sector de serveis, encara que es produeix una lleugera disminució percentual del nombre de treballadores i treballadors respecte del 2015, ha crescut en termes absoluts de manera important en els últims anys. La transformació produïda en l'àmbit econòmic i de les relacions laborals, relacionada amb la terciarització de l'economia, situa en el sector de serveis un percentatge molt elevat de persones treballadores, atés que l'Horta Nord n'ocupa a poc més de 3 de cada 4.

El sector primari⁵ recull, segons dades de la TGSS, un total de 1.970 persones treballadores pel setembre de 2016, la qual cosa equival a l'1,78 % de les persones treballadores. Aquest sector ha experimentat una reducció de persones treballadores per compte propi pel que fa al 2015, poc més del doble que entre 2014 i 2015. Per contra, s'observa un increment entre les persones treballadores per compte d'altre, la meitat que entre el 2014 i el 2015.

⁵ La Llei 28/2011, de 22 de setembre, procedeix a la integració de les persones treballadores per compte d'altre del Règim Especial Agrari dins del Règim General de la Seguretat Social, mitjançant la creació d'un sistema especial. En aquest, quedaran incloses les persones treballadores per compte d'altre que figuren en el Règim Especial Agrari de la Seguretat Social, el dia 31 de desembre de 2011, i també el conjunt d'empresàries o empresaris que presten els seus serveis. També quedaran integrats, en el Règim General de la Seguretat Social, les persones treballadores per compte d'altre que, a partir d'aquell moment, realitzen labors agràries, ja siguin pròpiament agrícoles, forestals o pecuàries, o complementàries o auxiliars d'aquestes en explotacions agràries, així com el conjunt d'empresàries i empresaris que presten els seus serveis.

Aquests resultats posen de manifest que l'agricultura té un pes directe escàs en termes d'ocupació a l'Horta Nord (1,44 %), per sota del de la Comunitat Valenciana (4,31 %) i, a més, s'està produint una pèrdua important en l'estructura sectorial per part de molts municipis de l'Horta Nord.

Podem concloure que hi ha una clara relació entre la pèrdua d'afiliacions de persones treballadores al Règim General de la Seguretat Social i el tancament d'empreses a l'Horta Nord. En aquest sector, cal tenir en compte l'atractiu escàs que té l'agricultura per a les noves generacions, que s'incorporen al mercat de treball en altres sectors com serveis, indústria i, en menor mesura, construcció.

El sector industrial és un dels que més ocupacions ha perdut. Si l'any 2009 hi havia 20.602 persones, l'any 2013 eixa xifra va descendir fins a 17.435, a partir de 2014, s'observa un creixement constant en el nombre de persones treballadores, que van passar de 17.558 l'any 2014, a 18.445 l'any 2015 i a 18.557 el 2016.

En el sector de la construcció, el descens ha sigut més fort en aquests últims anys, ja que ha passat d'11.052 persones el 2009 (9,6 % del total), a 5.376 persones l'any 2013. A partir de l'any 2014, s'aprecia un lleuger increment en el nombre de persones treballadores, amb 5.468, xifra que ascendeix a 5.736 el 2015 i a 6.676 el 2016. En l'exercici 2016, aquest sector ha experimentat un augment de 1.208 persones a l'Horta Nord respecte de l'any 2014 (ascens significatiu en un sector molt danyat per la crisi).

A més, tal com apunten algunes persones expertes entrevistades, *“durant els últims anys, el tancament d'empreses del sector de la construcció, ha generat una borsa de persones amb baixa qualificació, aturades de llarga durada i amb una experiència professional limitada a oficis relacionats amb la construcció, cosa que fa difícil la seua requalificació i readaptació al mercat de treball”*.

D'altra banda, segons les últimes estimacions de l'economia de la Comunitat Valenciana, realitzades per l'equip Hispalink de la Universitat de València, per a l'any 2017, com s'ha presentat en l'informe semestral de juny de 2017, s'estima que el sector dels serveis patirà una lleugera moderació i que es consolidarà l'activitat productiva en el sector de la construcció.⁶ El sector de la construcció presenta *“lents creixements de productivitat (...), perquè té més difícil l'assimilació del progrés tècnic i és intensiu en mà d'obra menys qualificada”*.⁷

El sector serveis representava, pel setembre de 2016, a 83.338 persones, n'incorpora 3.027 més que el 2015, la qual cosa suposa que, aquest sector, segueix en expansió

⁶ <http://www.hispalink.es/valencia/index.html>

⁷ Informe Fundación BBVA-IVIE 2011. <http://web2011.ivie.es/en/pub/informe-fbbva-ivie-2011.php>

malgrat que el 2013 va patir una pèrdua de 2.227 llocs de treball. Cal destacar que el 2016 localitzem 2.863 persones treballadores més per compte d'altre, i 164 persones treballadores més per compte propi en aquest sector, en relació al 2015.

Aquest sector suposa el 75,39 % del total de persones treballadores a l'Horta Nord, i ha experimentat, en els últims anys, un increment constant en detriment d'altres sectors productius.

Per règim de cotització a la Seguretat Social, pel setembre de 2016 el 81,87 % del total de persones treballadores de l'Horta Nord ho feia per compte d'altre, davant el 81,18 % de l'any 2012 i el 82,62 % de l'any 2009.

Tot seguit, analitzem la representació femenina en el mercat de treball de l'Horta Nord.

El percentatge de dones treballadores afiliades al Règim General de la Seguretat Social en el tercer trimestre de 2012, era d'un 45,91 %, 8 punts inferior al dels homes. Aquesta situació es repeteix fins al primer trimestre de 2017, amb un percentatge del 45,50 % davant el 54,40 % dels homes. Els homes afiliats al Règim General de la Seguretat Social en el primer trimestre de 2017, ha experimentat un increment de 0,41 punts. Així mateix, el 2014 i 2015 el percentatge de dones al Règim General es va incrementar molt lleugerament, tan sols 0,16 punts.

En 5 anys, no solament les dones no han aconseguit equiparar-se als homes en matèria d'ocupació, sinó que a més han perdut representativitat en el mercat laboral.

Si aprofundim en l'anàlisi amb un desglossament municipal de persones afiliades en el Règim General de la Seguretat Social, podem concloure que als municipis de Museros (60,50 %), d'Albalat dels Sorells (37,59 %), de Puçol (30,10 %) i de Rocafort (25,54 %), s'ha produït un increment molt major al del total de la comarca (11,89 %). Per contra, al Puig de Santa Maria (-11,71 %), Albuixec (-11,53 %), Tavernes Blanques (-5,97 %), Massalfassar (-1,06 %) i Meliana (-0,60 %), s'ha reduït el nombre de dones afiliades al Règim General de la Seguretat Social. En el cas d'Emperador, malgrat que el descens de dones treballadores ha aconseguit un -30,77%, la bretxa entre dones i homes respecte al tercer trimestre de 2012, ha disminuït.

Les dones i els homes no són iguals en els sous, ni en el nombre d'hores de treball, ni en els reptes professionals. Totes aquestes desigualtats es transformen en impediments per al desenvolupament personal i professional ple de les dones. La llei garanteix que les dones no tinguin impediments per a accedir a un lloc de treball, no obstant això, aquesta igualtat formal no s'ha traslladat al mercat laboral.

Pel que fa al Règim Especial de Persones Treballadores Autònomes (REPTA), la presència femenina en el treball autònom s'ha incrementat en els últims cinc anys en un 9,06 %, davant d'un escàs 0,84 % dels homes. Moltes dones de l'Horta Nord opten per l'autoocupació com a eixida professional,⁸ en part a causa de les escasses possibilitats d'aconseguir un treball per compte d'altre. Tanmateix, en el primer trimestre de 2017, encara hi ha 13.025 homes en el REPTA, davant de 7.137 dones. El 2012 un 33,63 % eren dones i un 66,37 % homes; cinc anys després, el percentatge de dones treballadores autònomes ascendeix al 35,40 %.

Les dificultats per a accedir al mercat de treball de les dones, la conciliació familiar i la situació econòmica, podrien ser alguns dels factors que expliquen l'increment de la presència femenina en el treball autònom.

Els municipis de l'Horta Nord que han experimentat un major creixement en el nombre de treballadores autònomes entre 2012 i 2017 són Tavernes Blanques (amb un creixement del 27,45 %), Massalfassar (25 %), La Pobla de Farnals (17,55 %) i Alboraya (16 %). En l'extrem oposat estan Emperador (-13,33 %), Vinalesa (-6,94 %), Albuixec (-2,25 %) i Albalat dels Sorells (-1,12 %), municipis en els quals no solament no s'ha incrementat el nombre de dones afiliades al REPTA, sinó que s'ha produït un decreixement.

Quant a les tasques no remunerades,⁹ les dones segueixen duplicant els homes en la realització de tasques domèstiques de la llar, amb un 69 % davant del 31 % d'homes a l'Horta Nord. La bretxa entre dones i homes si ens referim a la cura d'una persona amb problemes de salut, a la cura d'un menor de 15 anys o a la realització de tasques benèfiques o voluntariat social, és molt menor, encara que segueixen sent les dones les que assumeixen principalment aquestes tasques.

Malgrat que la dona ha anat guanyant presència en la força laboral, les responsabilitats familiars no han disminuït. Les jornades de treball de moltes dones acaben sent molt més perllongades, amb un augment general de la càrrega laboral.

Encara avui, dones i homes no comparteixen equitativament el treball no remunerat de la llar i les responsabilitats familiars.

⁸ Per això, no és casualitat que des que l'entitat va iniciar l'any 2005 el programa d'atenció a persones emprenedores, s'hagen atés més de 2.300 persones, amb un total de 401 empreses creades, de les quals, prop del 60% han sigut creades per dones.

⁹ Font: Cens de Població i Vivendes, 2011. INE.

● Mobilitat laboral

El territori alberga un conjunt de relacions de tot tipus que incideixen sobre el seu desenvolupament i el doten d'unes característiques i d'una idiosincràsia particular. Així, és en l'espai geogràfic local on les persones es desenvolupen en l'àmbit personal i professional, persones treballadores que treballen o busquen ocupació i empreses que busquen persones empleades defineixen, juntament amb les relacions residencials i d'oci, les seues característiques singulars. La població, el sistema productiu local, les infraestructures, la formació i l'especialització, els costums i valors locals compartits, el coneixement mutu i el treball en xarxa, etc., són elements que modulen eixes relacions i el disseny i la implementació de polítiques de desenvolupament local.

Aquest sistema o espai xarxa, no té fronteres tancades i sol presentar cert dinamisme (canvi en el temps); a més, tampoc és igual per a homes i per a dones, o per a llocs d'alta qualificació i per a llocs de formació bàsica, o per a diferents ocupacions i activitats econòmiques. També està condicionat per la ubicació de les àrees residencials (i la seua quantitat i qualitat), de les zones empresarials (i la seua especialització productiva i impacte mediambiental), i per la seua major o menor accessibilitat al transport públic de qualitat i a altres maneres de transport, entre altres variables.

En el nostre entorn, més de dos terços de la població treballadora que resideix en un municipi (PER) està ocupada fora d'aquest i, alhora, els llocs de treball que hi ha en un municipi donat (PTL), són ocupats en un alt percentatge per persones no residents en aquest. Una primera conclusió és clara:

Les mesures a escala municipal, orientades a donar suport al sistema econòmic, requereixen una visió i coordinació local supramunicipal, ja que, en la majoria dels casos, el municipi no és la unitat bàsica per a una política de desenvolupament local, sinó que forma part d'un entramat de relacions de tot tipus i s'insereix en àrees de gran influència, com la metropolitana de València.

Per tant, els processos socioeconòmics i del món laboral (sistema productiu local, sistema d'innovació local, sistema local d'ocupació...) presenten una dimensió espacial que desborda els termes municipals, que s'han de nodrir de polítiques supramunicipals i intermunicipals que permeten una adaptació i un desenvolupament millor del territori. Seria desitjable reconèixer aquestes conques d'ocupació, els sistemes locals productius i d'innovació o els recursos que territorialment compartim, per tal de definir plans de desenvolupament integrats i coherents; d'altra manera, les mesures no coordinades i de caràcter aïllat, perden eficàcia.

Els sistemes locals d'ocupació estan oberts a altres comarques o entorns pròxims, i a l'Horta Nord més de l'habitual. De fet, estan condicionats fortament per València capital (origen i destinació, i viceversa), per la seua alta densitat de població i d'empreses i altres municipis, en menor mesura, de l'àrea metropolitana.

A l'Horta Nord, la població ocupada es concentrava, segons el cens de població de 2011, principalment a Paterna (26.095), Burjassot (13.125) i Alboraia (10.000), que sumaven quasi el 50 %. València acollia 25.935 persones treballadores de l'Horta Nord. La resta de persones treballadores, treballen en altres municipis.

LOCALITZACIÓ DEL LLOC DE TREBALL A L'HORTA NORD						
Lloc de treball	Dones	S/Total Dones	Homes	S/Total Homes	Total	S/Total persones treballadores
Diversos municipis	2.815	5,53 %	8.235	13,60 %	11.050	9,92 %
Domicili propi	4.825	9,48 %	4.740	7,83 %	9.565	8,58 %
Mateix municipi al de residència	13.040	25,63 %	12.255	20,24 %	25.295	22,70 %
Distint municipi de la mateixa província	29.095	57,18 %	33.315	55,02 %	62.410	56,01 %
Distinta província de la mateixa comunitat	665	1,31 %	960	1,59 %	1.625	1,46 %
Una altra comunitat	345	0,68 %	820	1,35 %	1.160	1,04 %
Un altre país	95	-	225	-	320	-
Total	50.875		60.550		111.425	

Població ocupada resident segons la localització del lloc de treball i el sexe a l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: INE. Censos de Població i Vivendes 2011

L'any 2011 el 22,70 % de la població ocupada treballava al seu municipi de residència; si a això afegim la població que treballa al seu domicili, eixe percentatge ascendeix al 31,28 %. Més de la meitat de la població ocupada (el 56,01 %) treballa en un municipi diferent al de residència, però a la mateixa província. Per localitats, per damunt del 35 % que viuen i treballen al mateix municipi localitzem Puçol (41 %), el Puig de Santa Maria i Albuixec (38 %), i Paterna (35%); per sota del 25 % està Emperador (10 %), Massalfassar (16 %), Foios (21 %), Vinalesa (22 %) i Godella (23 %).

Si considerem les principals destinacions de les persones treballadores residents als 15 municipis de l'Horta Nord, amb més persones ocupades residents (i més població), la majoria treballa fora del seu municipi. De la zona costanera pròxima a València (Alboraia, Almàssera i Tavernes Blanques), treballa més gent a València que a la població de residència.

Dels municipis de l'Horta Nord de destinació de les persones treballadores residents a la mateixa comarca, descomptant les persones que treballen i resideixen al mateix municipi, localitzem Alboraia, Burjassot, Montcada i Paterna com els municipis en els quals més persones residents de l'Horta Nord hi treballen, al marge de la ciutat de València; altres 3.300 van a l'Horta Sud (de les quals, 2.400 són de Paterna i 655 de

Burjassot) i quasi 2.000 al Camp de Túria (de les quals 1.200 persones són residents a Paterna).

POBLACIÓ I LLOCS DE TREBALL OCUPATS A L'HORTA NORD							
Horta Nord*	2012	2013	2014	2015	2016	Període	S/2016
Llocs de treball local (PTL)	105.874	102.437	104.659	107.697	111.688	106.471	-5.217
Dones	46.741	45.780	46.839	48.126	49.396	47.376	-2.020
	44,15 %	44,69 %	44,75 %	44,69 %	44,23 %	44,50 %	0,27 %
Homes	59.133	56.657	57.820	59.571	62.292	59.095	-3.197
	55,85 %	55,31 %	55,25 %	55,31 %	55,77 %	55,50 %	-0,27 %
Població ocupada resident (POR)	99.339	96.291	98.098	101.422	104.698	99.970	-4.728
Dones	45.539	44.396	45.239	46.735	48.134	46.009	-2.125
	45,84 %	46,11 %	46,12 %	46,08 %	45,97 %	46,02 %	0,05 %
Homes	53.800	51.895	52.859	54.687	56.564	53.961	-2.603
	54,16 %	53,89 %	53,88 %	53,92 %	54,03 %	53,98 %	-0,05 %

* La TGSS registra els contractes de treball segons la seu social de les empreses, no segons la localitat del centre de treball. Això suposa una certa distorsió en alguns municipis (per exemple a Tavernes Blanques amb la seu d'una gran empresa).

Llocs de treball i població ocupada resident a l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: TGSS, setembre 2016

Encara que el nombre de llocs de treball ocupats a l'Horta Nord és un poc superior a la població ocupada que hi resideix, és necessari tenir en compte que a l'Horta Nord, la població activa desocupada inscrita en els serveis públics d'ocupació supera, àmpliament, en qualsevol dels anys recollits en la taula, la diferència entre els llocs de treball ocupats i la població ocupada resident.

La importància de la mobilitat laboral al territori radica en els desplaçaments entre els municipis en els quals es viu o es treballa i en les relacions de tot tipus que, amb motiu dels desplaçaments laborals, es produeixen al territori.

En la majoria de municipis de l'Horta Nord, resideix una població activa major que els llocs que s'hi ofereixen. Només Paterna, Albuixec, Museros, el Puig de Santa Maria i Massalfassar, ofereixen més llocs de treball que població ocupada resident, cosa que no significa que els seus residents troben més ocupació al seu municipi. Entre els municipis que tenen menys llocs de treball respecte a la seua població activa ocupada, es troben Burjassot, Alboràia i Massamagrell.

Segons les persones expertes consultades, hi ha empreses i ciutadanes i ciutadans que tenen més relació amb València que amb el seu municipi o els del voltant. Aquesta relació és més alta per motius econòmics, laborals i comercials; també apareixen relacions per a activitats de cultura i oci i menys per a assumptes sanitaris i educatius.

Els polígons industrials o zones amb un major teixit comercial (o grans complexos comercials) són pols d'atracció, encara que la valoració general és que els municipis amb polígons importants empresarials, no estan ben comunicats els uns amb els altres.

La majoria de desplaçaments a la comarca per motius laborals es realitzen amb cotxe particular, en alguns casos amb moto o combinant diversos sistemes, i molt escassament amb transport públic o d'empresa, amb vehicle compartit, caminant o amb bici. El transport és fonamental per a l'accés al lloc de treball. La població amb baixos recursos i/o sense automòbil o motocicleta pròpia, té moltes dificultats per a poder treballar (fins i tot per a anar a les oficines del SERVEF, o a centres de formació), en llocs on no es pot accedir amb transport públic o els temps de transport són elevats.

La majoria de polígons empresarials no tenen accés amb transport públic o aquest és deficitari en temps, freqüència, puntualitat, etc. Tampoc els accessos estan condicionats per a accedir-hi amb bici amb seguretat i comoditat. El resultat és que la immensa majoria de les persones depenen del cotxe privat per al treball, cosa que representa més d'un terç de tots els desplaçaments motoritzats per a fer uns trajectes que, en la majoria dels casos, són pendulars i a hores fixes.

Hi ha una gran comunicació entre la zona nord i la zona d'interior (sud-oest), que en temps representa una mitjana superior a una hora de desplaçament amb transport públic.

- **Evolució de la població desocupada de l'Horta Nord**

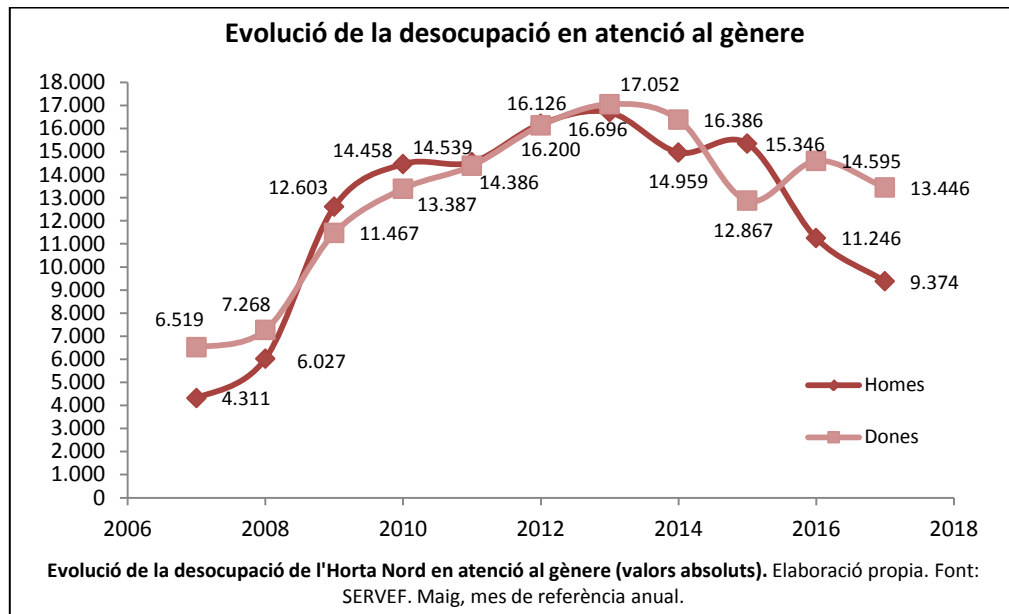
En l'evolució del nombre de persones inscrites¹⁰ com a demandants d'ocupació en el SERVEF, als municipis que integren l'Horta Nord, observem un brusc increment en el nombre de persones inscrites en el SERVEF com a demandants d'ocupació en el període comprés entre desembre de 2007 i desembre de 2009, de manera que en aquest període el nombre de persones aturades inscrites en les oficines del SERVEF va créixer en 14.829, xifra que va arribar, al desembre de 2009, a 25.721. L'any 2012 es va arribar a les 32.950, davant de les 10.892 de 2007.

Entre maig de 2007 i maig de 2017, s'han perdut 11.990 llocs de treball a l'Horta Nord.

En l'anàlisi de les persones aturades inscrites en el SERVEF, en atenció al gènere, el primer que observem és que la desocupació s'ha focalitzat en major mesura sobre les

¹⁰ S'ha de tindre en compte que hi ha una part de la població activa desocupada que, per diferents motius, no acudix als servicis públics d'ocupació i, per tant, no figura en esta estadística.

dones en els mesos de maig de 2007, 2008, 2013, 2014, 2016 i 2017. És entre els mesos de maig de 2009 i maig de 2012, quan la desocupació s'ha concentrat fonamentalment entre els homes, com a conseqüència, en gran mesura, al declivi del sector de la construcció, un sector en el qual la presència masculina és majoritària.

La tendència dels últims nou anys és un descens continuat de les persones aturades inscrites en el SERVEF, però són les dones les que presenten més dificultats a l'hora d'incorporar-se al mercat de treball. De fet, encara que hi ha hagut moments puntuals en els quals les dones han representat un percentatge menor que els homes, quant a les xifres de desocupació, és curiós observar que això ocorre en el període de major intensitat de la crisi, en el qual es va produir un major ajust salarial.¹¹

Pel que fa a l'edat, el major nombre de persones aturades inscrites en les oficines del SERVEF en el mes de setembre de 2017 es troba en el rang comprés entre les persones majors de 44 anys (50,37 %), mentre que en el mateix mes de l'any 2015, es trobava en el rang entre els 25 i els 44 anys (46,49 %).

Si combinem edat i gènere, segons dades del SERVEF de setembre de 2017, el percentatge d'inscripcions al SERVEF més elevat es concentra entre les dones majors de 44 anys (29,23 %), davant dels homes de la mateixa edat (21,14 %). Per contra,

¹¹ Segons un informe del 8 de març de 2015, de la secretaria de la dona de CCOO, "les dones valencianes han de treballar 131 dies més a l'any per a guanyar el mateix salari anual que un home, per realitzar el mateix treball o treballs d'igual valor. Per tant, el salari mitjà anual de les dones valencianes s'hauria d'incrementar un 35,9 % per a equiparar-se al dels homes".

entre la joventut, hi ha més desocupació masculina que femenina. És en el rang d'edat entre 25 i 44 anys, en el qual s'accentuen més les diferències per gènere.

PERSONES DESOCUPADES INSCRITES SEGONS EDAT I SEXE							
Rang	< 25		25-44		> 44		Total
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	
Horta Nord 2017	3,71 %	4,26 %	25,88 %	15,78 %	29,23 %	21,14 %	22.464
Horta Nord 2016	3,38 %	3,79 %	26,73 %	17,50 %	27,11 %	21,48 %	24.887
Horta Nord 2015	3,66 %	4,09 %	26,88 %	19,61 %	24,55 %	21,21 %	27.873

Persones desocupades de l'Horta Nord inscrites segons edat i sexe. Font: SERVEF, mes de referència: setembre

De manera merament indicativa cal indicar que, en el mes de setembre de 2017, en el rang d'edat¹² menor de 25 anys de la població demandant d'ocupació inscrita en les oficines del SERVEF, els municipis d'Albuixec, de Massamagrell, d'Albalat dels Sorells, del Puig de Santa Maria, de Bonrepòs i Mirambell, de Museros, de Paterna, de Burjassot, d'Almàssera, de Rafelbunyol i de Puçol, són els que, en proporció, registren més persones, davant de municipis com Massalfassar, Emperador, Rocafort, Alfara del Patriarca, Godella, Foios, Alboraia, la Pobla de Farnals, Vinalesa, Tavernes Blanques, Montcada i Meliana, que se situen clarament per sota de la mitjana per al mateix rang d'edat (7,97 %).

Si parem atenció al rang d'edat entre els 25 i 44 anys, els municipis que registren un nombre de persones registrades per sobre de la mitjana (41,66 %) són Emperador, Massalfassar, Vinalesa, Alfara del Patriarca, Rafelbunyol, Museros, la Pobla de Farnals, Paterna, Puçol, Albalat dels Sorells, Foios, Burjassot i Bonrepòs i Mirambell, mentre que Albuixec, Godella, Almàssera, Montcada, el Puig de Santa Maria, Tavernes Blanques, Rocafort, Meliana, Alboraia i Massamagrell, estan per sota de la mitjana.

Atenent al rang d'edat de majors de 44 anys, els municipis que contenen una proporció major de persones inscrites en el SERVEF són Albuixec, Godella, Rocafort, Alboraia, Tavernes Blanques, Montcada, Almàssera, el Puig de Santa Maria, Foios i Meliana, davant de municipis com Emperador, Vinalesa, Museros, Rafelbunyol, Massalfassar, Paterna, Albalat dels Sorells, Puçol, Massamagrell, Bonrepòs i Mirambell, Alfara del Patriarca, Burjassot i la Pobla de Farnals, que se situen per sota de la mitjana en aquest rang (50,37 %).

¹² A partir de 2013 el SERVEF va reduir els rangs d'edat de les persones inscrites com a demandants d'ocupació, per la qual cosa no és possible establir comparatives amb altres anualitats en rangs d'edat més extensos. Això també dificulta establir amb més precisió el percentatge de població desocupada inscrita en un espectre d'edat superior, llevat que s'agruparen en grups d'edat de menors i majors de 44 anys. En 2012 els rangs d'edat que s'arreglaven eren els següents: < 20, 20 – 24, 25 – 29, 30 – 34, 35 – 39, 40 – 44, 45 – 49, 50 – 54, 55 – 59, > 59.

Quant al sector d'activitat, les persones inscrites com a demandants d'ocupació en les oficines del SERVEF en el mes de setembre de 2017, es localitzen principalment en el sector de serveis, amb un total de 16.131 (1.618 persones menys que en el mateix mes del passat any), la qual cosa suposa un 71,81 % del total de les persones inscrites com a demandants d'ocupació. Li segueix la indústria, amb 2.636 persones aturades inscrites (413 menys que al setembre de 2016), i la construcció, amb 2.052 (492 persones menys inscrites respecte del mateix mes de 2016).

Pel que fa al nivell acadèmic de les persones aturades inscrites en el SERVEF en el mes de setembre de 2017, cal destacar que tenen estudis secundaris un 67,17 %, davant del 59,51% registrat al setembre de 2016, que representa a 15.088 persones aturades a l'Horta Nord. Un 2,27 % de les persones aturades inscrites com a demandants d'ocupació no té estudis (1,99% al setembre de 2016) i el 8,84 % tenen estudis universitaris (8,29 % al setembre de 2016).

Rocafort (18,30 %), Godella (15,46 %) i Alboraya (15,34 %), són els municipis que proporcionalment presenten un major nombre de persones aturades inscrites amb estudis universitaris, mentre que al setembre de 2016 eren, en aquest ordre, Godella (17,13 %), Alboraya (16,54 %) i Vinalesa (15,45 %).

És important destacar que, el nombre de persones aturades inscrites en les oficines del SERVEF (pel setembre de 2017) amb estudis secundaris, és a dir, persones que presenten la primera etapa d'educació secundària amb o sense títol¹³ de graduat escolar o equivalent, ascendeix a 15.088, davant de les 16.586 registrades en el mateix mes de 2016, la qual cosa suposa que el 67,17 % de les persones aturades inscrites a l'Horta Nord, tenen aquest nivell acadèmic.

El perfil majoritari de les persones desocupades inscrites en les oficines del SERVEF en el mes de setembre de 2017, ha sigut el d'una persona de sexe femení, entre 25 i 44 anys d'edat (62,12 %), amb un nivell acadèmic equivalent al d'estudis secundaris, que busca ocupació en el sector de serveis.

● **Impacte digital en la població desocupada**

En aquest punt abordarem una qüestió a la qual, en la nostra opinió, es presta molt poca atenció (en els serveis públics en general, i en el sistema educatiu i en les polítiques d'ocupació en particular), i que cada vegada engrandeix més les desigualtats socials i culturals que afecten la societat espanyola: la bretxa digital. Com afirma l'estudi *La bretxa digital a Espanya. Estudi sobre la desigualtat postergada*, realitzat l'any 2015 per UGT, "la bretxa digital és en el present el que va

¹³ Es tracta d'aquelles persones que no finalitzen 4t d'educació secundària obligatòria o, en generacions passades, estudis d'aquest nivell acadèmic (graduats escolars).

ser l'analfabetisme en el passat, amb un afegit crucial: no li donem la importància que hauríem de donar-li. (...) La bretxa digital fa referència a la desigualtat entre les persones que poden tenir accés o coneixement en relació a les noves tecnologies i les que no”.

L'accés a la societat de la informació implica dos components essencials: el mitjà d'accés (ordinador, telèfon mòbil, connexió a Internet...) i les competències tecnològiques bàsiques. La manca de qualsevol dels dos, genera la impossibilitat d'accedir a una multitud de recursos i serveis. És evident que la població aturada és molt més vulnerable quant a la falta de qualsevol d'aquests dos factors.

A Espanya, les dades d'accés a les TIC dels últims anys, ens ofereixen una visió clara de l'evolució que s'ha produït en aquest àmbit. Encara que s'ha incrementat progressivament en el transcurs d'aquesta última dècada (2006-2017), continua existint una enorme diferència si atenem les edats de les persones.

Com a dada significativa, podem destacar que el 2017, el 94 % de les persones amb edats entre els 16 i 24 anys van utilitzar l'ordinador en els últims tres mesos abans de la consulta,¹⁴ davant de només el 59,6 % de les persones entre 55 i 64 anys. No és necessari reafirmar les conseqüències que això té per a l'accés o per al manteniment d'un lloc de treball.

Aquestes diferències es perceben també si tenim en compte la variable del nivell d'estudis acadèmics. Tot considerant dades de 2017, només un 33 % de les persones amb educació primària havia utilitzat en els últims tres mesos l'ordinador, i un 52 % Internet, mentre que de la població amb educació superior, el 96,6 % havia utilitzat l'ordinador, i el 98,7 % Internet.

Com apunta l'article “La bretxa digital com a font de noves desigualtats en el mercat de treball”, “existeix un risc clar que es produïsquen noves desigualtats, o s'accentuen les ja existents. La generalització de l'ús de les TIC, porta intrínsecament nous riscos d'exclusió social d'aquelles persones que no puguem aprofitar, per raons geogràfiques, econòmiques, socials o de formació, eixes tecnologies.”

Totes les professionals i tots els professionals que treballen, d'una manera o d'una altra, en l'àmbit de l'ocupació i en l'atenció a persones aturades, coincideixen en el seu diagnòstic: la falta d'alfabetització digital impedeix a moltes persones accedir a ofertes per a les quals estarien preparades. Com a mostra, “prop de la meitat de

¹⁴ Aquesta informació està extreta de l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies d'informació i de comunicació a les llars, realitzada per l'INE en col·laboració amb l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) i amb l'Institut de Estadística de Cartografia de Andalucía (IECA). Sondeja la població que utilitza Internet en els últims tres mesos respecte del moment en què es realitza l'enquesta. En l'enquesta publicada en l'any 2016, no s'investiga ni l'ús de l'ordinador ni el de telèfon mòbil.

persones que acudeixen a una de les oficines d'ocupació de la comarca, no tenen les competències mínimes informàtiques".¹⁵ A l'Agència Pública d'Ocupació de l'Horta Nord (agència de col·locació acreditada, núm. 100000010, en la qual estan inscrites majoritàriament persones residents a l'Horta Nord), les dades no són menys desoladores, ja que es tracta de persones que, en principi, busquen activament ocupació. Com a dada significativa, el 28 % de les persones inscrites no tenen correu electrònic. En la taula següent podem veure la distribució detallada, per nivell d'estudis i de gènere, de les persones que tenen i utilitzen correu electrònic, com a indicador d'ús de les TIC en la cerca d'ocupació.

PERSONES ATESES A L'AGÈNCIA PÚBLICA D'Ocupació DE L'HORTA NORD AMB CORREU ELECTRÒNIC, segons el nivell d'estudis (2014-2017)						
Grup	Amb correu electrònic			Sense correu electrònic		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Sense estudis	566	777	1.343	621	727	1.348
CFGM i FP I	678	572	1.250	197	139	336
Graduat escolar	834	1.055	1.889	469	558	1.027
Graduat en ESO	314	385	699	73	99	172
CFGS/FPII/Batxiller/BUP/COU	965	732	1.697	138	95	233
Estudis universitaris (diplomatura, llicenciatura, grau, postgrau)	913	395	1.308	71	29	100
Estudis universitaris en informàtica	11	14	25	0	0	0
Total	4.281	3.930	8.211	1.569	1.647	3.216

Persones ateses a l'Agència Pública d'Ocupació de l'Horta Nord, entre 2014 i 2017, amb correu electrònic, segons nivell d'estudis. Elaboració pròpia. Font: Pactem Nord

Un aspecte fonamental que transcendeix de l'àmbit de l'ocupació és que, amb el desenvolupament de la societat de la informació, "s'estableix cada vegada més l'obligació d'accedir a Internet per a obtenir determinats serveis o per a obtenir-los abans"; en tenim molts exemples: ofertes de formació o ocupació, tramitació de prestacions o cites davant de serveis públics d'ocupació, etc.

Cada vegada més, es restringeix l'accés de les persones a serveis en gestió directa o atenció telefònica per a oferir aquests recursos mitjançant Internet. Encara que és evident que el recurs en línia és un avantatge en molts casos, és obvi que suposa una clara discriminació per a aquelles persones que no tenen accés tecnològic o de les competències bàsiques associades.

Com afirmen Barrenetxea i Cardona, "totes les dades ens porten a considerar que no s'està aconseguint la integració de tots els ciutadans per igual en la societat de la informació, sinó que es produeix el que podem denominar infomarginalitat o infoexclusió, amb la consegüent aparició de la bretxa digital".¹⁶

¹⁵ Entrevista realitzada al director de l'Oficina del SERVEF de Meliana, Benjamín Aracil Llorens.

¹⁶ BARRENETXEA AYESTA, Miren i CARDONA RODRÍGUEZ, Antonio. *La brecha digital como fuente de nuevas desigualdades en el mercado de trabajo*, Universidad del País Vasco.

A Espanya, les dades són espectaculars i moltes persones expertes s'atreveixen a afirmar que, les ocupacions vinculades a les noves tecnologies, podran aconseguir creixements superiors al 40% en els pròxims anys. Arquitectes de dades, programadores i programadors de dades, persones expertes en ciberseguretat o en el desenvolupament del sistema Android i, fins i tot, persones expertes en la impressió 3D o tridimensionalistes, seran professions demandades i derivades dels avanços tècnics i de la generalització de noves tecnologies. A més, en ocupacions no estrictament vinculades a les noves tecnologies, es requeriran habilitats i coneixements molt diferents als demandats avui dia, canvi que anirà de la mà d'una major flexibilitat i mobilitat en nombrosos llocs de treball.

Ens sembla fonamental el reconeixement com a objectiu estratègic més rellevant de l'Agenda Digital per a la Comunitat Valenciana, la necessitat d'eliminar les barreres que dificulten un ús intensiu i generalitzat de les TIC, amb especial atenció als grups amb risc d'exclusió digital, així com augmentar la capacitat TIC per a l'ocupació."

Sistema productiu, sectors emergents i innovació

En aquest punt, abordem l'anàlisi del teixit empresarial de l'Horta Nord, i també aspectes tan importants com la innovació i els sectors emergents, fonamentals per al creixement d'un territori en totes les seues dimensions.

A l'Horta Nord apreciem una tendència de creixement en el nombre d'empreses en els últims anys, davant d'un decreixement en el conjunt de la Comunitat Valenciana, a excepció del 2015 i 2016, en el qual la comunitat va registrar un increment de 13.701 empreses. Segons dades de la TGSS, al setembre de 2016, a l'Horta Nord hi havia 10.758 empreses, 762 empreses més que al setembre de 2012, 679 més que al setembre de 2014 i 198 empreses més que al setembre de 2015. En el mes de setembre de 2016, les 10.758 empreses ocupaven 110.541 persones treballadores, la qual cosa suposa 4.498 menys, amb 1.882 empreses més respecte a l'any 2009. L'any 2011, hi havia 8.665 empreses que ocupaven 108.590 persones treballadores; el 2012, tornava a augmentar el nombre d'empreses amb 9.996, fins arribar al setembre de 2016 amb 10.758 empreses, que donen treball a 110.541 persones.

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'EMPRESES										
	2012	% s/C.V.	2013	% s/C.V.	2014	% s/C.V.	2015	% s/C.V.	2016	% s/C.V.
C.V.**	342.484		337.161		330.855		339.533		344.556	
Horta Nord*	9.996	2,92%	9.982	2,96%	10.079	3,06%	10.560	3,11%	10.758	3,12%

* Dades de setembre de cada any; ** Dades de gener de cada any.

Evolució del nombre d'empreses (a la CV o a l'Horta Nord). Elaboració pròpia. Fonts: INE i TGSS

Tot seguit es mostra el nombre d'empreses a l'Horta Nord i el seu pes sectorial. Així, entre l'any 2006 i l'any 2016, observem la desaparició de 486 i 447 empreses en els sectors de la construcció i la indústria respectivament, sectors que han patit la reducció d'empreses més brusca. A l'altra banda, trobem el sector de serveis, un sector en continu creixement a l'Horta Nord que ha experimentat un increment de 3.723 empreses des de 2006, cosa que situa en aquest sector, pel setembre de 2016, el 80,27 % del total de les empreses de l'Horta Nord.

EVOLUCIÓ DE LES EMPRESES A L'HORTA NORD PER SECTORS D'ACTIVITAT									
Anualitat	Sector Primari	%	Indústria	%	Construcció	%	Serveis	%	Total
2006	*	*	1.586	20,43 %	1.264	16,28 %	4.912	63,28 %	7.762
2009	201	2,26 %	1.304	14,69 %	1.150	12,96 %	6.221	70,09 %	8.876
2011	191	2,20 %	1.243	14,35 %	886	10,23 %	6.345	73,23 %	8.665
2012	181	1,81 %	1.182	11,82 %	720	7,20 %	7.913	79,16 %	9.996
2013	194	1,94 %	1.124	11,26 %	625	6,26 %	8.039	80,53 %	9.982
2014	201	1,99 %	1.135	11,26 %	648	6,43 %	8.095	80,32 %	10.079
2015	203	1,92 %	1.159	10,98 %	727	6,88 %	8.471	80,22 %	10.560
2016	206	1,91 %	1.139	10,59 %	778	7,23 %	8.635	80,27 %	10.758
2016 S/2006	*	*	-447	-28,18 %	-486	-38,45 %	3.723	75,79 %	2.996
2016 S/2011	15	7,46 %	-104	-7,98 %	-108	-9,39 %	2.290	36,81 %	2.093
2016 S/2013	12	6,19 %	15	1,33 %	153	24,48 %	596	7,41 %	776
2016 S/2014	5	2,49 %	4	0,35 %	130	20,06 %	540	6,67 %	679
2016 S/2015	3	1,48 %	-20	-1,73 %	51	7,02 %	164	1,94 %	198

* dades no disponibles

Evolució de las empreses a l'Horta Nord per sectors d'activitat. Elaboració pròpia. Font: TGSS, setembre 2016

El sector de la construcció va passar de 1.264 empreses el 2006 a 625 empreses el 2013, 648 el 2014, 727 el 2015 i 778 el 2016; cosa que representa, en aquest sector, el 7,23 % del total de les empreses de l'Horta Nord.

El sector industrial també ha perdut un gran nombre d'empreses en aquest període: 447. Encara que observem una lleugera millora entre el 2014 i 2015, el 2016 es van perdre a l'Horta Nord 20 empreses en aquest sector. És a dir, els anys 2014 i 2015 van presentar increments anuals en el nombre d'empreses en el sector industrial, a diferència dels últims anys, en els quals el descens anual d'empreses era la constant. No obstant això, aquest sector ha recuperat des de 2013 tan sols 5 empreses. Igualment, tant a la Comunitat Valenciana com a l'Estat i a Europa, aquest sector ha reduït de manera molt significativa el nombre d'empreses, amb l'impacte negatiu que això suposa en diferents àmbits (tancament d'indústries, devaluació d'actius, abandonament de naus industrials, infrautilització de parcs empresarials, amb dotacions significatives, amb escassa presència d'empreses, destrucció de llocs de treball directes i indirectes, etc.).

A l'Horta Nord, localitzem un total de 1.139 empreses, que desenvolupen diferents activitats industrials i ocupen 18.557 persones treballadores, el 16,79 % del total.

EVOLUCIÓ DE LES EMPRESES DEL SECTOR INDUSTRIAL A L'HORTA NORD						
	2015			2016		
	Indústria	%	Total empreses	Indústria	%	Total empreses
Horta Nord	1.159	10,98 %	10.560	1.139	10,59 %	10.758
Comunitat Valenciana	24.243	7,14 %	339.533	23.910	6,94 %	344.556
Espanya	198.004	6,21 %	3.187.178	195.619	6,04 %	3.236.582

Evolució de les empreses del sector industrial a l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: INE. Directori Central d'Empreses

La indústria continua representant quatre cinquenes parts de les exportacions europees, i un 80 % de la inversió en I+D del sector privat procedeix de la indústria manufacturera: les activitats industrials també tenen importants efectes secundaris sobre la producció i l'ocupació en altres sectors. Per cada 100 llocs de treball creats en la indústria, es calcula que en la resta de l'economia es creen entre 60 i 200 llocs nous de treball, segons el sector industrial.

El sector industrial a la Comunitat Valenciana és un sector clau que, encara que ha perdut un gran nombre d'empreses en els últims anys, actualment es troba en expansió. Segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), la producció industrial, recollida en l'índex de producció industrial que indica l'evolució conjuntural generada per les activitats industrials, situa la Comunitat Valenciana en el tercer lloc de l'Estat, amb una variació positiva del 7,3 %.

D'altra banda, la futura regulació de les àrees industrials prioritàries,¹⁷ situa l'Horta Nord (àrea 4, CV-50) com una de les àrees en les quals s'identifiquen determinats municipis (Alboraia, Albuixec, Massamagrell, Montcada, Museros, Paterna, el Puig de Santa Maria, Rafelbunyol i Tavernes Blanques) amb una presència significativa de l'activitat industrial.

Algunes de les persones entrevistades han indicat que, a l'Horta Nord, encara que la pràctica totalitat dels subsectors tenen representació, el paper del sector metall mecànic és de gran transcendència (aquest sector recull, entre d'altres, activitats productives associades a l'automoció, el transport, la fabricació de maquinària, de material elèctric i electrònic i d'altres productes acabats) i dirigeix les seues vendes

¹⁷ Vegeu el projecte de decret del Consell, pel qual s'aproven les àrees industrials prioritàries de la CV i es crea la figura del municipi industrial estratègic. Es tracta d'una iniciativa pionera, que persegueix promoure i desenvolupar ordenadament l'activitat industrial, aprofitant la posició geogràfica estratègica i les infraestructures presents i futures del territori. A més, establirà àmbits supramunicipals de treball per a potenciar l'activitat industrial (parcs comarcals d'innovació).

fonamentalment a la Unió Europea. També indiquen que són proveïdors d'aquest sector, determinats components i béns de manufactura del sud-est asiàtic.

A més, s'indica que moltes de les empreses del metall són de propietat estrangera, de manera que “tenim un volum d'empreses estrangeres més gran del que ens creiem; grans empreses del metall de capital valencià, no n'hi ha tantes”, que la grandària¹⁸ del teixit empresarial industrial implica problemes “no pots entrar en un mercat global si no creixes o et compren, però també pots conformar-te amb participar en un sector del mercat més xicotet, o amb especialitzar-te en un procés de producció molt concret” i que “els productes intermedis solen produir-los xicotets tallers que treballen per a empreses grans. Són empreses auxiliars i el seu client sol ser una empresa espanyola, que treballa en un mercat local o nacional.”

Aquestes mateixes persones entrevistades incideixen sobre el problema de la grandària de les empreses del sector del metall, “són massa xicotetes”, indiquen que la incorporació d'innovacions (el gap tecnològic amb les empreses grans cada vegada és major) i la capacitat de competir és més complexa. Així, per exemple, convé indicar que la grandària mitjana de l'empresa industrial vinculada a la Federació Empresarial Metal·lúrgica Valenciana (FEMEVAL), és de 15 persones treballadores (la representació de la dona en aquest sector és molt baixa), tenint en compte que també hi ha empreses grans en la comarca, això vol dir que hi ha un gran nombre d'empreses xicotetes.¹⁹

D'altra banda, si es fa extensible a altres sectors productius, “la falta de cooperació entre les empreses per a guanyar dimensió” és una qüestió que ha sigut reflectida per diverses persones expertes, que incideixen que afecta significativament al capital territorial i es relaciona amb d'altres de gran importància (per exemple amb la capacitat d'innovació, un aspecte en l'empresa a desenvolupar, que donat el seu cost, hauria de ser abordat de manera conjunta). De fet, s'ha manifestat que “en els pròxims 10 anys, s'implementarà la col·laboració i cooperació entre les empreses, perquè es fa necessari de cara a créixer a nivell nacional i internacional, sobretot en temes tan fonamentals com la digitalització i la indústria 4.0”.²⁰

També, al marge del sector d'activitat, “la grandària empresarial limita considerablement la implantació de mesures de conciliació a l'empresa” i, per tant, la igualtat de gènere, la promoció professional i l'assumpció de tasques domèstiques i familiars incideixen negativament, especialment sobre la dona.

¹⁸ La grandària de les empreses és un dels aspectes sobre els quals, moltes de les persones expertes entrevistades, coincideixen en la necessitat de generar estratègies que permeten el seu increment, per exemple, facilitant l'accés al crèdit i incentivant la generació d'agrupacions. No obstant això, les empreses del sector de la indústria del metall de la comarca són qualitativament més grans que les situades en la resta de comarques de la Comunitat Valenciana.

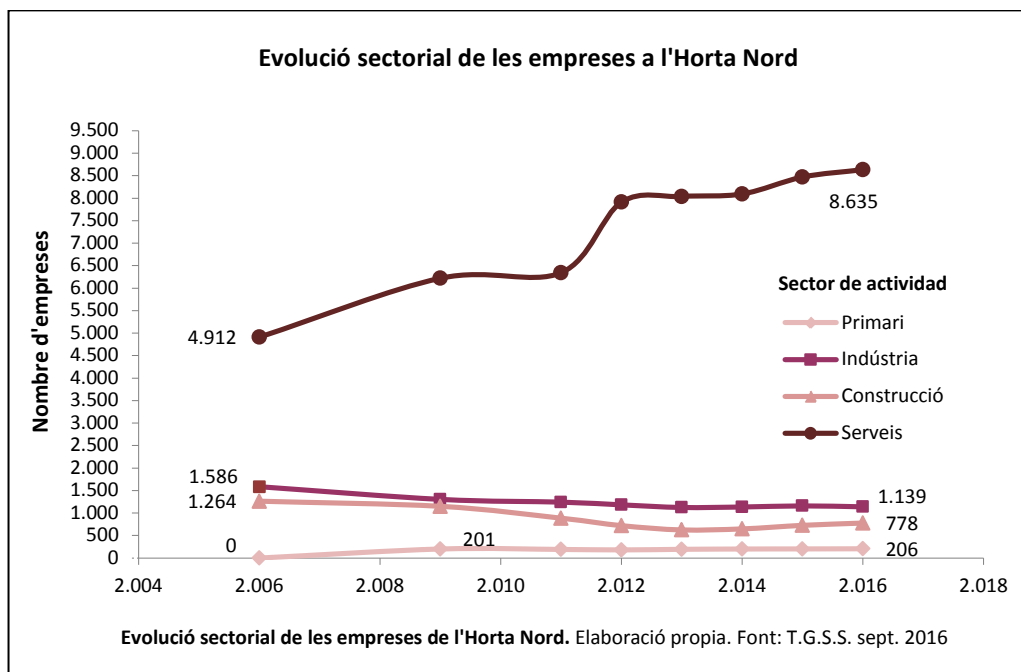
¹⁹ Valoracions efectuades per Francisco Fideli Sánchez, FEMEVAL, i Pedro Sáiz Cócera, de Válvulas Arco, SL.

²⁰ En aquest sentit, recomanem la lectura de l'informe anomenat La digitalización y la industria 4.0. Impacto industrial y laboral, recentment publicat (setembre 2017) per CCOO.

Com hem indicat, l'aportació directa i indirecta en termes d'ocupació per part d'aquest sector, juntament amb uns nivells majors de la qualitat en l'ocupació, salaris més elevats, formació (amb perfils professional de les branques tècniques i industrials), estabilitat i la millora de la prevenció mediambiental i dels riscos laborals, són qüestions d'enorme calat en el mercat de treball actual, que mereixen ser impulsades i reforçades, per tal de generar estratègies que permeten traslladar el perfil d'aquestes relacions laborals a altres sectors econòmics.

El sector primari, en el qual la majoria de les empreses són agrícoles, ha patit un descens gradual des de l'any 2009 fins al 2012; a partir de l'any 2013, ha augmentat el nombre d'empreses agrícoles fins a superar les xifres de 2009, línia ascendent que s'ha consolidat l'any 2016 amb l'aparició de 15 noves empreses respecte el 2011.

El major nombre d'empreses el localitzem en el sector de serveis, que representa, a l'Horta Nord, el 80,27 %, i que se situava en el 80,53 % al setembre de 2013; a diferència de la resta de sectors econòmics, ha crescut cada any, tot i que el seu pes sectorial haja disminuït lleument des de setembre de 2013, i que ha arribat a 8.635 empreses l'any 2016, enfront de les 4.912 empreses registrades l'any 2006.

Entre l'any 2006 i l'any 2016, l'Horta Nord registra un creixement de 2.996 en el nombre d'empreses, que es produeix exclusivament en el sector serveis, ja que en la resta de sectors, excepte en el sector primari i en el de la construcció, de poca rellevància en termes quantitatius, s'acumulen descensos significatius en el nombre

d'empreses. Així, si l'increment d'empreses en el sector serveis entre l'any 2006 i l'any 2016 ha estat de 3.723 empreses, en la indústria n'han desaparegut 447 i en la construcció 486.

A continuació, presentem la ubicació de les 10.758 empreses de l'Horta Nord en atenció al sector d'activitat i al municipi. Contemplem com a empresa qualsevol forma jurídica, a excepció de les persones treballadores autònomes.

EMPRESSES PER SECTORS* I PER MUNICIPI DE L'HORTA NORD									
Municipi	Primari		Indústria		Construcció		Serveis		Total
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	
Albalat dels Sorells	9	7,44 %	15	12,40 %	6	4,96 %	91	75,21 %	121
Alboraia	20	2,13 %	87	9,28 %	52	5,55 %	778	83,03 %	937
Albuixec	3	2,08 %	25	17,36 %	8	5,56 %	108	75,00 %	144
Alfara del Patriarca	1	1,14 %	7	7,95 %	8	9,09 %	72	81,82 %	88
Almàssera	8	4,21 %	18	9,47 %	16	8,42 %	148	77,89 %	190
Bonrepòs i Mirambell	5	5,38 %	18	19,35 %	9	9,68 %	61	65,59 %	93
Burjassot	2	0,23 %	62	7,06 %	103	11,73 %	711	80,98 %	878
Emperador	-	-	1	8,33 %	-	-	11	91,67 %	12
Foios	11	4,26 %	25	9,69 %	19	7,36 %	203	78,68 %	258
Godella	8	1,26 %	15	2,37 %	23	3,63 %	588	92,74 %	634
Massalfassar	3	2,26 %	25	18,80 %	8	6,02 %	97	72,93 %	133
Massamagrell	13	3,18 %	45	11,00 %	37	9,05 %	314	76,77 %	409
Meliana	27	7,87 %	41	11,95 %	29	8,45 %	246	71,72 %	343
Montcada	14	2,10 %	107	16,02 %	65	9,73 %	482	72,16 %	668
Museros	16	5,82 %	63	22,91 %	28	10,18 %	168	61,09 %	275
Paterna	8	0,26 %	351	11,26 %	219	7,03 %	2.539	81,46 %	3.117
Pobla de Farnals, la	4	1,50 %	19	7,14 %	16	6,02 %	227	85,34 %	266
Puig de Santa Maria, el	19	4,46 %	31	7,28 %	17	3,99 %	359	84,27 %	426
Puçol	15	2,16 %	58	8,37 %	46	6,64 %	574	82,83 %	693
Rafelbunyol	9	2,31 %	96	24,68 %	24	6,17 %	260	66,84 %	389
Rocafort	4	1,01 %	5	1,27 %	12	3,04 %	374	94,68 %	395
Tavernes Blanques	3	1,51 %	17	8,54 %	20	10,05 %	159	79,90 %	199
Vinlesa	4	4,44 %	8	8,89 %	13	14,44 %	65	72,22 %	90
Total	206	1,91 %	1.139	10,59 %	778	7,23 %	8.635	80,27 %	10.758

*Es contempla qualsevol forma jurídica llevat de les persones treballadores autònomes.

Empreses per sectors i per municipi de l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: TGSS, setembre 2016

En atenció als subsectors més representatius que integren el sector de serveis, es recull en una taula la distribució municipal en el mes de setembre de 2016. Aquesta taula indica la transcendència dels diferents subsectors en funció del municipi i del total de les empreses.

III. Ocupació i sistema productiu

NOMBRE D'EMPRESSES PER SUBSECTORS DEL SECTOR SERVEIS I PER MUNICIPI DE L'HORTA NORD											
Municipi	Comerç a l'engròs		Comerç al detall		Hostaleria		Altres serveis*		Total servei		Total Empreses
	Total	%**	Total	%**	Total	%**	Total	%**	Total	%**	
Albalat dels Sorells	6	4,96 %	10	8,26 %	12	9,92 %	63	52,07 %	91	75,21 %	121
Alboraia	75	8,00 %	82	8,75 %	109	11,63 %	512	54,64 %	778	83,03 %	937
Albuixec	12	8,33 %	9	6,25 %	11	7,64 %	76	52,78 %	108	75,00 %	144
Alfara del Patriarca	3	3,41 %	14	15,91 %	7	7,95 %	48	54,55 %	72	81,82 %	88
Almàssera	13	6,84 %	19	10,00 %	17	8,95 %	99	52,11 %	148	77,89 %	190
Bonrepòs i Mirambell	8	8,60 %	5	5,38 %	3	3,23 %	45	48,39 %	61	65,59 %	93
Burjassot	26	2,96 %	123	14,01 %	92	10,48 %	470	53,53 %	711	80,98 %	878
Emperador	1	8,33 %	2	16,67 %	1	8,33 %	7	58,33 %	11	91,67 %	12
Foios	13	5,04 %	21	8,14 %	19	7,36 %	150	58,14 %	203	78,68 %	258
Godella	24	3,79 %	35	5,52 %	30	4,73 %	499	78,71 %	588	92,74 %	634
Massalfassar	22	16,54 %	10	7,52 %	10	7,52 %	55	41,35 %	97	72,93 %	133
Massamagrell	35	8,56 %	59	14,43 %	44	10,76 %	176	43,03 %	314	76,77 %	409
Meliana	24	7,00 %	39	11,37 %	26	7,58 %	157	45,77 %	246	71,72 %	343
Montcada	37	5,54 %	77	11,53 %	51	7,63 %	317	47,46 %	482	72,16 %	668
Museros	29	10,55 %	28	10,18 %	21	7,64 %	90	32,73 %	168	61,09 %	275
Paterna	396	12,70 %	215	6,90 %	194	6,22 %	1.734	55,63 %	2.539	81,46 %	3.117
Pobla de Farnals, la	11	4,14 %	15	5,64 %	41	15,41 %	160	60,15 %	227	85,34 %	266
Puig de Santa Maria, el	83	19,48 %	32	7,51 %	44	10,33 %	200	46,95 %	359	84,27 %	426
Puçol	57	8,23 %	48	6,93 %	74	10,68 %	395	57,00 %	574	82,83 %	693
Rafelbunyol	53	13,62 %	32	8,23 %	29	7,46 %	146	37,53 %	260	66,84 %	389
Rocafort	9	2,28 %	12	3,04 %	18	4,56 %	335	84,81 %	374	94,68 %	395
Tavernes Blanques	6	3,02 %	25	12,56 %	15	7,54 %	113	56,78 %	159	79,90 %	199
Vinalsea	5	5,56 %	5	5,56 %	2	2,22 %	53	58,89 %	65	72,22 %	90
Total 2016	948	8,81 %	917	8,52 %	870	8,09 %	5.900	54,84 %	8.635	80,27 %	10.758

*Recull, entre d'altres, el sector de consultoria, finances, assegurances, immobiliàries, activitats jurídiques, transports, educació, sanitat, etc.

**Percentatges sobre el nombre total d'empreses al municipi.

Nombre d'empreses de l'Horta Nord per subsectors del sector serveis i per municipis

Elaboració pròpia. Font: TGSS, setembre 2016

Si analitzem la taula anterior, veiem la rellevància que adquireix el subsector "altres serveis" en relació al sector serveis i en relació al total dels sectors d'activitat econòmica, ja que al setembre de 2016, el nombre d'empreses del subsector esmentat representava el 68,33 % del nombre total de les empreses del sector de serveis a l'Horta Nord.

El subsector anomenat “altres serveis” ocupava, pel setembre de 2016, 46.471 persones treballadores i albergava 5.900 empreses, cosa que representa el 54,84 % del total d'empreses de l'Horta Nord.

- **Sectors emergents i innovació**

Convé indicar que els sectors emergents són aquells sectors econòmics en els quals, en general, existeix poca però incipient activitat econòmica que dona lloc a nínxols de mercat profitosos per a la creació de noves empreses, a causa de factors com ara les noves necessitats de la societat, l'avanç econòmic i tecnològic, etc.; també és important esmentar la necessitat de mà d'obra qualificada, àmbit en el qual necessàriament s'hauran de realitzar transformacions per poder facilitar coneixements tecnològics mínims i nous enfocaments econòmics.

La indústria 4.0, la teleassistència i telemedicina, la formació al llarg de la vida, el respecte cap a paràmetres de sostenibilitat mediambiental de qualsevol activitat, la generació d'empreses *exprofeso* per a projectes concrets, fruit de col·laboracions empresarials puntuals, l'aparició de perfils d'ocupació encara desconeguts, fruit dels avanços tecnològics, etc., són les noves demandes a les quals el sistema socioeducatiu ha de respondre de manera més eficaç, ja que fins al moment segueixen existint, i no només en sectors emergents, disfuncions considerables entre el sistema educatiu i el productiu.

En l'àmbit empresarial, serà necessari potenciar la cooperació, perquè els canvis que es preveuen en els pròxims 10 anys en les activitats productives apunten al reagrupament d'empreses a través de la col·laboració i de la incorporació de sistemes de digitalització i la indústria 4.0.

També és convenient assenyalar en aquest estudi les oportunitats i els elements distintius que presenta l'Horta Nord en relació a altres. Entre ells, una horta amb possibilitats de generació de diverses activitats empresarials, sota criteris de sostenibilitat i ecologia, amb una labor educacional i mediambiental; uns parcs empresarials amb accés a centres i infraestructures que treballen la innovació, en general eficients i amb determinades indústries innovadores; uns centres comercials urbans capaços de configurar diverses de les nostres ciutats com a ciutats denses, que articulen nodes comercials de segona i tercera escala, sota l'especialització comercial.

L'Horta Nord es configura com un escenari favorable per aquells que desitgen emprendre projectes empresarials.

Aquests projectes empresarials, mentre que en el territori es manifesten com emergents i assentats en la creativitat i en la capacitat de resposta a les necessitats de la clientela, podrien emmarcar-se segons l'opinió de les persones entrevistades, en la indústria artesanal, la indústria de l'alimentació, les activitats de R+D+I, les energies renovables, els serveis socials i sanitaris (serveis de salut, de mobilitat, tant en institucions com a domicili), la fabricació d'aparells electrònics, les activitats lligades al sector turístic (organització d'esdeveniments), l'agricultura ecològica, amb la consegüent recuperació de sòl abandonat i els serveis a la comunitat.

La innovació és un instrument estratègic de gran importància en el desenvolupament de les polítiques i estratègies europees, nacionals, regionals i locals. Es tracta d'un element transversal que tenim en compte en aquest estudi, perquè incideix significativament sobre el mercat de treball, sobre la configuració dels sectors productius, dels instituts tecnològics i centres de recerca, i sobre les dinàmiques de les administracions i la societat.

Des de l'estratègia d'especialització intel·ligent en recerca i innovació (RIS 3), definida per la política europea mitjançant l'estratègia 2020, fins al sistema valencià d'innovació, articulat des de l'Agència Valenciana d'Innovació, de recent creació, la innovació és un dels instruments més potents, que es posa al servei del compliment dels objectius definits en els diferents plans i estratègies de cada regió.

No obstant això, no sempre la dotació pressupostària dels països o de les regions és coherent amb la importància que aquests plans atribueixen a la innovació. Aquesta no correlació la podem observar, per exemple, amb les reduccions pressupostàries que, en aquest àmbit, s'han succeït en els últims exercicis, a la qual cosa, la Unió Europea ha recomanat als estats membres, que han d'aconseguir un nivell d'inversió en polítiques d'innovació i ciència del 3 % del producte interior brut de cada país (PIB).

Tanmateix, no solament és una qüestió pressupostària, sinó també de fer arribar a les empreses aquests recursos en forma d'innovació i de valor afegit. A Espanya hi ha molt d'interés per la recerca científica, però en una economia puixant del coneixement, necessitem traslladar a les nostres empreses els avanços científics.

És necessari incorporar les nostres científiques i els nostres científics a les empreses, per a desenvolupar un model productiu propi basat en la innovació.²¹

L'èxit depén cada vegada més de la interacció entre l'exterior i l'interior del territori. La globalització no elimina la importància local, al contrari, com més gran és la

²¹ Andrés García Reche, vicepresident executiu de l'Agència Valenciana d'Innovació, en el marc de la firma del Pacte local per la innovació de Paterna, subscrit el 28 de setembre de 2017, al parc Científic de Paterna per diferents entitats, entre aquestes el Consorci Pactem Nord.

globalització, més important és la fortalesa que tinga el territori i el lideratge per a tenir èxit. La capacitat per a gestionar el desenvolupament local depén dels actors econòmics, laborals, socials i polítics del territori, de com s'organitzen i es relacionen, de com pensen i de la capacitat d'innovació.

L'acumulació de capital deixa, a poc a poc, pas a la flexibilitat i creativitat com a base del desenvolupament sostenible. Cal pensar, per tant, en termes d'innovació i no de producció. Els avantatges de la innovació per a incrementar la competitivitat d'empreses i territoris, i per a contribuir a millorar les condicions ambientals i socials, expliquen l'interés creixent per mesurar la posició que ostenta cada territori respecte al seu paper innovador.

Actualment, els paradigmes de la competitivitat són la innovació i la col·laboració.²²

Les dades de pes per subsectors indiquen que l'Horta Nord no ostenta una especialització en activitats directament relacionades amb la innovació, com les científiques i tècniques. En general, els polígons i les indústries presenten una elevada atomització empresarial i dispersió sectorial, la qual cosa limita la possibilitat de realitzar inversions grans en innovació i projectes internacionals.

Quedem, una vegada més, sota la influència que irradia València capital, que és seu de les institucions estratègiques: centres de recerca i coneixement, autoritat portuària, administració autonòmica, concentració d'infraestructures i de mobilitat, etc.

El sector comercial (a l'engròs i al detall) és el capdavanter pel que fa a l'ocupació a l'Horta Nord. En la tradició del territori perviu l'activitat majorista hortofrutícola en general, i citrícola en particular, a més d'una indústria alimentària de desenvolupament més recent, encara que no existeixen centres de cooperació empresarial suficients que incrementen les relacions internes entre empreses, necessaris per a poder parlar d'un vertader clúster.

L'Horta Nord no està en una posició diferencial quant a nivells educatius i clústers, però els seus recursos humans i les xicotetes indústries la proveeixen d'una flexibilitat i capacitat d'adaptació que poden ser el seu millor recurs. La indústria alimentària, i en menor mesura la metalmeccànica i el comerç a l'engròs, presenten activitats capdavanteres a la comarca en els seus sectors, per la qual cosa, donat el seu valor estratègic, és necessari l'impuls d'una política conscient i activa de suport i desenvolupament de la innovació en aquests.

²² Cristina del Campo, directora de REDIT.

Els sectors innovadors més destacats a València i a l'Horta són l'alimentari, el biotecnològic, el de sostenibilitat i el de salut.²³

En la nostra opinió, la situació global de partida presenta potencialitats importants en innovació, però s'han d'instrumentar polítiques de coordinació, de col·laboració i d'acostament al teixit empresarial, especialment a les empreses xicotetes. La ubicació a l'àrea metropolitana nord de la ciutat de València, unida a un espai geogràfic en el qual conflueixen els centres d'innovació amb determinades empreses, universitats i infraestructures, són actius que han de posar-se en valor en l'àmbit de la innovació i del desenvolupament sostenible del territori.

Quant a la capacitat d'assumpció de la innovació i de la preparació de la població per als canvis a l'Horta Nord, podem deduir un potencial innovador desigual i desequilibrat.

- **Intermediació laboral i relacions laborals**

L'Horta Nord disposa d'un conjunt de recursos d'ocupació que faciliten els processos d'intermediació laboral a empreses i ciutadania. Aqueixos recursos, de diferent configuració i finalitat, emmarquen el seu quefer en la legislació laboral vigent, de manera que en aquest espai concorren tant serveis d'ocupació públics com privats de caràcter local,²⁴ regional o estatal (empreses de treball temporal, ETT, agències privades de col·locació, consultores especialitzades en la prestació de serveis d'intermediació laboral i d'ocupació, el SERVEF i el SEPE).

És necessari recordar que, en la regulació dels diferents models d'intermediació laboral, adquireix una rellevància enorme el patrimoni jurídic que dona cos a les polítiques d'ocupació. El model actual d'intermediació laboral combina, en la seua execució, aspectes associats a la descentralització i territorialització i aspectes derivats de la col·laboració pública-privada, de manera que és necessari, d'altra banda, el desenvolupament de polítiques coherents amb les directrius europees.

Hi ha en el territori serveis que, amb diferències i condicionants significatius, desenvolupen una labor dispar que requereix de més coordinació i recursos, especialment en l'àmbit públic.

²³ José García-Reverter, AINIA.

²⁴ En aquest cas, hem d'indicar que els municipis consorciats disposen, mitjançant el Consorci Pactem Nord, d'un servei d'intermediació laboral que s'ofereix tant a les persones residents, com a les empreses del territori (Agència pública d'ocupació de l'Horta Nord, coordinada pel Consorci Pactem Nord). A més, en aquest servei es treballa en xarxa al territori, de manera que se sumen i coordinen esforços en l'àmbit de l'ocupació, de la formació i de la promoció econòmica.

Sobre la base de la legislació i dels autors referenciats, és necessari aprofundir en la descentralització de les polítiques d'ocupació i a temperar la participació de la iniciativa privada en els processos d'intermediació laboral.

D'altra banda, l'impacte de les tecnologies en una part de la població, en la qual ni els coneixements ni els recursos els permeten un ús intensiu en els processos de cerca d'ocupació amb aquests mitjans, és un aspecte rellevant que incideix en els itineraris integrats d'inserció laboral. Així, el treball de les professionals i dels professionals d'ocupació de referència, adquireix una major importància en l'acompanyament per a l'activació de les persones aturades en els processos de cerca d'ocupació, per a la qual és necessària l'estabilitat dels programes en el sistema d'intermediació laboral.

A l'Horta Nord, segons dades del SERVEF i del SNE, formalment localitzem els agents següents,²⁵ que intervenen en els processos associats a la intermediació laboral:

- 4 oficines SERVEF d'ocupació, una a Burjassot, una altra a Meliana i dues situades a València (Alfambra i Felipe Rinaldi), que donen cobertura a Alboràia, Alfara del Patriarca, Montcada, Tavernes Blanques i Vinalesa.
- 12 agències de col·locació,²⁶ situades a Alboràia, Montcada, Burjassot, Puçol, Museros, Massamagrell i Paterna; 3 d'aquestes gestionades per entitats públiques (Puçol, Paterna i Pactem Nord, que dona cobertura a tots els municipis consorciats), i la resta són d'iniciativa privada (majoritàriament centres de formació i associacions).
- 11 agències d'ocupació i de desenvolupament local: Alboràia, Consorci Pactem Nord, Godella, Mancomunitat del Carraixet, Massamagrell, Museros, Paterna, el Puig de Santa Maria, Puçol, Rocafort i Vinalesa.
- 7 empreses de treball temporal acreditades com a Agència de Col·locació, situades al municipi de Paterna.
- Oficina de la Xarxa Eures, que amb una persona delegada, que opera a les oficines SERVEF d'ocupació.

Juntament amb aquests recursos, Internet n'ofereix d'altres en els quals, mitjançant l'ús de les noves tecnologies, es permet interactuar a les persones usuàries i a les empreses en diferents portals i serveis professionalitzats d'ocupació, o en pàgines web de les empreses en apartats com "treballa amb nosaltres." No obstant això, per a una part de la població aturada, això és complex, en no disposar ni dels

²⁵ Informació obtinguda a partir de la consulta al Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, al Sistema Nacional d'Ocupació i al SERVEF.

²⁶ A més d'aquestes agències de col·locació, estan les agències de col·locació per mitjans exclusivament telemàtics.

coneixements tecnològics necessaris ni, en moltes ocasions, de la infraestructura adequada que permeti aquesta interacció, com ja hem comentat, en fer referència a l'impacte digital sobre la població aturada.

Tot seguit, dediquem unes línies al model de relacions laborals que sustenta el mercat de treball actual.

Plantegem, com també alguna persona experta ens ha indicat, la necessitat imperiosa d'incrementar la qualitat del mercat de treball, el marc del qual s'assenta, fonamentalment, en les relacions laborals col·lectives i individuals.

En aquest context, és necessari incidir sobre els salaris i nivells retributius, la temporalitat i inestabilitat laboral, la carrera professional, la formació i les mesures de conciliació de la vida personal i laboral. Algunes de les persones que han sigut entrevistades han manifestat que “per a fomentar el treball de qualitat cal afavorir la col·laboració entre diferents agents, ja que hi ha coses que no es poden fer per separat”. Han incidit, a més, en la necessitat de revisar el marc jurídic laboral des de la negociació col·lectiva i, especialment, pel que fa a la capacitat de negociació de les parts per a la millora de les condicions de treball, alterades amb l'última reforma laboral.

L'excessiva temporalitat²⁷ dels contractes, unida a les baixes retribucions salarials en molts dels sectors productius, especialment en el sector de serveis (amb una forta incidència en el sector de l'hostaleria, la restauració i les empreses de multiserveis²⁸), la limitada inversió en formació i les dificultats de conciliació laboral, han generat manifestacions des de diversos sectors empresarials absolutament oportunes, en la nostra opinió, que demanen un mercat de treball més equilibrat i equitatiu.²⁹

Si analitzem l'evolució de la contractació, en atenció al sector d'activitat, en l'actualitat es desprenen pràcticament les mateixes conclusions que les d'estudis realitzats el 2003 i 2005, encara que la temporalitat laboral, com hem vist, s'ha accentuat significativament.

Així, el sector de serveis és el que ha experimentat un creixement major en les contractacions en els últims deu anys (8,45 %), mentre que la construcció ha

²⁷ Segons dades d'Eurostat, Espanya és el segon país d'Europa amb una taxa major de temporalitat laboral, amb un 24%, després de Polònia, amb un 28 % (dades de 2016).

²⁸ Amb la reforma laboral de 2012, es permet que els convenis d'empreses de multiserveis s'imposen als convenis sectorials, quan són contractats per empreses del metall, la qual cosa genera salaris més baixos i competència deslleial.

²⁹ Per exemple per part de FEMEVAL, “La nostra postura com a patronal és clara i contundent. No volem treballadors que resulten barats, sinó treballadors productius subjectes a condicions que permeten adaptar-se a les flexibilitats del mercat i amb unes retribucions dignes” o del sector de l'hostaleria, en el qual algun empresari ha manifestat la seua disconformitat amb les condicions laborals de les cambreres de pisos (vegeu https://www.elconfidencial.com/empresas/2016-11-24/hoteles-camareras-de-pisos-precariedad_1294454/)

experimentat una pèrdua del 12,61 % de contractes per al mateix període de temps, i els sectors d'agricultura i indústria estan creixent molt lentament.

EVOLUCIÓ DE LA CONTRACTACIÓ A L'HORTA NORD												
Sector actividad	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Var. 07-17
Agricultura (%)	3,26	4,10	4,61	3,67	5,71	4,08	3,75	7,48	5,35	3,90	4,50	1,25
Indústria (%)	11,38	10,77	10,79	11,26	8,81	10,38	10,58	13,76	14,44	14,58	14,30	2,91
Construcció (%)	19,02	13,77	12,49	9,43	6,91	5,81	4,60	4,95	5,18	6,47	6,41	-12,61
Serveis (%)	66,34	71,36	72,11	75,63	78,57	79,73	81,06	73,81	75,03	75,04	74,79	8,45
Total	9.823	8.292	6.987	6.858	6.553	5.837	6.105	7.923	8.171	8.402	9.548	-275

Evolució de la contractació a l'Horta Nord
Elaboració pròpia. Font: SERVEF (setembre)

Des d'una perspectiva de gènere, l'anàlisi de les contractacions realitzades ens permet concloure que es manté la tendència general d'una major contractació a la comarca entre homes (54,97 %) que entre dones (45,03 %). D'altra banda, si combinen en aquesta anàlisi edat i gènere, observem que el percentatge més elevat de contractes és entre els homes de 25 i 44 anys, li segueixen les dones entre 25 i 44 anys i els homes majors de 44 anys, les dones menors de 25 anys són les de menor percentatge de contractació, al setembre de 2017.

Quant a les contractacions segons el grup d'ocupació, destaquen les ocupacions elementals, les persones treballadores dels serveis de restauració, personals, protecció i de la venda, i personal tècnic i professional científic i intel·lectual.

Pel que fa a la contractació laboral registrada a la comarca, segons el tipus de jornada, ha estat majoritàriament de contractes a jornada completa (60,84 %), excepte a Albalat dels Sorells, Alfara del Patriarca, Burjassot, Emperador, Foios, Godella, Puçol, Tavernes Blanques i Vinalesa, municipis en els quals han predominat els contractes a jornada parcial.

La contractació laboral a l'Horta Nord està marcada per la temporalitat, amb un 86,4% de contractes temporals enfront del 13,60% de contractes indefinits registrats al setembre de 2017, mantenint-se la tendència general d'una major contractació entre homes.³⁰

La incidència negativa d'aquesta situació sobre el model econòmic és indubtable, ja que la durada dels contractes de treball, no incentiva en absolut la inversió en àrees fonamentals de les empreses, com la formació i la innovació, a la qual cosa se suma,

³⁰ Dades obtingudes del SERVEF, considerant com a mes de referència setembre de 2017.

com ja hem explicat, la reduïda grandària de les empreses, i això les situa en una posició de desavantatge en diferents espais (desenvolupament empresarial, aprovisionament i vendes, exportació, innovació, etc.).

D'altra banda, convé enfatitzar, que l'abús de la contractació laboral de caràcter temporal (recordem que aquesta modalitat de contractació laboral va sorgir per a ser emprada amb caràcter excepcional), a la qual s'afegia la parcialitat de les jornades i en determinats sectors l'economia submergida, afecta a la situació psicosocial de les persones treballadores, en un mercat de treball cada vegada més segmentat, provocant enormes efectes negatius sobre el benestar de la ciutadania. L'alteració d'estats anímics (somatització, esgotament i l'alienació) derivada de la inestabilitat i incertesa laboral, com ja ha sigut estudiat per diferents autors i autors “genera un desassossec, fins i tot superior al generat estant en situació de desocupació” (Blanch, José M. 2016) i en el moment actual, impacta negativament sobre l'esfera econòmica, social i cultural, generant problemes³¹ econòmics, socials, sanitaris i personals de gran envergadura.

³¹ Sense aprofundir en les conseqüències negatives que l'ocupació precària té sobre la població i l'economia, la veritat és que, per exemple, se l'ha relacionat amb l'increment del nombre de baixes laborals per situacions d'estrès laboral, com l'Associació Espanyola d'Especialistes en Medicina del Treball va reflectir en unes jornades realitzades el 2012, en les quals es va indicar que 1 de cada 4 baixes laborals a Espanya estaven relacionades amb l'estrès. A Europa, hi ha un total de 40 milions de persones treballadores afectades, la qual cosa suposa un cost de 20.000 milions d'euros. <http://www.elmundo.es/elmundosalud/2012/09/19/neurociencia/1348056989.html>

IV. Territori relacional

IV. TERRITORI RELACIONAL

El paper dels diferents agents que desenvolupen la seua activitat al territori és de vital importància, com també ho és el conjunt d'interaccions que entre aquests es produeixen. El treball en xarxa es manifesta en molts àmbits al territori, i conforma una intel·ligència territorial que potencia l'intercanvi d'idees i l'acció conjunta, que dóna, d'aquesta manera, respostes més viables i brillants que les que puga donar un agent de manera individual.

El territori relacional aglutinarà aquestes interrelacions en el marc d'un conjunt d'institucions i d'una major o menor cooperació dels agents del territori (siguen del tipus que siguin).

Actrius i actors, xarxes en el territori

A l'Horta Nord, intervenen diferents entitats socials i organitzacions no governamentals, associacions veïnals, agrupacions polítiques, federacions i associacions empresarials (comercials, industrials o sectorials), sindicats, etc., que incideixen, amb més o menys intensitat, sobre àmbits que conformen el territori. Els àmbits culturals, socials, polítics, mediambientals, laborals i econòmics esdevenen, per tant, jalonats per una participació que en l'esfera local no aconsegueix els nivells que serien desitjables.

Una de les opinions que s'ha abocat per diferents persones expertes a les quals s'ha entrevistat, té a veure amb la necessitat “d'incentivar en el territori la participació de la societat i d'enfortir el teixit associatiu social”. Certament, *“la nímia existència en el territori d'associacions socials fortes”*, derivada de l'escassa participació ciutadana, aspecte molt generalitzat, deixa de costat opcions de desenvolupament i creixement mitjançant la participació social. No obstant això, *“comença a emergir un moviment social de caràcter col·laboratiu amb impacte en el model econòmic, en el qual la gent jove i les tecnologies de la informació i comunicació són elements de gran importància”*.

El paper de les entitats, que treballen en la defensa dels interessos de les col·lectivitats a les quals representen, en el conjunt del territori, és ben variat. En l'àmbit laboral, s'ha apuntat la necessitat d'incrementar la participació de les nostres associacions empresarials i sindicats, des d'una revisió constructiva del rol que exerceixen, de manera que s'advoca a una major cooperació.

Hem detectat la necessitat d'engegar plans de participació, que permeten enfortir les nostres actrius i actors locals en diferents contextos, amb la finalitat d'aprofitar dinàmiques i sinergies i atenuar les tensions (pròpies o imposades) que se succeeixen al territori. També el paper de les administracions locals és clau en la dinamització d'un dels principals actius del territori: el teixit associatiu. El camí iniciat fa uns anys,

amb l'increment i potenciació de les associacions locals, ha de desenvolupar-se i especialitzar-se, mitjançant aliances amb entitats. La cooperació i la corresponsabilitat, defineixen ja la transició cap al model de societat que volem. Diverses persones entrevistades han apuntat, en aquest sentit, que la participació en el Pacte Territorial per a la Creació d'Ocupació, Pactem Nord, ha facilitat el coneixement entre sindicats i associacions empresarials, i ha contribuït a una millor i a una major comunicació amb la qual afrontar, de manera conjunta, algunes qüestions d'interès comú.

Els reptes en l'escenari de la gestió pública, estan molt relacionats amb els temes de transparència, control i avaluació, des d'una perspectiva ciutadana i no estrictament interinstitucional. *“La palanca de canvi del funcionament de les administracions públiques no està en la millora interna del seu funcionament, per important que açò siga, sinó en la seua capacitat de servir i respondre a les necessitats públiques”*,¹ i per aquesta finalitat, transparència, control i avaluació resulten estratègies imprescindibles.

Des de les administracions locals, la cooperació amb les associacions locals d'empreses, ha proliferat en el territori en els últims anys, amb diferents fórmules. Bé amb la signatura de convenis de col·laboració, per al desenvolupament conjunt d'accions² de diversa índole, bé mitjançant una cooperació continuada en el temps que permitira abordar les problemàtiques concretes de les àrees comercials i industrials i plantejar mesures de millora, tant de les condicions del sector com del teixit associatiu mateix.

En general, la dimensió reduïda de la majoria de les associacions locals, no permet comptar amb una estructura tècnica o amb recursos per a realitzar programes i projectes de manera autònoma. En moltes ocasions, disposen del suport tècnic de les agències de desenvolupament local, que ofereixen la possibilitat de portar la gestió administrativa bàsica.³

Si centrem la nostra mirada en l'espai laboral, sobre el mercat de treball local, en el qual alguns d'aquests agents, especialment sindicats i associacions empresarials, participen amb rols diferenciats (val dir, que les polítiques i mesures que s'implementen en el territori deriven d'un nivell superior de negociació), cal analitzar

¹ “Crisi i canvi d'època. Impactes en la gestió de polítiques públiques”. Ponència efectuada en el marc de les Jornades de la DG de Participació Ciutadana, organitzada pel Govern d'Aragó, per Joan Subirats, 2012.

² Aqueixes accions poden ser des de la promoció d'iniciatives del comerç local, al manteniment adequat d'accessos i infraestructures.

³ Aquesta és una realitat que es posa de manifest, per exemple, entre el teixit associatiu de la dona o entre el teixit associatiu del comerç local. De fet, el Consorci Pactem Nord mateix, ha implementat una línia de treball al territori que afavoreix la seua vertebració, mitjançant el suport a dues federacions sectorials de comerç (Federació d'Associacions de Comerç i Empreses de l'Horta Nord, FACENORD <http://facenord.consorci.info>) i de la dona (Federació de Dones i Col·lectius per la Igualtat de l'Horta Nord <https://doneshortanord.wordpress.com>).

les relacions entre organitzacions empresarials i sindicals des de la seua contribució al desenvolupament territorial, més enllà dels serveis que ofereixen o de la posició de diàleg (o enfrontament) existent.

Pel que fa als sindicats,⁴ hem detectat, tant en les entrevistes com en els qüestionaris, que *“és necessari reforçar els serveis d'atenció a les persones que no tenen actualment una ocupació o que la seua ocupació és precària”*. Quant a l'ocupació irregular o d'economia submergida, difícil d'abordar des de la perspectiva sindical, s'ha indicat que *“són els sectors del servei a domicili, la construcció, l'hostaleria i algunes activitats agràries”*, els sectors en els quals es donen amb major freqüència. També s'ha observat que, en els últims 10 anys, l'acció sindical ha experimentat canvis, com una major burocratització, la disminució de la participació en la negociació col·lectiva i la debilitació de l'activitat diària, com a conseqüència de les últimes reformes laborals, *“ja que, actualment, es troben moltes persones sense aqueix conveni col·lectiu de referència, que els assegurava les condicions mínimes laborals; per aqueix motiu, l'objectiu dels sindicats consisteix en la derogació d'aqueixes lleis”*. Així mateix, s'ha identificat la participació dels sindicats en diferents taules de treball i projectes en àmbits no estrictament laborals (educació, dona, desenvolupament local, etc.) que permeten potenciar l'activitat sindical amb un paper més potent en l'àmbit de la negociació col·lectiva i el desenvolupament de la societat.

Finalment, entre algunes de les opinions que es recullen, veiem que, el que s'espera dels sindicats, és *“una actitud més moderna, més acord amb els temps, que evolucione segons les expectatives presents i futures del mercat laboral. El treball canviarà i això suposa un gran repte per als sindicats”*.

També s'ha indicat que *“els sindicats han de pressionar perquè la qualificació obtinguda amb la formació per a l'ocupació, siga reconeguda en els convenis col·lectius (com ho és la reglada), perquè és important que els treballadors es formen”*.

Sobre el que caldria esperar de l'acció de les organitzacions empresarials (en resposta a una pregunta tancada), se'ls demana que complisca un paper preferentment d'impuls de les xarxes empresarials, de formació i de defensa dels interessos empresarials. En menor mesura, generar plataformes de comercialització, subscripció de convenis transversals i transport de les persones treballadores als centres d'activitat.

En el futur, no es preveuen canvis en els serveis que presten, ofereixen assessorament, formació tècnica i defensa dels seus interessos, *“les pimes no*

⁴ Reflexions efectuades per Pilar Tarragón, UGT-PV, i Ana García i Carolina Sánchez, CCOO-PV, representants sindicals en el Consell Rector del Consorci Pactem Nord.

demanen més"; segurament sí hi haurà, amb motiu de la nova llei de polígons industrials,⁵ una major atenció a la millora de la gestió de les àrees empresarials.

Quant al perfil de les empreses associades, les persones entrevistades ens han indicat que es tracta d'empreses mitjanes i grans, o de més de 20 persones treballadores en el cas d'indústries, també les situades als polígons industrials (en major mesura, com és lògic, en aquells casos en els quals es tracte de comunitats de propietàries i propietaris) i d'empreses xicotetes dedicades a l'activitat comercial (situades fonamentalment en espais urbans i, en els últims anys, en àrees de polígons industrials).

En l'àmbit industrial, solen estar associades la majoria, però són *"poc actives"*; en el comerç local hi ha un nombre significatiu, encara que no majoritari, d'empreses associades i *"en alguns casos solen cercar interessos personals en l'organització"*. Es tendeix més a estar en associacions locals, amb finalitats més properes i concretes. Es recull, en aquest treball, l'existència de determinades federacions d'associacions empresarials, com la Federació de Polígons Empresarials de la Comunitat Valenciana (FEPEVAL) o com la Federació d'Associacions de Comerç i Empreses de l'Horta Nord (FACENORD), que sorgeixen com a resposta a problemàtiques sectorials que presenten les seues associacions en l'àmbit industrial i comercial. Aquestes federacions desenvolupen al territori un paper important, perquè a més d'incidir en la millora de les associacions federades, suposen un potent mecanisme de vertebració del territori. Són també rellevants quant a la seua col·laboració amb les administracions, que poden tenir una millor i major aproximació a les problemàtiques sectorials locals.

Pel que fa al teixit associatiu empresarial d'economia social, a l'Horta Nord es localitza la Federació Valenciana d'Empreses de Cooperatives de Treball Associat (FEVECTA),⁶ que presta serveis diversos a les cooperatives i, en el sector agroalimentari, a la Federació de Cooperatives Agroalimentàries,⁷ que fa el mateix amb empreses cooperatives del sector.

⁵ El gerent d'ASIVALCO, Joaquín Ballester, indica que aquesta llei suposarà una bona oportunitat per millorar les àrees industrials i les empreses i treballadores i treballadors. Per la seua part, Ana Pardo, gerent d' AUPIM, indica que caldria buscar un mecanisme de comunicació perquè les empreses pogueren donar Feedback permanent d'allò que necessiten i generar majors relacions directes entre els polígons de l'Horta Nord.

⁶ José Albers, expert del sector al que hem entrevistat, ens indica que a l'Horta Nord hi ha unes 82 cooperatives de treball associat (CTA), en el sector de l'alimentació, de l'hostaleria, de les arts gràfiques, de l'automoció, del comerç, de la construcció, del medi ambient, de l'educació, del transport, de l'educació, dels serveis socials, etc. També es troba Caixa Popular (cooperativa mixta CTA i de serveis) i la Cooperativa de Droguers (a Paterna) que no és un CTA.

⁷ Ana Cano, experta del sector, indica que la representació del moviment cooperatiu agroalimentari de la CV l'ostenta la Federació, que està integrada per 355 cooperatives i té uns 195.000 socis i 21.000 treballadores i treballadors. D'aqueixa xifra total, 6 desenvolupen la seua activitat en localitats de l'Horta Nord, 2 d'aquestes, associades de la Federació, ocupen a 190 persones treballadores i tenen una xifra anual de negoci de 7,5 milions d'euros aproximadament.

- **Xarxes en el territori**

L'existència de xarxes al territori és un factor cabdal per al progrés de la ciutadania i per al desenvolupament del territori. Amb el treball dels agents que les integren, moltes vegades desinteressat, es plantegen solucions efectives a problemàtiques que afecten a àmbits molt diversos del nostre context. Encara que és un camp encara en evolució, la conformació de xarxes és un aspecte sobre el qual les entitats públiques i privades (associacions, empreses, etc.) han d'incidir, amb l'ànim de generar instruments de cooperació que aporten valor i coneixement.

Les xarxes tenen una gran importància i potencialitat en el desenvolupament territorial. No obstant això, per a aprofitar les seues virtualitats, cal canviar la nostra manera de pensar i d'actuar, i aprendre a treballar en xarxa de manera cooperativa. L'Horta Nord parteix d'una situació que hem de millorar, per tal de potenciar el teixit associatiu local i per a generar espais supramunicipals de cooperació.

Les relacions que es produeixen en el moment actual són variades i incideixen sobre aspectes que deriven, d'una o una altra manera, en la millora de les condicions de vida de la ciutadania, per la qual cosa és fonamental l'impuls, des del respecte a la seua autonomia, de les entitats i xarxes que treballen. Un impuls que hauria d'establir-se des de la concepció conjunta d'un pla d'acció amb el qual abordar un aspecte estratègic en el desenvolupament del territori: la conformació i el reforçament de les xarxes, amb especial atenció a les xarxes associatives d'enfocament social, econòmic i mediambiental.

Per a algunes autores i alguns autors, el futur exigeix reforçar els vincles d'identitat, entesos com un actiu social i no com un passiu en el món global (Subirats, J. 2002). Aquest mateix autor parla de capital social per a *“referir-se a aqueix conjunt de llaços, d'entitats, de vincles entre persones i grups que en un territori determinat generen relacions de reciprocitat, de confiança, d'implicació col·lectiva respecte als espais públics i respecte als problemes que genera la convivència”*. D'aquesta manera, *“els territoris i comunitats que disposen d'aquesta base social i l'aprofiten millor, o que sàpiguen generar mecanismes per a fer-la aflorar i per a consolidar-la, seran les comunitats millor preparades per a afrontar col·lectivament el seu futur”*.

Les xarxes suposen un nivell de relació que pot ser feble, però és funcional. Mitjançant les relacions en xarxa s'intercanvien idees i sentiments, formes de fer i pensar, coneixement (tècnic, organitzatiu, legal, socioeconòmic...), valors, serveis, recursos, control... Aquestes xarxes donen lloc a un capital social i relacional (una col·lectivitat que comparteix un sentiment de confiança, reciprocitat i pertinença) que és un factor bàsic per al desenvolupament equilibrat del territori.

Entre les xarxes socioinstitucionals (i mixtes públiques i privades) amb incidència a l'Horta, les més freqüents són les d'àmbit municipal; també les hi ha supramunicipals, però amb incidència, i en ocasions amb nodes, dins de la comarca, encara que són molt escasses les que coincideixen amb l'àrea de l'Horta Nord.

Pel que fa a xarxes vinculades al desenvolupament local, l'Horta Nord disposa de:

Pactem Nord. Des de la signatura del Pacte Territorial per a l'Ocupació, Pactem Nord, a l'Horta Nord, les professionals i els professionals diferents de les entitats consorciades han treballat en xarxa, en l'àmbit del desenvolupament local. Especialment en l'àrea de l'ocupació, en la qual col·laboren diversos professionals.

Xarxa AFIC. Agències per al Foment de la Innovació Comercial (AFIC), suposen l'articulació d'un sistema acreditat per la Generalitat, que reconeix aquelles agències AFIC que compleixen els requisits de funcionament establits amb un plus de garantia sobre la resta d'agències AFIC. L'Horta Nord té 6 oficines AFIC: Burjassot, Consorci Pactem Nord, Montcada, Paterna, Puçol i el Puig de Santa Maria.

Oficines del SERVEF, agències d'ocupació i entitats col·laboradores amb el SERVEF en matèria de formació i intermediació. En el nostre àmbit d'estudi hi ha 4 oficines del SERVEF situades a Meliana, València-Alfambra, València-Felipe Rinaldi i Burjassot. És l'oficina del SERVEF de Burjassot la que cobreix el percentatge més elevat de persones demandants inscrites (47,80 %), seguida de la de Meliana (33,45 %), València-Felipe Rinaldi (13,03 %) i València-Alfambra (5,72 %).

OFICINES SERVEF DE L'HORTA NORD		
Oficines SERVEF de l'Horta Nord	Persones demandants inscrites	% persones demandants inscrites
Meliana	7.515	33,45 %
València-Alfambra	1.284	5,72 %
València-Felipe Rinaldi	2.928	13,03 %
Burjassot	10.737	47,80 %

Oficines SERVEF de l'Horta Nord. Elaboració pròpia. Font: SERVEF (setembre 2017)

Encara que els municipis de l'Horta Nord estan inscrits en 4 oficines diferents d'ocupació, es presenten certes disfuncions geogràfiques i desajustaments. No obstant això, l'existència d'agents d'ocupació i de desenvolupament local, en coordinació amb l'agència pública d'ocupació de Pactem Nord, compensa en part aquesta situació, tant pels serveis que es presten en matèria d'inserció i intermediació laboral des dels ajuntaments com aquells que es presten des del Pacte Territorial d'Ocupació mateix, que *“proporcionen un major ajust entre l'oferta i la demanda de treball”*.⁸

El personal tècnic de les AODL *“constitueix un factor estratègic per tal de propiciar entorns que estimulen l'activitat econòmica i la creació d'ocupació. En eixe sentit, desenvolupa un conjunt de funcions essencials (...), la contrastada efectivitat de les quals mereix ser objecte de suport a fi de garantir la seua continuïtat en el temps”*.⁹

Dels 23 municipis que integren l'Horta Nord, diferents ajuntaments disposen d'aquesta figura professional: Alboràia (2), Godella (1), Massamagrell (1), Museros (1), Paterna (1), el Puig de Santa Maria (2), Puçol (2), Rocafort (1) i Vinalesa (1). A escala supramunicipal, el Consorci Pactem Nord disposa de 3 agents i la Mancomunitat del Carraixet de 2. Juntament amb aquests, altres professionals de diferents àmbits o entitats (com pot ser l'empresa pública de l'Ajuntament de Burjassot, CEMEF, SL), treballen conjuntament al territori en l'àmbit de l'ocupació, la formació i la promoció econòmica. A més, aquestes i aquests professionals treballen, amb major o menor estabilitat i profunditat, amb diferents entitats representants de la societat civil (associacions, ONGs i empreses especialitzades fonamentalment).

A l'Horta Nord, hi ha tres entitats públiques de caràcter supramunicipal: la Mancomunitat del Carraixet, la Mancomunitat de l'Horta Nord i el Consorci Pactem Nord.

És important destacar que existeix una important coordinació, principalment pel que fa a l'atenció a persones, ja que és imprescindible la col·laboració entre el personal professional de l'ocupació, dels serveis socials i del desenvolupament local, coordinació que arriba a compartir eines de treball (com a exemple destacat esmentem l'eina informàtica de l'Agència Pública d'Ocupació de l'Horta Nord, de Pactem Nord).

⁸ BANYULS, J. et al. (2004): Mercat de treball de la comarca de l'Horta Nord, Burjassot, Consorci del Pacte Territorial per a la Creació d'Ocupació Pactem Nord.

⁹ Ordre 5/2015, de 5 d'octubre, de la Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball, per la qual s'estableixen les bases reguladores de les subvencions destinades a finançar el manteniment d'agents d'Ocupació i Desenvolupament Local en la Comunitat Valenciana.

Les xarxes són formes de relació heterogènies, sense fronteres clares i, de vegades, sense clars criteris de pertinença ni estructures definides. Quan l'accent es posa més en la xarxa que l'entitat, canvia fins i tot la manera d'organització i de gestió.

Xarxes empresarials

Pel que fa a les xarxes i interaccions en l'àmbit empresarial i productiu, la literatura econòmica parla de teixit empresarial com alguna cosa que dóna fortalesa a un sistema econòmic, però el nostre teixit empresarial no arriba a formar una ordit potent des de la qual fer front als avatars del mercat i l'economia.

Així, si és important tindre al territori amb empreses competitives i fortes, més ho són les relacions entre aquestes i amb la resta d'agents del sistema econòmic, social i institucional. Aquestes relacions de qualitat, basades en valors com la confiança, la professionalitat, l'interés pel seu personal, per la comunitat local... són les que fan a un territori resiliènt davant les adversitats i capaç d'un desenvolupament local més potent.

La sensació és que les empreses coincideixen en el territori sense trobar-se: *“es coneixen poc i interaccionen poc entre aquestes”*. És clar que hi ha empreses proveïdores o de clients de la zona, però fins i tot en aquest cas no sembla infreqüent tenir com a proveïdor una empresa externa a la comarca quan podria trobar en una altra amb similars característiques de qualitat-preu dins de la mateixa.

Les empreses són una miqueta geloses dels seus processos i de les seues innovacions, i poc donades a compartir-les i més amb empreses del seu sector que les poden veure com a competidores.

La mera coexistència en un territori no és suficient com a factor estratègic de desenvolupament local: cal que es genere un saber fer local especialitzat, i per a això un intercanvi de formes de fer, de produir, d'organitzar-se, una cooperació i sana competència.

Dins de cada sector, hi ha una àmplia gamma d'associacions o de federacions empresarials, no obstant això, sembla que el seu enfocament és més sectorial i de defensa gremial, desenganxades de la realitat comarcal o territorial (subregional).

Es troba a faltar, de les persones expertes entrevistades i de les empreses consultades, xarxes que vinculen el sistema econòmic, productiu i el formatiu (de manera que l'oferta formativa fóra adequada a les necessitats socials i productives, pràctiques en empreses, FCT, formació dual). També entre el sector empresarial i el social mitjançant figures com a empresa ciutadana o major incidència d'accions de RSE.

Las àrees funcionals

Les àrees metropolitanes d'influència, conegudes com a àrees urbanes funcionals segons l'INE, determinen la relació entre una ciutat i els municipis que formen el seu entorn funcional (concretament amb influència laboral). Així, un municipi pertany a una àrea urbana funcional quan un mínim del 15 % de la seua població ocupada (per a municipis amb més de 2.000 habitants.) es desplaça a aqueixa ciutat per motius de treball.

Encara que aquestes zones són canviants, l'Horta Nord es localitza en l'àrea d'influència de la ciutat de València, i limita pel nord amb l'àrea urbana de Sagunt i per l'oest amb els municipis adjacents del Camp del Túria, que també formen part de l'àrea urbana de València.

València sempre ha sigut conscient de la necessitat de desenvolupar infraestructures per a les comunicacions i connexions en el seu àmbit urbà pròxim. D'altra banda, l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana,¹⁰ defineix el model que integra les polítiques sectorials amb projecció territorial i estableixen els *“àmbits adequats per a la planificació subregional. Així, persegueix un model de govern que ha de fomentar la cultura de l'acord entre totes les escales, horitzontals i verticals, de l'administració i procurar la necessària coherència de les seues polítiques territorials”*.

L'establiment d'àrees funcionals, a més de reforçar i donar coherència al marc relacional geofísic en el qual s'inscriuen, ha de servir per a reduir o eliminar l'impacte de les infraestructures en el mitjà des del punt de vista dels valors ambientals, paisatgístics i culturals.

L'estratègia defineix les àrees urbanes integrades com a *“àmbits territorials formats per agrupacions de municipis definits per criteris morfològics, de mobilitat, d'activitat econòmica i mercat de treball, entre uns altres, que poden considerar-se, amb independència dels seus límits administratius, com a cèl·lules urbanes de funcionament conjunt”*.

Així doncs, les àrees funcionals són *“àmbits territorials intermedis entre l'espai regional i el municipal, definits en la Llei d'ordenació del territori i protecció del paisatge com els adequats per a la gestió i planificació territorial supramunicipal”*.

¹⁰ Aprovada per Decret 1/2011, de 13 de gener, del Consell, pel qual s'aprova l'Estratègia territorial de la Comunitat Valenciana. Recull un conjunt de directrius que aborden el govern del territori, el desenvolupament econòmic i territori, la infraestructura verda del territori, l'ocupació racional i sostenible del sòl, les infraestructures i territori i el litoral. <http://www.habitatge.gva.es/web/planificacion-territorial-e-infraestructura-verde/estrategia-territorial-de-la-comunitat-valenciana-77496>

Les qüestions relacionades amb les infraestructures, la mobilitat i la connectivitat a l'AMV, són d'una importància capital en el desenvolupament dels municipis i els espais supramunicipals relacionats.

L'ETCV estableix un conjunt d'oportunitats per al territori (moltes de les quals han sigut identificades pel personal tècnic d'ocupació i desenvolupament local que ha participat en aquest treball) des de la consideració de l'àrea funcional, per la qual cosa la situació dels municipis de l'Horta Nord, tant dels municipis amb conurbació urbana a la ciutat de València, com d'aquells que no la tenen, se situen en la seua àrea funcional, suposa un fort avantatge de desenvolupament per al territori que ha de ser posada en valor.

El desenvolupament de l'àrea funcional haurà d'integrar i proposar *fórmules de compensació intermunicipal*, per a garantir un desenvolupament equilibrat.

És important indicar, com s'indica en el pla esmentat que, *“quan les polítiques de regeneració donen resultat, es poden generar processos intensos de gentrificació, que sempre comporten increments de preus de l'habitatge i l'augment de la segregació social en determinats barris. És aquest un procés urbà indesitjat que cal mitigar, especialment en àrees crítiques, en evitar l'expulsió massiva de la població original d'aquestes àrees, i de gent jove amb pocs recursos, mitjançant polítiques públiques d'habitatge”*.

V. Diagnòstic integrat i escenaris per al desenvolupament

V. DIAGNÒSTIC INTEGRAT I ESCENARIS PER AL DESENVOLUPAMENT

Diagnòstic

Si bé en el document complet es realitza una anàlisi DAFO específica, per a cadascuna de les àrees fonamentals d'aquest estudi (perspectiva territorial i perspectiva laboral) plantegem ací un diagnòstic integrat d'ambdues variables.

Quant a les febleses que presenta el territori, hem de referir-nos, en primer lloc, a la falta d'identitat comarcal, en un context global en el qual, com hem vist, els aspectes d'identitat i d'especificitat territorial suposen un actiu de primer ordre. Els seus recursos naturals, patrimonials i culturals no es troben, en general, en una situació de visibilitat i d'aprofitament; el paisatge i el medi ambient, presenten un escenari que requereix intervenció, en termes de protecció, de sostenibilitat i de major aprofitament dels recursos naturals per al desenvolupament d'energies alternatives no contaminants. Altra de les febleses més significatives que presenta el territori té a veure amb el model de mobilitat dominant i amb la conformació de les infraestructures (que en alguns municipis suposen la seua fragmentació i impedeixen la comunicació intracomarcal) en el territori.

D'altra banda, hem observat l'heterogeneïtat municipal en diferents variables (població, ocupació, nivells acadèmics, dotacions, polítiques de promoció econòmica i ocupació, etc.) i la necessitat de millorar les xarxes de col·laboració, del teixit associatiu sectorial i dels actors sindicals i econòmics. Així, l'absència de col·laboració al territori (en diversos àmbits: social, empresarial, sectorial) és un altre factor de feblesa que obstaculitza el creixement de les empreses (presència significativa d'empreses de reduïdes dimensions) i la incorporació de processos d'innovació.

Al mateix temps, hem recollit unes altres febleses que incideixen sobre les persones, les empreses i les institucions que formen el mercat de treball: desaprofitament del talent (especialment del talent jove i del talent de la dona), deficient qualitat del mercat de treball, desajustaments en els nivells educatius amb escassa participació de les empreses en el model de formació professional, sistema d'intermediació laboral, etc.

D'altra banda, entenem que el territori s'enfronta a reptes molt significatius. Entre aquests, la falta de cohesió social i la pèrdua o degradació dels seus recursos, amb incidència sobre la salut de les persones i del paisatge. La transformació econòmica sectorial (amb la globalització, la mobilitat extrema de capitals, la pèrdua d'actius, la deslocalització d'empreses, etc.) amb forta amenaça sobre el sector agroecològic i industrial, i de l'AMV (el desenvolupament de la qual ha de prestar més atenció als municipis que la integren); com també, l'atracció de la ciutat de València, són elements que poden suposar una amenaça al desenvolupament del territori. La

incidència de les noves tecnologies (sobre les persones com a treballadores, consumidores o aturades, i sobre les empreses, com a proveïdores o com a venedores mitjançant nous formats vinculats a Internet) suposa actualment una amenaça de gran rellevància, en un model en el qual existeix un envelliment accentuat de la població, un risc d'exclusió tecnològica d'una part significativa de la població i una infrautilització i evasió del talent molt elevada.

A tot això, hem d'afegir altres riscos, si aprofundim en el model d'intermediació laboral, ens adonem que s'ha incrementat la participació privada davant la participació pública, i la desafecció associativa social, empresarial i sindical, que juntament amb una reducció de la inversió pública i privada i l'infrafinançament, són elements que provoquen considerables desequilibris territorials.

Però el territori també presenta riqueses i fortaleces que suposen oportunitats per al desenvolupament equilibrat, integrador i sostenible.

Ens trobem en una zona ben situada amb gran dinamisme empresarial, laboral i poblacional. El territori presenta elements de valor paisatgístic, mediambiental, patrimonial, cultural i econòmic, en un moment en el qual la ciutadania (conscient en general de la necessitat d'impulsar iniciatives econòmiques sostenibles, en un context de preservació mediambiental, especialment de l'horta), les administracions (amb major preocupació per la revaloració de les potencialitats endògenes), i les empreses (cada vegada més compromeses socialment i mediambientalment) han de potenciar la col·laboració.

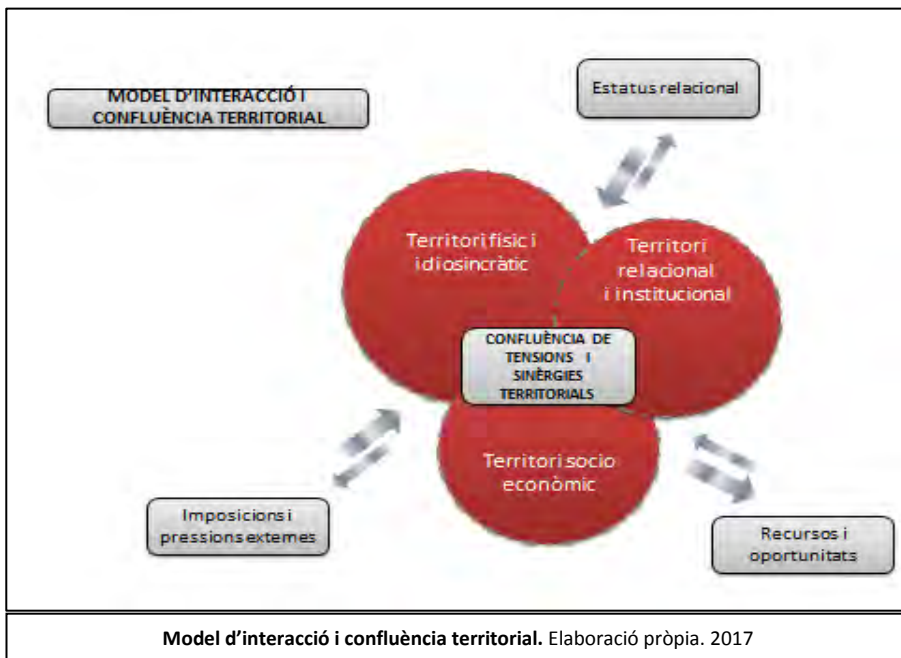
Les oportunitats que el territori presenta no sols se circumscriuen al millor aprofitament i la posada en valor dels seus recursos (siguen del tipus que siguin), ja que aquesta qüestió es planteja des d'un enfocament instrumental, la idoneïtat del qual permet el desenvolupament de plans de recuperació sectorials (principalment en la indústria, en el sector agroalimentari sostenible –amb una mirada clara sobre l'horta i la sobirania alimentària–, en el sector turístic i en el sector del comerç de proximitat) de caràcter sostenible i fonamentats en mecanismes de cooperació i innovació de base local (amb l'impuls de les xarxes, del teixit associatiu i dels agents locals). També la ubicació de l'Horta Nord a l'AMV i molt pròxima a la ciutat de València es presenta com una oportunitat de desenvolupament, mentre que és necessari definir un nou marc de relació intermunicipal i amb la ciutat de València.

Finalment, si bé s'han recollit unes altres idees que es presenten com a oportunitats, el desenvolupament d'iniciatives tendents a fomentar el talent, la cooperació, la igualtat i la corresponsabilitat al territori, són elements que, en el moment actual, requereixen un abordatge més decidit, en presentar-se davant nosaltres com a camps de treball que suposen oportunitats.

Escenaris per al desenvolupament i propostes

La integració de les propostes en els escenaris per al desenvolupament a l'Horta Nord, la realitzem a partir de la concepció de diferents constel·lacions territorials que, davant la complexitat del *constructo* mateix del terme territori, tan heterogeni i volàtil, permeten oferir una visió àmplia, estructurada i dinàmica d'aqueix. Aquesta visió, circumscrita a àmbits supramunicipals, no recull necessàriament la totalitat de les realitats i potencialitats municipals aïlladament considerades, ja que és el resultat d'un conjunt de diferents espais i dinàmiques que poden o no trobar-se presents o incidir en més o menys mesura als municipis que integren l'Horta Nord (el cas de l'horta és un bon exemple, que no està present en tots els municipis).

En tot cas, aquestes constel·lacions presenten límits flexibles i alterables. Les seues fronteres són permeables i sensibles a la interacció de diversos factors (associats a condicionants jurídics i legislatius, econòmics, socials, polítics i culturals) i a la qualitat i profunditat de les relacions que entre aquestes mateixes s'estableixen, generalment poc homogènies. En aquest estudi, hem reflexionat sobre aquest particular, i hem proposat aquest model de d'interacció i confluència territorial.

D'aquesta manera, agrupem les propostes en les constel·lacions territorials següents:

1. La **constel·lació del territori físic i idiosincràtic**. En aquesta, indiquem les propostes que es relacionen amb el medi ambient, els recursos, el clima, el sòl, el paisatge, el patrimoni i la cultura (amb els seus sabers i costums), les infraestructures i dotacions de tot tipus, la ubicació, la caracterització poblacional i els seus elements distintius.

2. La **constel·lació del territori relacional i institucional**. Agrupem les iniciatives relacionades amb el teixit associatiu, les actrius i els actors més rellevants, les xarxes i les institucions (públiques o privades, amb o sense ànim de lucre), des d'un marc relacional obert i desigual que modula el territori. També incloem, en aquesta constel·lació, propostes associades a la mobilitat, la connectivitat (social, laboral, cultural, econòmica i empresarial), la generació de sinergies i la innovació.

3. La **constel·lació del territori soci econòmic**. Aquesta constel·lació, agrupa propostes vinculades amb el teixit productiu i l'ocupació, el mercat de treball, la ciutadania i les persones treballadores o aturades, els mecanismes de protecció i projecció de les persones i els sectors econòmics, entorns productius i iniciatives emergents.

Tot seguit, assenyallem les oportunitats genèriques derivades del diagnòstic, articulades al voltant de les constel·lacions que hem descrit.

Escenaris per al desenvolupament: les oportunitats territorials

Territori físic i idiosincràtic

- Cuidat global de l'espai físic natural i aprofitament dels recursos endògens per a la generació d'energies no contaminants (el sol, l'aigua i les mareas i el vent).
- La recuperació i el tractament dels residus com a activitat generadora de sostenibilitat mediambiental, econòmica i d'ocupació.
- Accions per a la cura, posada en valor i rehabilitació del paisatge i del patrimoni (material i immaterial).
- Recuperar i desenvolupar la potencialitat ecològica i l'agricultura periurbana de l'Horta com a font d'alimentació saludable, d'ocupació i de recuperació d'identitat.
- Recuperació del sòl agrícola en situació d'abandó.
- La reestructuració, la millora i el desenvolupament de noves infraestructures, amb especial atenció a aquelles que fragmenten el territori de manera significativa, tot incidint en la connexió interna del territori.
- El desenvolupament d'iniciatives que tendeixin a la generació de sentiment col·lectiu d'identitat i dels valors socials i mediambientals del territori.

Territori relacional i institucional

- L'impuls d'iniciatives (públiques i privades) que generen o reforcen xarxes de treball al territori. Suport al teixit associatiu.
- Establiment d'un nou marc per a les relacions de proximitat (laborals, comercials, culturals, turístiques, etc.) entre els municipis de l'Horta Nord, amb la ciutat de València i amb uns altres de l'AMV.
- L'aprofitament de la localització del territori (quant a la seua proximitat a la ciutat de València i quant al seu pes específic a l'àrea metropolitana) per a la captació d'inversions i la posada en valor del territori.
- La millora de la mobilitat intracomarcal de la ciutadania.
- Increment del protagonisme i de la cooperació entre administracions, institucions i agents del territori (especialment en l'àmbit de l'educació i de l'ocupació), imbricada en l'estratègia comarcal del Pacte Territorial d'Ocupació.
- Revisió i millora del marc del sistema d'intermediació laboral, amb especial atenció al rol de les administracions locals.
- Desenvolupament coordinat d'un conjunt d'iniciatives en matèria d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones que permeti la plena integració de la dona en tots els espais de la societat (estratègia comarcal).
- Involucrar els homes en la consecució de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.
- La cooperació en l'àmbit empresarial en les relacions comercials i de la innovació.
- El coneixement i l'adaptació del sistema d'innovació en el territori entre el teixit empresarial, amb especial atenció a les iniciatives emergents i a les empreses de reduïdes dimensions.
- L'enfortiment del sistema públic d'orientació professional (educativa i laboral) per a dotar-lo de major estabilitat, professionalitat i proximitat.

Territori socioeconòmic

- L'impuls d'iniciatives amb potencial de creixement com el *sector bio*, el turisme experiencial, les indústries ambientals i agroecològiques i la logística.
- La incorporació de les tecnologies de la informació i comunicació en el desenvolupament de les activitats econòmiques.
- El desenvolupament de plans que potencien el sector industrial i agrari.
- Les activitats associades a la regulació de les àrees industrials prioritàries en la CV.
- Impuls d'activitats culturals, musicals i audiovisuals.
- La posada en valor de formats comercials de proximitat.
- El potencial de creixement per a les cooperatives d'integració, de serveis socials i de serveis públics.
- La corresponsabilitat territorial, des de la qual s'establisquen plans de responsabilitat social en l'àmbit públic i privat que permeten el desenvolupament social, econòmic i mediambiental com a factor estratègic competitiu (en el cas de les empreses) i com a resposta a les demandes ciutadanes (en el sector públic).
- Retenció, generació i atracció del talent, amb especial atenció a la població jove i femenina.
- Capacitació de la ciutadania (especialment en l'àmbit de les TIC).
- Revisió del marc de les relacions laborals, amb major protagonisme dels agents i millora global de les condicions de treball de l'actual model.

COL·LABORACIONS TÈCNIQUES I INSTITUCIONALS

Volem oferir el nostre agraïment sincer a totes les persones que han col·laborat amb la contribució de les seues idees, coneixements, experiències i opinions en l'*Anàlisi territorial de l'Horta Nord*, document sobre el qual s'ha realitzat este informe executiu.

PERSONES ENTREVISTADES (ordenades alfabèticament)

- Albors Orenge, José. FEVECTA (Federació Valenciana d'Empreses Cooperatives de Treball Associat). <https://www.fevecta.coop>
- Alcácer Gimeno, Gonzalo. ACEP (Asociación de Comerciantes y Empresarios de Puçol) i FACENORD (Federación de Asociaciones de Comercio y Empresas de l'Horta Nord). <https://www.facebook.com/acep.puol>
- Aracil Llorens, Benjamín. Servef (Servici Valencià d'Ocupació i Formació, Oficina de Meliana). <http://www.servef.gva.es>
- Ballester Sanz, Joaquín. ASIVALCO (Associació d'empreses del polígon industrial Fuente del Jarro). <http://www.asivalco.org>
- Casanova Payá, Jesús. CEEI (Centre Europeu d'Empreses Innovadores de València). <http://ceeivalencia.emprenemjunts.es>
- Del Campo Asenjo, Cristina. RedIt (Red de Institutos Tecnológicos de la Comunitat Valenciana). <http://www.redit.es>
- Escamilla Domínguez, Rafael. IVACE (Institut Valencià de Competitivitat Empresarial). <http://www.ivace.es>
- Fideli Sánchez, Francisco. FEMEVAL (Federación Empresarial Metalúrgica Valenciana). <http://www.femeval.es>
- Gomez Moliner, Olga. CEMEF, S.L.U. (Centre d'Ocupació, Estudis i Formació, Ajuntament de Burjassot). <http://www.cemef.com>
- Gregori i Ferrer, Ferran. La Unió de Llaureadors i Ramaders. <http://www.launio.org>
- Liliana Giobellina, Beatriz, INTA (Instituto Nacional de Tecnología Agropecuaria, Argentina) <http://inta.gob.ar>
- Martínez Santamaría, José María. Ajuntament de Paterna (Àrea de Promoció Econòmica). <http://www.paterna.es>
- Miñana Gil, Amparo. Servef (Servici Valencià d'Ocupació i Formació, Oficina de Meliana). <http://www.servef.gva.es>
- Navarro Bermúdez, José María. Associació de Comerciants de Moncada. <https://www.comprarenmoncada.es>

- Navarro Llobregat, Amparo. Institut d'Educació Secundària Virgen al Pie de la Cruz, Puçol. <http://www.cvpacruz.com>
- Orts Ruiz, Joan. Ajuntament de Meliana. <http://www.meliana.es>
- Pardo Arteaga, Ana M^a. AUPIM (Asociación de Usuarios del Polígono Industrial Mediterráneo). <http://poligonomediterraneo.com>
- Pedraza Gómez, Manuela. Entitat de Conservació València Parc Tecnològic. <http://www.ptvalencia.es>
- Ramón Peris, Joan. IVIFA (Institut Valencià d'Investigació i Formació Agroambiental). <http://www.ivifa.es>
- Rodrigo Roselló, Alberto. Cambra de Comerç, Indústria, Servicis i Navegació de València. <http://www.camaravalencia.com>
- Sáiz Cócera, Pedro. Válvulas Arco, S.L. <http://www.valvulasarco.com>
- Sales Martínez, Vicent. Fundació Assut. <http://fundacioassut.org>
- Sanz Amorós, Emilio. Fundación Pascual Tomas. <https://www.fundacionpascualtomas.org>
- Sena Palomar, Amparo. IVACE (Institut Valencià de Competitivitat Empresarial). <http://www.ivace.es>
- Soler Chuliá, Salvador. Ajuntament de Godella. <http://www.godella.es>
- Tarragón Maicas, Pilar. UGT-PV (Unió General de Treballadors del País Valencià). <http://www.ugt-pv.es>
- Torrecilla del Olmo, María. Entitat de Conservació València Parc Tecnològic. <http://www.ptvalencia.es>

ENTREVISTES TELEFÒNIQUES

- Cano Arribas, Ana M^a. Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana. <http://www.cooperativesagroalimentariescv.com>
- García Reverter, José. AINIA (Instituto Tecnológico de la Industria Agroalimentaria). <http://www.ainia.es>
- Sánchez-Barcáiztegui Álvarez, Victoriano José. Vaersa (Valenciana d'Aprofitament Energètic de Residus, S.A). <http://www.vaersa.com>

QÜESTIONARIS

- Benlloch Tinoco, Eva M^a. Ajuntament de Rocafort. <http://www.rocafort.es>
- Bonafont Sotelo, Marga. Ajuntament del Puig de Santa Maria. <http://www.elpuig.es>
- Cortelles Roig, Mariam. Ajuntament de Puçol. <http://www.puçol.es>
- Fons Poquet, Tania. Ajuntament de Godella. <http://www.godella.es>
- García Alcolea, Ana María. CCOO-PV (Comissions Obreres del País Valencià). <http://www.pv.ccoo.es>
- Gayán Tomàs, Enric. Ajuntament del Puig de Santa Maria. <http://www.elpuig.es>
- Gil Rodríguez, Germán. AREA (Asociación Regional y Europea de Análisis).
- Gómez Moliner, Olga. CEMEF, S.L.U. (Centre d'Ocupació, Estudis i Formació, Ajuntament de Burjassot). <http://www.cemef.com>
- Pardo Arteaga, Ana M^a. AUPIM (Asociación de Usuarios del Polígono Industrial Mediterráneo). <http://poligonomediterraneo.com>
- Pedraza Gómez, Manuela. Entitat de Conservació València Parc Tecnològic. <http://www.ptvalencia.es>
- Pérez Fortes, Concepción. Ajuntament de Moncada. <http://www.moncada.es>
- Pérez Sánchez, Josep Manuel. Ajuntament de València. <http://www.valencia.es>
- Roig García, Estefania. Ajuntament d'Alboraia. <http://www.alboraya.org>
- Romero Mercader, Rosario. Ajuntament del Puig de Santa Maria. <http://www.elpuig.es>
- Roselló Orts, Amparo. Ajuntament del Puig de Santa Maria. <http://www.elpuig.es>
- Sánchez Gómez, Carolina. CCOO-PV (Comissions Obreres del País Valencià). <http://www.pv.ccoo.es>
- Sebastiá Cuello, Daniel. Ajuntament de Puçol. <http://www.puçol.es>

SESSIÓ DE TREBALL EN XARXA

En la sessió de treball realitzada en el municipi de Godella en el mes de juny de 2017, van participar les/els següents professionals:

- Ballester Sanz, Joaquín. ASIVALCO (Associació d'empreses del polígon industrial Fuente del Jarro).
- Bonafont Sotelo, Marga. Ajuntament del Puig de Santa Maria.
- Ferrer Rausell, Amparo. UGT-PV (Unió General de Treballadors del País Valencià).
- Fons Poquet, Tania. Ajuntament de Godella.
- Gallego Roig, José. Ajuntament d'Almàssera.

- Gayán Tomàs, Enric. Ajuntament del Puig de Santa Maria.
- Jiménez Iglesias, Luis. Ajuntament de Massamagrell.
- Martínez Aspas, Belén. Ajuntament de Godella
- Millán González, Cristina. Consorci Pactem Nord.
- Navarro Vilar, José Antonio. Consorci Pactem Nord.
- Pardo Arteaga, Ana M^a. AUPIM (Asoc. de Usuarios del Pol. Ind. Mediterráneo).
- Pina García, Isabel. Consorci Pactem Nord.
- Portet Tiebas, Jaume. Consorci Pactem Nord.
- Roberto Domenech, Luis. Ajuntament de Moncada.
- Roig García, Estefanía. Ajuntament d'Alboraia.
- Sebastiá Cuello, Daniel. Ajuntament de Puçol.

GRUP TÈCNIC DE TREBALL

- Castells Ferrer, Vicent. Consorci Pactem Nord (maquetació, portada i fotografies).
- Fons Poquet, Tania. Ajuntament de Godella (en el desenvolupament dels qüestionaris i en *Impacte digital en la població desocupada*).
- Millán González, Cristina. Consorci Pactem Nord.
- Navarro Vilar, José Antonio. Consorci Pactem Nord.
- Pina García, Isabel. Consorci Pactem Nord.
- Portet Tiebas, Jaume. Consorci Pactem Nord.
- Roberto Domenech, Luis. Ajuntament de Moncada (en el desenvolupament dels qüestionaris i en *Sectors i iniciatives emergents*).
- Sebastiá Cuello, Daniel. Ajuntament de Puçol (en el desenvolupament dels qüestionaris i en *Innovació i coneixement*).
- Serrano García, Olga. Consorci Pactem Nord (en *Formació i intermediació laboral i en Relacions laborals*).

Becaris/Becàries col·laboradors/es:

- Mateu Capella, Salvador. Ajuntament de Burjassot-Consorci Pactem Nord (en el tractament estadístic dels qüestionaris i les entrevistes).
- Ferrer Garrido, Ana. Ajuntament de Burjassot-Consorci Pactem Nord (en el tractament estadístic dels qüestionaris i les entrevistes).
- Ferrer Jorquera, Enrique. Ajuntament de Moncada-Consorci Pactem Nord (en *Sectors i iniciatives emergents*).

GRUP POLÍTIC DE TREBALL

- Chavarría Díaz, Miguel. Alcalde d'Alboraia, Vicepresident 3r del Consorci Pactem Nord. <http://www.alboraya.org>
- Fontestad Muñoz, Carles. Alcalde de Massalfassar, Vicepresident 1r del Consorci Pactem Nord. <http://www.massalfassar.es>
- García García, Rafa. Alcalde de Burjassot, President del Consorci Pactem Nord. <http://www.burjassot.org>
- González López, José Antonio. Primer Tinent d'Alcalde de Rocafort, Vicepresident 2n del Consorci Pactem Nord. <http://www.rocafort.es>
- Martín Pescador, Ramiro. Presidente de AUPIM (Asoc. de Usuarios del Pol. Ind. Mediterráneo), Vicepresidencia empresarial del Consorci Pactem Nord. <http://poligonomediterraneo.com>
- Tarragón Maicas, Pilar. Secretaria Gral. Intercomarcal Horta Nord, Camp de Túria i Camp de Morvedre UGT-PV, Vicepresidencia sindical del Consorci Pactem Nord. <http://www.ugt-pv.es>

La realització d'estudis i investigacions és una important línia de treball del Consorci Pactem Nord que permet plantejar projectes en el territori des del coneixement. Amb esta investigació reprenem una senda de treball que contribuïx a la identificació i prioritització d'accions segons les necessitats i reptes detectats durant el seu desenvolupament.

L'Horta Nord és l'espai territorial objecte d'esta anàlisi, un espai en què conflüixen de diferents formes totes les entitats que col·laborem en l'estratègia comarcal d'ocupació que des de l'any 2001 lidera el Consorci del Pacte Territorial per a la Creació d'Ocupació Pactem Nord.

Este informe és una síntesi de l'*Anàlisi territorial de l'Horta Nord* elaborat en 2017 pel Consorci Pactem Nord.

COL·LABORA:

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

COFINANÇA:

PACTEM NORD
CONSORCIO PARA LA
CREACIÓN DE EMPLEO

